

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

**Prevence sociálně-patologických jevů v rámci používání
ICT**

Jana Čížová

Bakalářská práce

2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana Čížová**
Osobní číslo: **E16024**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Management ochrany podniku a společnosti**
Název tématu: **Prevence sociálně-patologických jevů v rámci používání ICT**
Zadávající katedra: **Ústav regionálních a bezpečnostních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Sociálně-patologické jevy v rámci využívání ICT zahrnují celou plejádu nových pojmů (jedná se například o kyberstalking, kybergrooming a kyberšikanu). Cílem práce je zhodnotit preventivní opatření Policie ČR v této oblasti. Na základě provedeného dotazníkového šetření ve vybrané základní škole budou navržena opatření pro stávající praxi.

Osnova:

- Vymezení základních pojmů z oblasti sociálně-patologických jevů v rámci používání ICT.
- Analýza znalostí žáků ZŠ s ohledem na kyberstalking, kybergrooming a kyberšikanu v rámci používání ICT.
- Formulace závěrů a návrh doporučení.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČERNÁ, A. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.

HULANOVÁ, L. Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.

KONEČNÝ, S. Fenomén lhaní v prostředí internetu. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5488-2.

KOPECKÝ, K. Kybergrooming-nebezpečí kyberprostoru. Olomouc: NET UNIVERSITY, 2010. ISBN 978-80-254-7573-7.

KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V. Rizika virtuální komunikace. Olomouc: NET UNIVERSITY, 2010. ISBN 978-80-254-7866-0.

ŠMAHAJ, J. Kyberšikana jako společenský problém. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Ondřej Svoboda, Ph.D.
Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Datum zadání bakalářské práce: **3. září 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2019**

doc. Ing. Romana Provasniková, Ph.D.
děkanka

L.S.

Ing. Zdeněk Matějka, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 3. září 2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 24.4. 2019

Jana Čížová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce, panu Ing. Ondřeji Svobodovi, Ph.D., za odbornou pomoc, cenné rady, vstřícnost a připomínky, které mi pomohly při psaní této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat paní, por. Bc. Janě Drtinové z Krajského ředitelství policie Pardubického kraje, za její ochotu, věnovaný čas a poskytnutí potřebných informací pro tuto bakalářskou práci. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat celé své rodině za podporu během celého studia.

ANOTACE

Tato práce je zaměřena na posouzení prevence sociálně patologických jevů v rámci používání ICT u dětí a mládeže. Nejprve jsou v práci vymezeny základní pojmy z oblasti sociálně patologických jevů. Dále je obsahem práce popis možností prevence u dětí v prostředí internetu. Práce si klade za cíl zhodnotit preventivní opatření Policie ČR v oblasti sociálně patologických jevů při používání ICT. Součástí této práce je dotazníkové šetření v rámci dvou vybraných základních škol v Pardubickém kraji. Na základě provedených analýz a řízeného rozhovoru jsou navržena doporučení pro stávající praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA

Prevence, kyberšikana, kyberstalking, kybergrooming, informační a komunikační technologie, Policie České republiky, dotazníkové šetření, osvětové besedy

TITLE

Prevention of socially pathological phenomena in the use of ICT

ANNOTATION

This thesis is focused on evaluation of prevention regarding socially-pathological phenomenon of using ICT by children and young adults. Firstly, there is the basic socially-pathological phenomenon terminology defined. Furthermore, the thesis deals with describing the options of prevention with children on the internet. The aim of this thesis is to evaluate prevention measures done by the Police of the Czech Republic in this specific area. Part of the thesis is also a survey carried out at two chosen elementary schools in the Pardubice region. Based on the analysis and a guided interview we present some suggestions for the current practice in this area.

KEYWORDS

Prevention, cyberbullying, kyberstalking, kybergrooming, information and communication technologies, Police of the Czech Republic, survey, educational meeting

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 VYMEZENÍ VYBRANÝCH POJMŮ Z OBLASTI SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	13
1.1 Šikana.....	14
1.2 Šikana v prostředí ICT	20
1.3 Kyberšikana	22
1.3.1 Nástroje a projevy kyberšikany	25
1.3.2 Případy kyberšikany ze zahraničí a České republiky	28
1.4 Kyberstalking.....	31
1.4.1 Typologie útočníka a projevy útoku	32
1.5 Kybergrooming	34
1.5.1 Případy kybergroomingu ze zahraničí a České republiky	37
2 PREVENCE ZKOUMANÝCH PATOLOGICKÝCH JEVŮ	40
2.1 Prevence patologických jevu u dětí a mládeže v prostředí internetu.....	40
2.2 Projekt E-Bezpečí	43
3 ANALÝZA ZNALOSTÍ ŽÁKŮ V OBLASTI ZKOUMANÝCH PATOLOGICKÝCH JEVŮ	47
3.1 Metody vyhodnocení dotazníkového šetření	48
3.2 Výsledky dotazníkového šetření	50
3.3 Shrnutí výzkumu a návrhy doporučení	75
ZÁVĚR.....	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80
SEZNAM PŘÍLOH.....	84

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Star Wars Kid (oběť kyberšikany)	28
Obrázek 2: Jessica Rennee Logan (oběť kyberšikany)	29
Obrázek 3: Douglas Lindsell (pachatel kyberšikany)	37
Obrázek 4: Peter Chapman (pachatel kyberšikany)	38
Obrázek 5: Pavel Hovorka (pachatel kyberšikany).....	39
Obrázek 6: Vývoj počtu případů řešených online poradnou.....	44
Obrázek 7: Osoba pro kontakt při hrozbě kyberšikany (děti v Česku)	45
Obrázek 8: Osoba pro kontakt při hrozbě kyberšikany (děti na Slovensku).....	46
Obrázek 9: Pohlaví respondentů dotazníkového šetření	50
Obrázek 10: Věk respondentů dotazníkového šetření.....	51
Obrázek 11: Zastoupení školních tříd dotazníkového šetření	52
Obrázek 12: Čas respondentů strávený na internetu během dne.....	53
Obrázek 13: Místo nejčastějšího používání internetu	54
Obrázek 14: Vztah žáků k vybraným sociálním sítím	55
Obrázek 15: Percepce sebe jako oběti kyberšikany (po absolvování besedy)	56
Obrázek 16: Zkušenost se zesměšněním pomocí ICT (po absolvování besedy)	57
Obrázek 17: Typy kyberšikany v okolí respondentů (po absolvování besedy)	58
Obrázek 18: Osobní zkušenost s kyberšikanou (po absolvování besedy).....	59
Obrázek 19: Četnost zkušenosti s kyberšikanou (po absolvování besedy).....	60
Obrázek 20: Typy preferovaných reakcí na kyberšikanu (po absolvování besedy)	61
Obrázek 21: Četnost správných odpovědí u otázky č. 11	62
Obrázek 22: Četnost správných odpovědí u otázky č. 12	63
Obrázek 23: Četnost správných odpovědí u otázky č. 13	64
Obrázek 24: Místo prvního setkání s vybranými pojmy	65
Obrázek 25: Znalost linek důvěry (po absolvování besedy)	66
Obrázek 26: Použití linek důvěry (po absolvování besedy).....	67
Obrázek 27: Volba odpovědi oslovení dospělé osoby u modelových situací.....	69
Obrázek 28: Reakce respondentů na modelovou situaci č. 1	70
Obrázek 29: Reakce respondentů na modelovou situaci č. 2.....	71
Obrázek 30: Reakce respondentů na modelovou situaci č. 3.....	72
Obrázek 31: Reakce na modelové situace všech školních tříd dohromady	74
Obrázek 32: Reakce na modelovou situaci č. 3 všech školních tříd dohromady.....	75

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Tři typy agresorů šikanování	18
Tabulka 2: Komparace tradiční šikany a kyberšikany	24
Tabulka 3: Typy reakcí na modelové situace.....	67

SEZNAM ROVNIC

Rovnice 1: Pearsonova rovnice na výpočet chí-kvadrát testu.....	49
---	----

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

AFK	Away from the keyboard – nejsem přítomen
ČR	Česká republika
ICT	Informační a komunikační technologie
MMS	Multimedia Messaging Service – multimediální zprávy
SMS	Short Message Service – služba krátkých textových zpráv
ZŠ	Základní škola
KŘPOL	Krajské ředitelství Policie Olomouckého kraje

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá prevencí sociálně patologických jevů v rámci používání ICT. Práce je zaměřena na analýzu znalosti zkoumaných sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na vybraných základních školách. Autor práce se domnívá, že problematika kyberšikany v rámci informačních a komunikačních technologií je čím dál více rozšířeným tématem a je možno na ni narazit na každém kroku našeho běžného života. V dnešní době si však svět bez počítačů, tabletů a mobilních telefonů neumíme představit. Dochází zde k vytvoření určitých tlaků, které jsou kladeny na naše děti, neboť i ony samy vidí pohlcení člověka do světa moderních technologických zařízení. Díky rozvoji kybernetického světa, ve kterém je propojení s chytrým zařízením nutností, dochází ke vzniku nových problémů. Lze konstatovat, že počítač nebo jakékoliv zařízení nemusí být jen pomocník, ale také potíže, která může výrazným způsobem přispět ke vzniku traumat ze základní nebo střední školy. Aby bylo možné těmto problémům čelit, je nutné zvyšovat digitální gramotnost. V tomto smyslu je možné ocenit snahu Policie České republiky využívající v rámci prevence osvětových besed.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou základních částí. A to na část první a část druhou. První část je věnována vysvětlení základních pojmů z oblasti sociálně patologických jevů. Jsou zde vysvětleny především ty pojmy, které jsou u dětí a mládeže považovány za nejrozšířenější a nejnebezpečnější. Následuje seznámení čtenáře s jednotlivými případy kyberšikany, které se odehrály v zahraničí a na našem území České republiky. V další kapitole této první části se autor věnuje prevenci zkoumaných sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v prostředí internetu. Jsou zde také přiblíženy příčiny a možnosti řešení těchto jevů. K tomu se vztahuje popis programu E-bezpečí.cz, který se zabývá prevencí, výzkumem a vzděláním zaměřeným na snižování rizikového chování na internetu.

Druhá část je věnována analýze znalostí žáků v oblasti zkoumaných sociálně patologických jevů. Celkem jsou v práci využity tři kola dotazníkového šetření (pilotní kolo pro účely ověření návrhu dotazníkového šetření; elektronické kolo pro účely stanovení nejvíce zranitelné věkové skupiny; tištěné dotazníkové šetření pro hodnocení efektu osvětových besed). Výzkum v rámci třetího kola je proveden mezi žáky na základě dotazníkového šetření v rámci dvou vybraných základních škol v Pardubickém kraji. Pro tuto analýzu jsou vybrány školy ZŠ Studánka Pardubice a ZŠ Eduarda Nápravníka v Býšti sloužící k vyhodnocení efektu osvětových besed uskutečněných Policií České republiky. Dále se v této části práce nachází podrobný popis průběhu výzkumu. Výsledky dotazníkového šetření jednotlivých školních tříd jsou graficky zpracovány a slovně okomentovány.

V závěru této praktické části jsou zahrnuty formulace návrhů a doporučení pro stávající praxi, které autor vyvozuje z poznatků získaných během vyhodnocování dotazníku a řízeného rozhovoru s preventistkou por. Bc. Janou Drtinovou. Tato doporučení jsou určena pro oddělení prevence Krajského ředitelství policie Pardubického kraje a slouží tak k naplnění cíle této práce, kterým je zhodnotit preventivní opatření Policie České republiky v oblasti sociálně patologických jevů v rámci používání informačních a komunikačních technologií (ICT).

1 VYMEZENÍ VYBRANÝCH POJMŮ Z OBLASTI SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

Cílem této kapitoly je vymezit a definovat základní pojmy související s danou problematikou. Jedná se o pojmy, které byly testovány v rámci dotazníkového šetření na základních školách.

Sociálně patologické jevy představují takové jevy, které jsou společensky nežádoucí, nepřijatelné či nechtěné, např. chudoba, rozvodovost, nezaměstnanost, a také ty jevy, které jsou do určité míry nebezpečné, např. terorismus, šikana, násilí, rasismus, prostituce, drogové závislosti a pornografie. Obecně se jedná o takové chování jedince, jenž je typické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, předpisů a zákonů. Dále to může být chování nebo jednání, které přispívá k poškozování zdraví jedince (Pokorný, Telcová, Tomko, 2003).

Mezi nejčastější sociálně patologické jevy patří různé typy závislostí, na alkoholu, drogách, na počítačových hrách či internetu, dále pak vandalismus, kriminalita, lhaní, prostituce, záškoláctví, a týrání. Chtěla bych zde popsat nejmodernější projevy závislosti mezi které řadíme netolismus, youtubering a nomofobii.

Základním prvkem netolismu je chorobná závislost na internetu, která se projevuje u lidí ve všech věkových kategoriích. Patří sem například hraní počítačových her, nadměrné využívání chatovacích aplikací a v neposlední řadě neustálé prohlížení informačních a bulvárních webových stránek (E-Bezpečí.cz, 2015a).

Pojem youtubering vychází z využívání aplikace youtube.com. Jedná se o webovou stránku, která slouží k nahrávání, sledování a komentování různých videí. Tato závislost vychází z nadměrné využívání této aplikace a vede k chronické závislosti. Uživatel má neustálé nutkání sledovat nejnovější videa lidí, kteří tvoří webový audiovizuální kontext.

Uživatelé smartphonů si ovšem mohou vytvořit i fobii vůči mobilním zařízením. Tato fobie se nazývá nomofobie. Postižený jedinec trpí neustálým dohledem nad telefonem a má strach ze ztráty mobilního telefonu, resp. mobilního signálu. Jedná se o jeden z největších novodobých stresorů 21. století (Novinky.cz, 2015).

Z širokého výběru internetového nebezpečí a nebezpečí spojených s užíváním mobilních telefonů jsou pro tuto bakalářskou práci vybrány ty jevy, které se považují za nejrozšířenější

a nejnebezpečnější. Konkrétně se jedná o kyberšikanu, kyberstalking a kybergrooming. Tyto veškeré pojmy budou pospány níže (Pokorný, Telcová, Tomko, 2003).

1.1 Šikana

Pojem šikana vzniklo z francouzského slova chicane, které znamená „zlost“, „pronásledování“, „obtěžování“, „ubližování“ a „ponižování“. Šmahaj (2014, s. 36) ve své knize zmiňuje, že podle Olweuse (1993) je šikana obvykle definována jako: „opakované agresivní chování, které je záměrně zacíleno na jednoho či více jedinců, kteří nejsou schopni se sami tomuto chování ubránit.“

Vyznačuje se buď psychickou či fyzickou podobou a může se projevat u všech věkových i sociálních skupin. Probíhá u jedince nebo skupiny jiným jedincem nebo skupinou prostřednictvím manipulace či agrese. Šikanu chápeme jako jednu z podob agresivního chování, které probíhá mezi jedinci ve stejném postavení. Mezi její hlavní charakteristiky řadíme právě agresi a opakování útoků. Lze se s ní setkat například ve škole a školských zařízeních mezi žáky, ve sportovním klubu, v zaměstnání mezi kolegy nebo svými nadřízenými, v armádě či ve vězení. Dále pak méně obvyklý výskyt šikany může být v rodině, kdy je jedno z dětí méně oblíbené (Kolář, 2011), (Janošová, Říčan, 2010).

Obecně šikanu rozlišujeme na přímou a nepřímou. Přímá šikana je charakterizována těmito znaky (Šmahaj, 2014):

- fyzické útoky (např. bití, kopání, loupež);
- braní a poškozování osobních věcí;
- slovní napadení (např. zesměšňování, nadávání, urážení);
- sexuální obtěžování.

Nepřímá šikana pak spočívá v sociální izolaci oběti (vyloučení někoho ze skupiny) či verbálně (např. šíření pomluv). Oběť se vždy snaží zavděčit svému okolí, naopak ji to zesměšňuje¹

¹ Zesměšnění tedy může být součástí jak přímé, tak i nepřímé šikany. Zesměšnění patří do tzv. devalvační komunikace, která je definována jako komunikace za přítomnosti prvků, kterými si dva komunikující vyjadřují neúctu, nerespektují se a neváží si jeden druhého. Tato komunikace snižuje sebeúctu, sebevědomí a celkovou hodnotu druhého člověka. Mladá fronta a.s., *Zdravi.euro.cz*, <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/evalvacni-a-devalvacni-prvky-v-komunikaci-429761> (9.6.2009)

a je nápadně svými žáky přehlížena a ignorována. Mnohdy bývá nepřímá šikana s přímou šikanou kombinována (Šmahaj, 2014).

a) Oběť šikany

Obětí šikany se může stát kdokoliv a kdekoliv. Často však bývají oběťmi děti, kteří se pohybují nejvíce v kolektivu. Kolektiv je buď odmítá, nepřijímá, nebo může způsobit, že dítě bude hůře do kolektivu zapadat a obtížněji se prosazovat. Postižený bývají málo populární, mívají slabší povahu a většinou jsou fyzicky méně zdatné, vykazují nižší sebevědomí a jsou snadno zranitelné. Pro agresora tak značí lehký cíl. Typický znak šikanovaných je neobliba v kolektivu a nedostatek přátel, kteří by projevovali snahu se oběti zastat. Mezi hlavní vlastnosti oběti lze zařadit stydlivost, plachost, úzkost a citlivost. Mnohdy se něčím liší od ostatních. Nejčastějším důvodem šikany je odlišný vzhled např.: barva vlasů, barva pleti, či vlastnit brýle. Dále rasová či národnostní odlišnost a v neposlední řadě nějaký fyzický handicap. V šikaně se rozlišují dva základní typy obětí a to tzv. pasivní oběť a tzv. oběť-provokatér. Do první skupiny patří děti a dospívající, kteří dominují tělesnou slabostí a mívají menší počet přátel, jsou tak pro agresora snadnějším cílem. Do druhé skupiny patří lidé, kteří svými vlastnostmi a chováním přitahují agresorovu pozornost na sebe. Jsou to nepřátelské a hodně agresivní oběti. Někteří mohou trpět hyperaktivitou a říká se o nich, že nemají skoro žádné přátele (Šmahaj, 2014), (Černá, 2013).

Mezi rizikové projevy a faktory v chování oběti šikany lze zařadit (Vágnerová 2009 citovaná Šmahajem 2014, s. 39):

- příliš ochranitelskou výchovu;
- sociální neobratnost, která často způsobuje jejich neoblíbenost;
- odlišnosti, které prohlubují problémy se sebedůvěrou a nejistotou;
- osobnostní výjimečnost a nadání;
- emoční labilitu;
- projevované náboženské postoje;
- zdravotní, případně psychický handicap;
- projevované náboženské postoje;
- stav související s přestupem do nové skupiny.

Proč se oběť šikany někomu nesvěří? Autoři (Kolář, 2011; Vágnerová, 2009; Říčan a Janošová, 2010 citované Šmahajem 2014, s.39) uvádějí tyto příčiny:

- dítě si myslí, že dokáže vyřešit situaci samo; dítě má nízké sebevědomí a začíná věřit, že si za situaci může samo; obává se, že se celá situace po zásahu rodičů zhorší; myslí si, že mu nikdo nerozumí.

Dopady šikany na oběť

Šikana sebou nese své následky. Ty se dělí na fyzické, sociální a psychické. Tyto následky jsou velmi důležité, vážné a hrají významnou roli, jelikož mohou ohrozit život postižené osoby.

Mezi fyzické dopady řadíme všechny úrazy způsobené násilím jako jsou zlomeniny či otřesy mozku, dále zvýšený krevní tlak z důvodu vysokého stresu, silné bolesti hlavy až migréna, rozvoj (alergie, astma), zrychlená a silnější činnost srdce, průjem či exantém (vyrážka v obličeji) (Janošová, Říčan, 2010).

Za sociální dopady lze považovat například zhoršení prospěchu a zvýšená absence ve škole, přejídání se nebo naopak ztráta chuti k jídlu, zvýšený výskyt výmluv, vyhýbání se úkolům, snížené vzdělávací ambice, problémy s usínáním či pomalejší zotavování z nemoci (Janošová, Říčan, 2010).

Poslední skupina, kterou jsme nezmínily jsou psychické dopady na oběť. Ty vyvolávají u zasaženého buď změny nálady či změny v chování. Mezi změny nálad patří vztek nebo nepřátelství, stud, nuda, smutek, pocit viny, zvýšený neúspěch v životě, deprese a neklid. Konkrétními příklady změny v chování jsou citové výlevy, zvýšená agresivita, snížená schopnost navazovat vztahy, příliš hlasitý hovor, tendence k hádkám, a naopak ztráta smyslu pro humor, odkládání důležitých věcí na poslední chvíli a nedodržování termínů (Janošová, Říčan, 2010).

b) Agresor šikany

Agresorem je osoba, která šikanu vždy vyvolá a vede ji. Podle Šmahaje (2014) se jedná o osobu tělesně zdatnou a silnou, avšak šikanu může vyvolat i osoba slabá, ale ve sloučení se silným agresorem. Ukazuje se, že agresori se vyznačují sníženými sociálními dovednostmi, nižším sebevědomím a trpící pocitem nejistoty. Útočník je ve skupině dominantní, rád ovládá druhé, snadno se dostává do konfliktů a většinou to bývá osoba s nízkou inteligencí. Často pocházejí z rodin, ve kterých převládají emočně chudší vztahy. Mezi ostatními bývají málo oblíbení a šikanováním si zvyšují pocit své moci nad druhými. Jejich důvod k šikaně může být takový, aby utužili svoji pozici ve skupině. Někteří agresori mají naopak velký okruh přátel a vysoké sebevědomí, které využívají k manipulaci své oběti. Útočník bývá škodolibý a krutý. Dělá mu radost ubližovat druhým. Často získává své stoupence, kteří ho ze strachu obdivují (Černá, 2013), (Šmahaj, 2014).

Typickými charakteristickými rysy agresora jsou: častá absence ve škole, ničení cizího majetku, podprůměrné výsledky ve škole, častěji pijí alkohol a kouří. O těchto osobách se lze domnívat, že u nich najdeme vyšší míru činností porušující nejen právní, ale i společenské normy. (Černá, 2013)

Typy agresorů

V níže uvedené tabulce, kterou ve své knize definuje Šmahaj (2014) dle Koláře (2005) lze vidět rozdělení agresorů do třech základních skupin. Jako první typ je uveden „HRUBIÁN“. Jedná se o útočníka, který je povahově velmi silně agresivní. Vyvolává konflikt a chce na sebe upoutat pozornost. Z jeho charakteristiky je značně vidět, že rád a hrubě šikanuje ostatní. K tomu používá svoji fyzickou převahu a sílu. Je to typ problémového žáka, který si vylévá svoji zlost na ostatních tím, že oběti mlátí, škrtí apod. Z jeho rodinné výchovy je patrně vidět, že podobné chování zažívá od svých rodičů (Šmahaj, 2014).

Druhým typem agresora uvedeným v tabulce je „SLUŠŇÁK“. Z jeho popisu se lze domnívat, že se jedná o typ agresora, který se skrývá opodál. Navenek působí jemně a slušně, ale uvnitř je velmi tvrdý. Většinou šikanu neprovádí on sám, ale přizve si na pomoc své pomocníky. z toho je patrné, že tak schovává svůj vnitřní strach. Co se týče jeho rodinné výchovy, panuje zde přísná výchova. Agresor je pod neustálým dohledem a prožívá tak vysoké napětí, které si vybíjí na svých obětech (Šmahaj, 2014).

Posledním typem agresora při šikanování je „SRANDISTA“. Tento typ dominuje optimismem a velkou sebedůvěrou. V kolektivu je značně oblíbený a šikanu provádí z důvodu pobavení sebe i svého okolí. V rodině je považován za toho prvotřídního, je mu neustále řečeno, že on je nejlepší a všechno dokáže (Šmahaj, 2014).

Podrobnější rozdělení lze nalézt v následující tabulce číslo 1. (Šmahaj, 2014).

Tabulka 1: Tři typy agresorů šikanování

	CHARAKTERIS- TIKA AGRESORA	VNĚJŠÍ FORMA ŠIKANOVÁNÍ	SPECIFIKA RODINNÉ VÝCHOVY
První typ „HRUBIÁN“	hrubost, primitiv- nost, impulsivnost, vznětlivost, kázeň- ské problémy, v ně- kterých případech je zapojen do gangů páchajících trestnou činnost	šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, šikano- vání používá cíleně k zastrašování ostat- ních	častý výskyt agrese a bruta- lity rodičů – agresoři se chovají tak, jako by násilí vraceli nebo ho napodobovali
Druhý typ „SLUŠŇÁK“	slušný, kultivovaný, narcistický, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistic- kými tendencemi v sexuálním smyslu	násilí a mučení je cí- leně rafinované, děje se většinou skrytě, bez přítomnosti svědků	časté uplatňování důsled- ného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky
Třetí typ „SRANDISTA“	„srandista“, optimis- tický, dobrodružný, se značnou sebedů- věrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný	šikanuje pro poba- vení sebe i ostatních, snaha zdůraznit „hu- morné“ a „zábavné“ stránky	bez výrazných specifík, v obecné rovině přítomnost citového subdeprivace a absence duchovních a morálních hodnot

Zdroj: (Šmahaj 2014 citovaný Kolářem 2005, s. 86,87)

Druhy a stádia šikany

Známe 8 druhů šikany mezi které patří fyzické aktivní (přímé/nepřímé), fyzické pasivní (přímé/nepřímé), verbální aktivní (přímé/nepřímé), verbální pasivní (přímé/nepřímé) (Šmahaj, 2014).

Konkrétní příklad šikany z fyzického hlediska tzv. „tváří v tvář“ aktivní přímé je, kdy útočníci oběť větší, škrtí, kopou, fackují. Agresor u tohoto typu šikany dominuje silnější osobností a poukazuje na převahu svých sil nad obětí. Oproti tomu fyzická aktivní nepřímá šikana, kdy tzv. „kápo“ za sebe pošle někoho, aby oběť zbil. V tomto typu šikany je agresor stále silný a dominantní osoba. Považuje se za vůdce skupiny, kterému všichni věří. Sám ale může mít strach danou věc vykonat, proto za sebe posílá náhradu. Dalším druhem je fyzická pasivní přímá šikana, kdy agresor brání oběti v dosahování jejich cílů, např.: agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. Fyzická pasivní nepřímá šikana, kde např.: agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod, tyto dva typy naznačují u agresora podobnou povahu, a to velkou výbušnost a vyhledávání bezdůvodných konfliktů. Oběť se nemůže nikterak bránit, jelikož na ni útočí fyzicky silnější agresor (Šmahaj, 2014).

Na rozdíl od verbální aktivní přímé šikany, při které je oběti např.: nadáváno, je urážena a zesměšněna. Může se jednat o fyzicky silnější oběť, avšak povahově oproti agresorovi značí slabší osobnost, proto je k verbální šikaně vhodný tento typ oběti, nedokáže se slovně bránit a je více zranitelnější. Druhým typem verbální šikany je aktivní nepřímá, kde dochází k rozšiřování pomluv, stejně jako u přímé se jedná o povahově slabší oběť. Předposledním typem je verbální pasivní přímá šikana, jedná se o agresora, který bezdůvodně vyhledává konflikt. Lze uvést na následujícím příkladu: „Vstoupí-li agresor do místnosti, kde se nachází oběť a dojde ke kontaktu. Agresor danou osobu přehlíží, neodpovídá na pozdrav ani na otázky.“ Posledním druhem šikany je verbální pasivní nepřímá, kde se agresory stávají například spolužáci, kteří se nezastanou oběti. Agresoři tímto způsobem mohou skrývat svůj vlastní strach (Šmahaj, 2014).

Stádia šikany

Šikanování rozdělujeme do specifických vývojových stádiích, které se dělí do pěti základních vývojových stupňů. Ty na sebe vzájemně navazují a čím máme stádium vyšší tím se následky šikanování zhoršují. Zpravidla je dáno, že první dvě stádia šikanování může vyřešit sama škola, zatímco u následujících třech fází se doporučuje obrátit se na odborníky (Bendl, 2003).

První stádium – Zrod ostrakismu

V tomto stádium se objevuje nepřímá forma šikany. Jedná se o mírné, psychické formy násilí. Jedinec není ve skupině uznáván, je málo oblíbený, ostatní se s ním nechtějí bavit, pomlouvají ho a povyšují se nad ním. Oběť se necítí ve skupině dobře a je z ní často vyloučena. Typický příklad je nespolupráce při zadaných úkolech, či že spolužáci s dotyčnou osobou nechtějí sedět v lavici (Hulánová, 2012).

Druhé stádium – Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Toto stádium je velmi podobné předchozí fázi, ve které je dále použita první fyzická agrese a zvyšuje se zde manipulace s obětí. Agresor si na oběti vybíjí své špatné vnitřní pocity. Pokud jsou však ve skupině kamarádské vztahy, a je zde převaha záporných postojů k násilí, tak k šikanování nemusí vůbec vypuknout (Hulánová, 2012).

Třetí stádium – Klíčový moment – vytvoření jádra

Toto stádium je značně důležité, říká se mu klíčový moment z toho důvodu, že pokud se včas nezasáhne a šikana se nezačne řešit, tak agresori začnou útočit. Tento útok může přerůst až v pokročilou šikanu. Dochází zde k obvyklému vytvoření skupinky agresorů, která spolu vzájemně spolupracuje a šikanuje zvolenou oběť. Této skupince se také může přezdívat „úderné jádro“. Celou situaci může zachránit buď učitel či bystrý žák, který se nebojí zasáhnout (Hulánová, 2012).

Čtvrté stádium – Většina přijímá normy agresorů

V předposledním stádium dochází k velké přeměně. Šikana je rozběhnuta v plném proudu a ukazuje se, že i hodní a mírní žáci se dokážou zachovat hnusně tím, že zvládají šikanovat druhé. Prožívají tak vnitřní uspokojení a dělají to z důvodu, aby oni sami se nestali týraným (Hulánová, 2012).

Páté stádium – Totalita neboli dokonalá šikana

Poslední stádium rozděluje zúčastněné na dvě skupiny, a to na otrokáře a otroky. Tento nejvyšší stupeň šikany se na školách vyskytuje jen zřídka. Více je typický pro věznice, výchovné ústavy a vojenské prostředí. Agresori v tomto stádiu ztrácejí své zábrany a vyhledávají pouze násilí. To berou jako normální věc, z které si dokáží dělat i legraci. Využívají k tomu materiální hodnoty otroků jako jsou city, peníze a jejich osobní věci. Toto stádium je téměř neřešitelné. Oběť situaci může řešit útekem ze školy, či pokusem o sebevraždu (Hulánová, 2012).

1.2 Šikana v prostředí ICT

Informační a komunikační technologie jsou využívány mezi lidmi na celém světě. Jedná se o jeden z nejdůležitějších zdrojů šíření informací v oblasti výpočetní techniky. Patří sem např. počítače, tablety, mobilní telefony, dále pak počítačové systémy, konzole a internet. Informační technologie především slouží k výměně, vzniku a ke zpracování informací a dat. Díky těmto metodám je komunikace mezi jednotlivými subjekty jednodušší a přehlednější. Každopádně

tento druh sdílení informací má i své nevýhody, mezi ně je možno například zařadit šíření falešných zpráv, kyberšikanu atd.

Pro informační a komunikační technologie je používaná zkratka ICT, neboť v anglickém jazyce představuje spojení Informatic and Communication Technologies.

„ICT je široce používaný pojem, který zahrnuje veškeré technologie používané pro práci s informacemi a komunikaci.“ (Maněnová, 2009, str. 7).

Internet

Jedná se o celosvětovou počítačovou síť, ve které je umožněna bezproblémová komunikace neboli výměna dat. Poskytuje mnoho různých služeb např. vytvoření osobních webových stránek, komunikaci přes sociální sítě, vyhledávání informací, nakupování přes celosvětové internetové obchody a spoustu dalšího. Pro mnohé z nás je internet považován za jednu z velmi důležitých věcí a někteří by si už nedokázali svůj běžný den bez něj představit. Slovo internet vzniklo ze spojení slov „inter“ což znamená v češtině „mezi“ a slova „net“, které znamená síť. Na přelomu 20. a 21. století se internet stal velkým fenoménem. Po jeho otevření během 4 let dosáhnul okolo 50 milionů uživatelů, což je o desetinásobek víc uživatelů, než za stejnou dobu měla televize. Na konci roku 2008 byl zaznamenán velký nárůst připojení k internetu v českých domácnostech, jednalo se o 67 % z celkové populace. V roce 2009 už bylo připojeno celkem 90 % domácích počítačů. Velkou zajímavostí internetu je, že nemá svého vlastníka (Hulánová, 2012), (Šmahaj, 2014).

Vliv internetu na naši společnost

Dříve byl internet využíván zpravidla jen pro akademické a výzkumné účely. V dnešní době však zastupuje významnou roli v každé lidské aktivitě. Jak už bylo zmíněno výše jedná se o komunikaci přes sociální sítě, nakupování a mnoho dalšího. Internet na nás působí jako místo, ve kterém se lidé mohou chovat naprosto odlišně od svého skutečného života. To v nás vyvolává buď pozitivní nebo negativní dopad. Internet zapříčinil pokles fyzického kontaktu tváří v tvář a tento kontakt se pak rychle přeměnil na online komunikaci (Hulánová, 2012).

Tato komunikace je velmi oblíbená, jelikož je rychlejší, jednodušší a méně nákladná. Díky ní se mohou spojit dva uživatelé, kde každý z nich je na druhém konci planety. To se považuje za jeho velkou výhodu. Opakem také je, že bere čas na osobní komunikaci a lidé ztrácejí zájem setkávat se s lidmi. Z důvodu trávení mnoho času v prostředí internetu lidé upadají do lenosti (Hulánová, 2012).

Komunikace na internetu

Online komunikace umožňuje spojit dvě osoby či skupinu osob, kteří mezi sebou mohou vzdáleně komunikovat nebo sdílet informace. Sdílení informací probíhá buď synchronně či asynchronně.

Synchronní komunikace je typ komunikace, která probíhá v reálném čase s minimální prodlevou. Tento typ spojení může probíhat písemně, auditivně (zvukově), či pomocí spojení písemného a auditivního typu tzv. videohovoru. U tohoto typu spojení je nutné, aby uživatelé využívající tento styl komunikace byly po celou dobu dostupní neboli online. Pro lepší přehlednost zavádíme pojmy online, offline, neviditelný a pojem AFK, který vychází z anglického pojmu away from the keyboard v překladu „jsem pryč od klávesnice, ale za chvíli přijdu“ (Šmahaj, 2014), (Konečný, 2011).

Dalším základním typem komunikace na internetu je asynchronní typ komunikace. Jedná se o opak synchronní komunikace. Uživatel píšící zprávu není v přímém kontaktu s internetovým příjemcem zprávy. Principem je zanechání sdělení v internetové schránce, což může být email, SMS nebo zvuková zpráva. Příjemce tedy reaguje se zpožděním. Velkou výhodou tohoto typu je, že příjemce má dostatek času na rozmyšlení odpovědi (Šmahaj, 2014), (Konečný, 2011).

1.3 Kyberšikana

Šmahaj (2014) představuje kyberšikanu jako specifický druh šikany, který záměrně opakovaně ubližuje, ohrožuje nebo zesměšňuje jedince či skupinu, nebezpečnou komunikací realizovanou prostřednictvím informačních a komunikačních technologií většinou v delším časovém období. Může být provázena pomocí mobilních telefonů (např. nepříjemnými telefonáty, zasíláním krátkých textových (SMS) či obrázkových (MMS) zpráv), anebo některá prostřednictvím internetu (např. šikanujícími e-maily, chatovací místnosti, virtuální svět, přes založené webové stránky či sociální sítě). Existuje několik typů kyberšikany a pachatel ve většině případů jedná anonymně, takže se nedá určit od koho konkrétně útoky pochází (Hulánová, 2012), (Kopecký, Krejčí, 2010).

Rozdíl mezi tradiční šikanou a kyberšikanou

Jako jeden z hlavních rozdílů mezi tradiční šikanou a kyberšikanou je ten, že šikana probíhá tváří v tvář, zatímco kyberšikana se odehrává ve virtuálním světě. Další odlišnost je ta, že šikana probíhá teď a tady, má tedy krátkodobý účinek, avšak kyberšikana kombinací jejich

forem, typů a anonymitou internetu zasahuje oběť silněji než šikana. Kyberútoky mohou být sice ukončeny tím, že oběť vypne mobil či počítač, ale ta představa, že kyberšikana probíhá i nadále (přeposílání zpráv, přeposílání videí, různé komentáře), má pro oběť destruktivní duševní účinky. U tradiční šikany lze předpokládat, kde a kdy k útoku dojde (např. ve škole, na hřišti), zatímco s kyberšikanou se dá se setkat kdykoliv, kdekoliv a odkudkoliv v dosahu připojení k internetu nebo k mobilní síti. Před kyberšikanou se tedy nemůžeme schovat, ani v prostředí, které je bezpečné, jako je náš domov a zažíváme tak neustálý pocit zranitelnosti a nejistoty. Rozdíl je značný také v pachatelích. U kyberšikany pachatel většinou jedná anonymně a je tedy těžší viníka odhalit. Kyberšikana může být nepoměrně větší počet přihlížejících než u klasické šikany. Jedná se o nekončící publikum, kde informaci během pár minut může znát celý svět (Kopecký, Krejčí, 2010), (Šmahaj, 2014).

Z výše uvedeného vyplývá, že kyberšikana se od šikany liší hlavně tím, že je u ní možné skrýt svoji identitu, její zveřejnění je snadnější a útok kyberšikany může být dlouhodobějšího charakteru díky záznamu útoku. Podrobnější rozdělení rozdílů lze nalézt v tabulce číslo 2 (Vašutová, 2010).

Tabulka 2: Komparace tradiční šikany a kyberšikany

		Tradiční šikana	Kyberšikana
JAK	Způsob	Tváří v tvář.	Za použití ICT.
	Forma	Fyzická, verbální, sociální, ekonomická.	Nevyžádaná, zraňující, vyhrožující sdělení, pořízování a šíření záznamů atd.
	Prostředek	Fyzická zdatnost, verbální obratnost, orientace v sociálních vztazích	Mobilní telefon, PC, internet, (SMS, MMS, e-mail, IM, web, sociální síť, PC hry)
KDE	Místo	Školní prostředí	Kdekoliv v dosahu ICT.
		Nejbližší okolí.	Celý svět.
KDY	Čas	Před/v průběhu/po školním vyučování.	Kdykoliv 24 hodin / 7 dní v týdnu.
KDO	Identita aktérů	Vzájemná znalost.	Anonymita.
	Agresor	Fyzická/sociální převaha.	Znalost ICT.
	Publikum	Pasivní přihlížející, omezený počet.	Aktivní šířitelé (stávající se agresory). Nekončící publikum (celý svět)
	Oběť	Fyzicky, sociálně slabší.	Kdokoliv, příp. s menší znalostí ICT
	Dospělí	Informování, zapojení, prevence i intervence.	Nedostatečná úroveň, nízká úroveň supervize.

Zdroj: Upraveno podle Vašutová, 2010

1.3.1 Nástroje a projevy kyberšikany

Kyberšikana může mít mnoho podob. Nejčastěji je však provázena pomocí osobního počítače připojeného k internetu nebo mobilního telefonu. V dnešním velkém rozvoji počítačových technologií k nim lze přiřadit také další přenosná zařízení, jako jsou třeba chytré telefony, tablety, notebooky. Pro každou podobu kyberšikany jsou použity rozdílné nástroje. (Černá, 2013).

Šmahaj (2014) ve své knize popisuje tyto nejčastější nástroje používaná pro vznik a šíření kyberšikany:

- **Webové stránky**

Webové stránky nabízí nejvíce možností využití. Lze konstatovat, že je zde možnost číst zprávy z celého světa, hrát hry, nakupovat, seznamovat se a spoustu dalšího. Webová stránka tak poskytuje prostor pro agresivní chování vůči druhému. Je možno zde lehce vytvořit stránku přímo za účelem někoho zesměšnit či mu ublížit, nebo jde o použití již vytvořených stránek, které za tímto účelem agresor lehce využije. Nejznámějším prostředím, ve kterém se tyto věci dějí je webová stránka YouTube, která patří mezi nejnavštěvovanější stránky na internetu. Na tuto stránku lze nahrát zcizená videa, nebo sem mohou být umístěny koláže z fotek přetvořené do podoby videa s komentáři a v neposlední řadě videa, které jsou poupraveny, tak aby byly urážlivé (Hulánová, 2012), (Šmahaj, 2014).

- **Sociální sítě**

Jedná se o webové služby, které umožňují uživatelům vytvořit si vlastní profil, seznamovat se s jinými uživateli, komunikovat, nahrávat a sdílet fotky, videa a další. Nejpodstatnější vlastností sociálních sítí je možnost kontaktu s ostatními, kdykoliv a kdekoliv. Také se dá říci, že na sociálních sítích jste neustále pod dohledem a můžete sledovat to, co druzí právě dělají. Veškeré změny, které uživatel na svém profilu udělá, jsou ihned viditelné v jeho okruhu přátel. Nejznámějšími službami jsou například Facebook nebo Instagram. Kyberšikana se na sociálních sítích projevuje například tím, že agresor píše ubližující komentáře k fotografiím či videím. Nebo, že upravuje a následně zveřejňuje fotografie či osobní informace (Černá, 2013).

- **Instant messaging**

Instant messaging je služba, která umožňuje online komunikaci v reálném čase. Patří k nejčastějším formám komunikace. Tato služba může probíhat odlišnými způsoby, ale vždy probíhá

v chatovací místnosti. Nejtypičtějším je zasílání ubližujících zpráv a vzkazů, zasílání nevhodných fotografií či vystupování pod jménem. Nejčastěji jsou k této komunikaci používané služby Facebook a Instagram (Černá, 2013).

- **E-mailové zprávy**

E-mail patří mezi nejpoužívanější komunikační prostředky na internetu. A právě kvůli svému frekventovanému využití je častým nástrojem ke kyberšikanování. Je až moc jednoduché si vytvořit falešné e-mailové účty a rozesílat útočné a šikanující zprávy anonymně. Důvodem je také to, že zpráva může být zaslána velkému počtu lidí pouhým jedním kliknutím. Většinou není možné přijít na to, komu daný účet patří a od koho dané zprávy chodí. Oběť se může bránit maximálně tím, že osobu nebo příchozí e-mail označí za spam (Černá, 2013), (Šmahaj, 2014).

- **Textové zprávy prostřednictvím mobilních telefonů**

Zasílání textových zpráv neboli (SMS) si díky mobilním telefonům získalo u mladých lidí velkou oblibu. Agresor může nepřetržitě zasílat výhrušné, hanlivé či útočné zprávy 24 hodin denně. Oběť je tak zahrnována velkým množstvím zpráv, a protože lze odeslat SMS z telefonního automatu či z anonymní internetové brány, je tak naděje na odhalení pachatele velmi nízká (Černá, 2013), (Vykopalová, 2001).

Projevy kyberšikany

Kyberšikana v sobě zanechává nepřeberné množství způsobů chování. Dle Nancy E. Willard (2007), která se stala jednou z prvních autorek zabývající se tématem kyberšikany, vymezila tyto následující projevy chování:

- **Provokování – flaming**

Jedná se o krátkodobý konflikt, který probíhá mezi dvěma nebo více osobami pomocí komunikačních technologií. Provází ho vulgární slova, urážky, nadávky a někdy i vyhrožování. Nejčastěji probíhá v prostředí chatovacích místností či v diskuzních fórech, kde se vyskytuje větší počet osob. Cíl agresora je začít provokovat se záměrem následného zkopírování a zveřejnění dané diskuze. Jelikož se jedná o krátkodobou hádku, kde jsou vyvážené síly jednotlivých účastníků, nejedná se o typický způsob kyberšikany (Černá, 2013).

- **Očerňování – denigration**

Jedná se o rozesílání hanlivých a nepravdivých informací o někom prostřednictvím e-mailů, instant messaging nebo pomocí vytvořených webových stránek. Specifickou kategorií tvoří

zveřejňování a odesílání upravených fotek, které mají za cíl oběť poškodit. Oběť se o těchto informacích nemusí dozvědět (Černá, 2013), (Šmahaj, 2014).

- **Kyberobtěžování – cyberharrassment**

Kyberobtěžování lze chápat jako cíleně zaměřené chování na konkrétní osobu. Jde o opakované zasilání zpráv agresorem, které jsou obětí vnímány jako obtěžující. Většinou probíhá formou e-mailu nebo veřejných fór, ale častěji, kdy agresor úmyslně zahlučuje mobilní telefon oběti nechtěnými SMS zprávami či MMS zprávami. Od provokování (flaming) se liší tím, že se jedná o jednostrannou komunikaci, kterou se snaží oběť vždy ukončit (Černá, 2013), (Kavalír, 2009).

- **Napodobování, používání cizí identity – impersonation**

Jedná se o útok, kdy agresor zneužívá jméno, heslo nebo jiné údaje o oběti, aby se za jejími zády za ni mohl vydávat. Agresor zná přístupová hesla k elektronickým účtům, a po přihlášení k nim rozesílá nevhodné zprávy a jiné soubory blízkým osobám oběti. Tím se snaží způsobit značné škody v jejich vztazích (Kopecký, Krejčí, 2010).

- **Odhalování tajemství a podvádění – outing and trickery**

Agresor v prostředí internetu zveřejňuje a rozesílá tajemství o oběti těm lidem, pro které nejsou určeny. Jsou to takové informace, které o sobě oběť nechtěla zveřejnit. Nejčastěji, jde o informace intimního charakteru, či erotických fotek a videí, které oběť agresorovi buď s důvěrou odešle, anebo si je agresor od oběti vyžádá (Kopecký, Krejčí, 2010).

- **Vyloučení z on-line skupiny –exclusion**

V tomto projevu kyberšikany dochází k záměrnému vyloučení oběti z nějaké internetové skupiny (Facebook, online hry, chat) do které by však chtěla patřit. Potřeby mladých lidí jsou takové, že by chtěli být součástí určité skupiny a být ve středu jejího dění. Proto takové vyloučení může vést k psychickým problémům oběti, jelikož se cítí jako outsider (Černá, 2013).

- **Veselé fackování – happy slapping**

Tento způsob patří mezi méně časté případy kyberšikanování. Jde o náhodný pohlavek či facku kolemjdoucího na ulici, ale může vést až ke zkopání a zmlácení oběti. Skupinka lidí celou akci natáčí na mobilní telefon nebo videokameru a následně ji vloží na internet. Oběť je agresorem vybírána záměrně a může se jí stát kdokoliv (Černá, 2013).

1.3.2 Případy kyberšikany ze zahraničí a České republiky

Následující podkapitola popisuje vybrané případy kyberšikany ze zahraničí a následně také případy, které se odehrály na našem území České republiky.

Kauza Star Wars Kid

Jedná se o první mediálně zaznamenaný případ kyberšikany, který se stal roku 2003. Oběť se jmenovala Ghyslain Raza (*1988). Tato nepříjemná situace se odehrála na střední škole Trois-Riviér v Kanadě, kterou Raza navštěvoval. Celosvětově známý se stal po tom, co natočil sám sebe na videozáznam, ve kterém předvádí bojové scény z Hvězdných válek (Star Wars). Ačkoli poukázal na svoji zručnost, ke které mu byla nápomocná golfová hůl, tak celá scénka vzhledem k jeho silnější postavě vypadá spíše komicky. Jeho spolužáci mu video ukradli a 19. dubna 2003 ho zveřejnili na internet. Během několika týdnů toto video obletělo celý svět. První mutaci nahrávky ztvárnil Bryan Dube z firmy Raven Software, když k videu přidal zvukové efekty a golfovou hůl poupravil tak aby vypadala jako světelný meč. Toto video publikoval 24. dubna 2003 na svoje webové stránky pod názvem star_wars_guy.wmv. Mělo to neskutečný úspěch, tři dny po zveřejnění se videozáznam stal nejpopulárnějším videem na jeho stránkách. 28. dubna 2003 byla upravená nahrávka přejmenována na Star_Wars_Kid.wmv a s tímto názvem dále publikována na stránky Waxy.org. po tomto zveřejnění se označení Star Wars Kid zachytilo jako chlapečova přezdívka. Celkem Razova nahrávka byla mnohokrát parodována a upravována. Dokonce byl parodován v některých seriálech (např. South Park a American Dad) (Krejčí, 2010), (Baio, 2008).

Obrázek 1: Star Wars Kid (oběť kyberšikany)

Zdroj: Krejčí, 2010, s. 21

Důsledky

Na chlapce měla jeho nečekaná popularita velký dopad. Když se o zveřejnění jeho videonahrávky dozvěděl, utrpěl velký psychický otřes, duševně se zhroutil a musel se dlouhodobě léčit u psychiatra. Řada diváků vytvořila na jeho posměch mnoho webů a blogů s různými karikaturami a komixy. Dokonce řada lidí vytvořila motivy na trička či návrhy na poštovní známky. Tento případ měl i soudní dohru, jelikož rodina chlapce zažalovala rodiny tří jeho spolužáků, kteří se podíleli na zveřejnění tohoto videa o celkovou sumu čtvrt miliónu kanadských dolarů. Námětem tohoto sporu bylo to, že chlapec byl nucen snášet posměch a obtěžování spolužáků i veřejnosti a díky tomu byl povinen léčit se u psychiatra (Krejčí, 2010).

Kauza Jessica Rennee Logan

Tento případ kyberšikany se stal 18leté Jessice Logan ze Cincinnati v Ohio v roce 2008. Stala se tak jednou z dospělých obětí a dala důkaz tomu, že kyberšikana nemusí být vážným problémem nejen u malých dětí. Logan se v březnu 2008 vyfotila nahá na mobilní telefon spolu s dalšími dvěma kamarádkami. Poté Logan svoji fotografii poslala svému příteli Ryanu Salyersovi a ten ji rozeslal 4 dalším dívkám na střední školy Loveland High, Moeller High School, Sycamore High, kterou navštěvovala také Logan a poslední křesťanskou Cincinnati Hills. Tyto 4 dívky je bez rozmyšlení rozesílaly ostatním lidem. Logan se o svých rozeslaných fotkách dozvěděla od své kamarádky Lauren Taylor, která chodila na střední školu Sycamore High. Po zveřejnění jejich fotek byla ponižována a urážena. Kamkoliv přišla, tak byla terčem posměchu. Spolužáci si z ní utahovali a posmívali se jí. Dokonce dostávala spoustu nehezkých zpráv na sociálních sítích MYSpace a Facebook. Logan po této ošklivé události přemýšlela o sebevraždě a 3. července 2008 se oběsila. Stala se tak jednou z prvních obětí sextingu (Krejčí, 2010), (Dailymail.co.uk, 2009).

Obrázek 2: Jessica Rennee Logan (oběť kyberšikany)

Zdroj: Krejčí, 2010, s. 39

Důsledky

Jak už bylo zmíněno výše, Logan byla cílem pro velkou šikanu z řad jejich spolužáků, ale i široké veřejnosti. Rozhodla se tak ukončit svůj život sebevraždou. Albert a Cynthia Loganovi se po její smrti rozhodli příběh veřejně publikovat. Chtějí, aby pomohl ke změně státních zákonů a usilují o to, aby se sexting stal nezákonným. Loganovi se snaží upozorňovat na sexting hlavně rodiče dospívajících dětí, které jsou pro tuto problematiku nejvíce ohroženy (Krejčí, 2010).

Případy kyberšikany v České republice

V České republice zatím není zaznamenán žádný případ kyberšikany, který by končil sebevraždou oběti, avšak přesto máme zaregistrované poměrně velké množství případů a jejich počet stále stoupá. V roce 2010 byl průměrně v České republice zaznamenán jeden případ kyberšikany měsíčně. Nyní je to o 120 % více, cca 40 případů denně. Nejvíce ohrožená skupina jsou děti ve věku od 11 do 17 let, které tráví na internetu nejvíce času, ale nemají dost zkušeností z reálného života, a tudíž nemohou znát potenciální rizika (Krejčí, 2010), (Týden.cz, 2015).

Moravská Třebová – 2008

Celý incident se odehrál na základní škole v Moravské Třebové, kde třináctiletý chlapec byl opakovaně slovně i fyzicky napadán od svých spolužáků. Šikana se stupňovala až do takové míry, že chlapce skupinka spolužáků fyzicky napadala a vulgárními výrazy urážela i mimo školu. Agresori škrtili, kopali a bili oběť po celém jejím těle. Následně chlapce ve třídě připoutali izolační páskou a bili do něj. Celá situace byla přitom natáčena na mobilní telefon jednoho z agresorů (Krejčí, 2010).

Velká nad Veličkou – 2009

V tomto případě se jednalo o žáka z devátého ročníku, který hrubě napadl svého mladšího spolužáka tím, že do něj kopal, mlátil ho do obličeje, fackoval a veřejně ho ponižoval před ostatními spolužáky. Oběť neměla žádné pomocníky kolem sebe, kdežto agresora povzbuzovalo mnoho přihlížejících žáků a jeden celou scénu dokonce natáčel. Posléze bylo video vloženo na webovou stránku YouTube, kde ji za necelý týden vidělo přes tisíc uživatelů (Krejčí, 2010).

Havířov – 2009

Případ se týká devatenáctiletého mladíka z Havířova na Karvinsku, kde vyhrožoval smrtí prostřednictvím internetu žákům havířovské základní školy, kterou on sám dříve navštěvoval. Video plné výhružek se objevilo na fóru zmíněné základní školy. Video bylo posléze zveřejněno i na serveru YouTube.com, odkud bylo kriminalisty smazáno. Mladík byl nakonec obviněn z trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (Tn.nova.cz, 2009).

Klobouky u Brna – 2010

Jednalo se o dívku šestého ročníku, která se zastala šikanovaného spolužáka. Sama se poté stala obětí šikany, nejdříve fyzického násilí jako bylo (např. píchání kroužtkem do ruky) a posléze také kyberšikany. Její spolužáci vytvořili na sociální síti Facebook falešnou stránku s její fotografií, kde ji uráželi, nadávali a také vyhrožovali smrtí jí a její matce. Falešná stránka během chvíle získala přes 90 členů. Dívka se při nalezení své falešné stránky psychicky zhroutila a začala užívat léky (Krejčí, 2010).

1.4 Kyberstalking

V předchozí podkapitole jsou popsány projevy kyberšikany a jakými způsoby jí lze provádět. Nyní se v této části zaměřím na podrobnější typ kyberšikany, kterým je kyberstalking, jelikož je v naší společnosti velmi rozšířený a u mladé části populace představuje velké riziko. Podle Hulánové (2012) se jedná o další projev kyberšikany, kdy se lze domnívat, že kyberstalking je opakující se obtěžování, výhružné chování a pronásledování oběti pomocí informačních a komunikačních technologií. Pronásledovatel oběť většinou urputně sleduje, zasílá ji nepříjemné SMS zprávy nebo e-maily, bombarduje ji obtěžujícími telefonáty či bezcennými dary.

Obtěžování může být projevováno také přes sociální sítě jako je Facebook či Instagram, a to nejčastěji prostřednictvím chatování či Instant messagingu. Agresor se snaží u oběti vyvolat pocit strachu a jeho cílem je pokračovat v kontaktu s obětí i přes její jasný nesouhlas. Z počátku se komunikace zdá být příjemná, ale postupem času se tlak na oběť stupňuje. Nejčastěji zasaženými bývají známé osobnosti či ex-partneři. Pachatelem se stávají zpravidla muži a oběťmi ženy (Čírtková, 2008), (Kopecký, Krejčí, 2010).

1.4.1 Typologie útočníka a projevy útoku

Útočníkem bývají nejčastěji bývalí partneři obětí, ve většině případů především muži. (87 % útoků). Kyberstalking vykonávají ovšem i ženy, které mají závažnější a problematictější útoky, a to zejména kvůli jejich cílevědomosti a propracované taktice. Ženy útoky provádějí nejvíce prostřednictvím SMS zpráv a muži zase prostřednictvím sociálních sítí. Vztah mezi obětí a agresorem má trojí formu, kdy oběť stalkera osobně zná a ví, že jí pronásleduje. Druhou formou je ta, že oběť stalkera osobně zná, ale neví, že jí pronásleduje. Poslední forma říká, že oběť stalkera osobně nezná, je vyhledáván především pomocí internetu.

Kopecký a Krejčí (2010) rozdělili základní typologie stalkerů podle motivace jejich chování:

- **Bývalý partner**

Jedná se o osobu, která není schopna akceptovat ukončení vztahu s jinou osobou. Tento vztah nemusí být vždy partnerský či intimní, avšak může jít také o vztah pracovní nebo obchodní. Stalker pocítuje ztrátu ve spojení se žárlivostí, hněvem a smutkem a to obzvláště, pokud si oběť najde nového partnera. Toto chování stalkera lze vysvětlit tím, že se snaží obnovit vztah nebo je to naopak odplata za jeho odmítnutí (Čírtková, 2008), (E-bezpečí.cz, 2009b).

- **Neobratný nápadník**

Většinou se jedná o osoby sociálně neobratné, kteří mají malou schopnost seznámit se. k jejich seznámení jim v tom brání slabé sociální a komunikativní dovednosti. Avšak přes to touží po intimním a romantickém vztahu jako kdokoliv jiný. Domnívají se, že jsou pro ostatní dosti přitažliví a nedokáží se vcítit do obětí. Vyhledávají fyzický kontakt s obětí, snaží se ji chytat za ruku, líbat ji. Nedochozí však k fyzickému násilí (E-bezpečí.cz, 2009b).

- **Uctívač**

Tento typ útočníka se snaží získat vztah s osobou, která ho něčím zaujala. Jakákoliv reakce oběti ho motivuje k dalšímu jednání s ní, píše ji dopisy, telefonuje jí, kupuje dárky. Předpokládá, že vybraný cíl bude jeho city opěťovat a touží po tom, aby ho daná osoba přijala. Žárlí na ostatní, které mají bližší vztah s obětí a je-li odmítnut, začne ji vyhrožovat, snažit se poškodit, a dokonce i užít násilí (Čírtková, 2008).

- **Sexuální útočník**

U tohoto typu stalkera je charakteristické sexuálně agresivní chování, ve kterém může být zahrnut i fyzický útok na oběť. Jeho motivace je ve spojení touhy sexuálního uspokojení či pocitem ovládnání oběti, jsou tzv. sexuálními devianty. Ve většině případů mají podpurnou inteligenci a vykazují se slabými sociálními dovednostmi. K tomuto typu stalkera se často připojuje rasismus, obscénní telefonní hovory, exhibicionismus apod. (Kopecký, Krejčí, 2010).

- **Ublížený pronásledovatel**

Ublížený pronásledovatel se chce pomstít za skutečné či pomyslné zranění, jež mu oběť způsobila. Za každou cenu usiluje o odplatu pomocí slovních útoků. U tohoto typu stalkera je fyzické násilí minimální. Svou oběť zastrašuje, vyhrožuje jí a podává na ni žaloby. V horším případě se mstí na domácích mazlíčcích oběti a to tak, že je zabije či ukradne. Pronásledovatel bývá velmi vytrvalý (Čírtková, 2008).

- **Poblouzněný milovník**

Jedná se o útočníka, který neustále žije v iluzi a je přesvědčen, že ho oběť miluje. Všechno chování oběti si tak vysvětluje a věří v pevný vztah. Vybírá si oběti s vysokým sociálním statusem a ve stalkingu pokračuje do té doby, než se nedostane do péče psychologa (Kopecký, Krejčí, 2010).

Projevy útoku

- **Opakované a dlouhodobé pokusy kontaktovat oběť**

U tohoto projevu se agresor snaží o kontaktování oběti pomocí dopisů, SMS zpráv, telefonátů, e-mailů, zasíláním vzkazů do chatovacích místností či posílá různé dárky a nechtěné zásilky. Význam těchto zpráv může být nepříjemný a urážející, nebo naopak veselý a milý. Výjimkou nejsou zprávy, které z počátku působí příjemně, mile a pomocí kterých pachatel dosáhne odpovědi či kontaktu oběti. I tyto zprávy obvykle končí nepříjemně a nevkusně. Útočník při kontaktování své oběti používá vydírání a vyhrožování (Kopecký, Krejčí, 2010).

- **Snaha poškodit reputaci oběti stalkerem**

V tomto projevu kyberstalkingu poměrně často dochází ke snaze narušit pověst oběti tím, že o ní útočník bude šířit nepravdivé informace. Tyto informace šíří v jeho okolí jako je zaměstnání, rodina a přátelé. Příkladem může být vytvoření falešného blogu, na který agresor zveřejňuje nepravdivé zprávy o oběti se snahou ponížit a snížit její důvěryhodnost (Kopecký, Krejčí, 2010).

- **Demonstrování moci a síly stalkera**

Útočník dává v tomto případě důraz na přímé a nepřímé výhružky, které v oběti budí strach a obavy. Nejčastěji se jedná o fyzické pronásledování, kdy agresor svou oběť sleduje cestou do zaměstnání, pronásledování v autě, nebo na ni dokonce čeká před domem. Nechybí zde ani výhružky typu fyzického násilí či dokonce hrozí zabitím. Tyto výhružky stalker používá na oběti a jejich blízké osoby. V případě elektronických medií se agresor většinou drží těchto druhů výhružek, které opírá o znalosti o oběti. (vím, kde jsi – vím, co máš na sobě – vím, co teď právě děláš – vidím tě – vím, kde bydlíš) (Kopecký, Krejčí, 2010).

- **Destrukce věcí oběti**

Dalším projevem kyberstalkingu je naplňování výhružek, pokud dosavadní pokusy stalkera selhávají. Dochází zde k ničení a poškozování majetku oběti, jako je třeba propíchané pneumatiky nebo politá fasáda domu. V té horší situaci dochází k fyzickému útoku postiženého či dokonce zabití jeho domácího zvířete (Kopecký, Krejčí, 2010).

1.5 Kybergrooming

V této podkapitole se autor zaměřuje na další projev kyberšikany, kterým je kybergrooming. Spolu s kyberstalkingem patří mezi více časté, a právě proto jsou vybrány do této práce. Tento termín označuje chování uživatelů internetu, kteří se snaží zmanipulovat vybranou oběť a přimět ji k osobní schůzce. Záminka této schůzky je sexuální zneužití oběti, zneužití oběti pro dětskou prostituci, fyzické násilí na oběti či výroba dětské pornografie. Jedná se o duševní manipulaci prováděnou pomocí mobilních telefonů a internetu, jejíž záminka je sexuální uspokojení útočníka. Velmi často je kybergrooming vázán na komunikační síť, nejčastěji chatovací místnosti, seznamky, sociální síť nebo e-mail. Útočníci útočí také pomocí internetových stránek, na kterých nabízejí dětem různé přivýdělký či brigády (např. v oblasti modelingu). Manipulace oběti trvá obvykle různou dobu, především závisí na důvěřivosti oběti a na správném způsobu manipulace. Obvykle se jedná o několik měsíců až několik let. Nejčastějšími oběťmi se stávají mladiství a děti ve věku 11–17 let, a to více dívky než chlapci. Zejména se jedná o ty, kteří tráví mnoho svého volného času v online komunikaci (chat, sociální síť, Instant messaging) (Hulánová, 2012), (Kopecký, 2010).

Průběh manipulace

Podle Kopeckého (2010) se proces manipulace dítěte dělí do čtyř základních etap, které zahrnují příprava kontaktu, kontakt s obětí, příprava na osobní schůzku a samostatná osobní

schůzka. V průběhu těchto etap útočníci obvykle využívají obrovské množství postupů a správných technik, tak aby úspěšně dosáhli svého záměru.

1. Příprava kontaktu

Prvním postupem je příprava kontaktu, kde v této fázi útočník připravuje podmínky pro provádění manipulace oběti. K tomu převážně využívá svoji falešnou identitu, uvádí o sobě lživé osobní údaje jako je jméno, příjmení, věk a používá nepravdivou fotografii obličeje. Útočník se ve všem snaží přiblížit vytipované oběti, a proto si podle ní upravuje svůj věk, vyhledá odpovídající fotografii a vyplňuje zájmy shodné jejím. Identita útočníka se rozlišuje ve dvou formách. První z nich je statistická podoba, kdy si útočník vytvoří jednu identitu a prostřednictvím ji oslovuje vybrané oběti. Jedná se například o profil na Facebooku. Zatímco druhá forma identity dynamická metoda, se zabývá tím, že útočník vytvoří falešných identit hned několik a upravuje je tak podle potřeby obětí. Vystupuje pod různými přezdívkami, nicky a různým věkem. Mění své záliby, zájmy a popřípadě i pohlaví, aby se mu podařilo co nejefektivněji vytipovanou oběť oslovit (Kopecký, 2010).

2. Kontakt s obětí

V druhé fázi manipulace navazuje útočník kontakt s obětí, kterou se mu v předešlém kroku podařilo zaujmout a snaží se prohloubit jejich virtuální vztah. K tomu, aby se mu to co nejlépe podařilo používá tzv. efekt zrcadlení, který spočívá v kopírování názorů a zájmů oběti, tak aby se oběť necítila osaměle, ale naopak odbourala strach z komunikace s neznámou osobou, cítila důvěru a přátelství na druhé straně.

Kybergroomer základní informace o své oběti získal, ale dále usiluje o dalších zprávách týkajících se jí. Zajímá se například o zájmy a záliby dítěte. Pak o škole, kterou navštěvuje, jak tráví volný čas, jestli má sourozence apod. Tyto informace slouží útočníkovi k podrobnému sestavení profilu oběti. Celý tento proces se nazývá fishing.

Dalším krokem v tomto procesu je zaměřen na uplácení oběti různými dary. Většinou se jedná o drobné dary, ale může také dojít k finanční odměně, zakoupení nové počítačové hry nebo značkového oblečení. Tyto úplatky mohou agresorovi pomoc ověřit adresu či telefonní číslo oběti, když jí zasílá dárek.

Následným krokem útočníka je zavádění sexuálních témat do rozhovoru s obětí, jelikož se tak bude snižovat jejich zábrana v této oblasti. Tím může být diskuze o sexuálním životě rodičů nebo o všeobecné lidské sexualitě. Cílem útočníka je získání fotografií nebo videozáznamu obnažené oběti.

Poslední taktikou agresora v této fázi kontaktu s obětí je snaha izolovat dítě od jeho okolí. S kamarádit se s ním natolik, aby se oběť nesvěřovala s problémy nikomu jinému než útočnickovi. Proveďte to tak, že citově vydírá oběť a zakazuje sdělovat věci svým blízkým. Oběť se na něm stává čím dál víc závislá (Kopecký, 2010).

3. Příprava na osobní schůzku

Jedná se o nejdůležitější proces při manipulaci s obětí. Agresor zná dostatek informací o své oběti, a tak začíná plánovat setkání, ke kterému využívá řadu technik. Jednou z nich je technika překonávání věkového rozdílu mezi útočníkem a obětí. Tato technika funguje na principu několika týdnů komunikace s obětí pod falešnou identitou, ve které útočník tvrdil, že je nezletilý. Po čase oznámil, že mu jeho rodiče zakázali přístup k internetu, ale jeho starší sourozenec (další identita útočníka – dynamická podoba) by s ním chtěl v komunikaci pokračovat. Když oběť souhlasí, rychle si tak zvyká ke komunikaci se starším člověkem, než je ona (Kopecký, 2010).

Další fází v přípravě na osobní schůzku je tzv. vyhrožování a vydírání oběti. Zde už má útočník dostatek informací, citlivých materiálů a popřípadě i fotografie, kde je oběť v choulostivé situaci. Má tedy u oběti získanou důvěru, a tak se jí může pokusit pozvat na osobní schůzku, pokud však oběť odmítne, útočník ji začne vydírat. Vydírat může tím, že o ní zveřejní nahé fotografie, rozešle je jejím kamarádům, rodině či že je vyvěsí v okolí bydliště. Oběť se tak pod tlakem raději dostaví na schůzku, než aby byla veřejně ponížena (Kopecký, 2010).

4. Osobní schůzka

Hlavním cílem této etapy je osobní setkání v tváři v tvář útočníka s obětí. Na první schůzce může vše probíhat v klidu bez jakéhokoliv zneužití oběti. Útočník si jen ověří, zda jde skutečně o dítě nebo dospívajícího, nikoli o nasazeného agenta. Snaží se s obětí ještě více prohloubit vztah a to tím, že donáší další dárky, naslouchá jí. Oběť tak rychleji uvěří, že se skutečně jedná o kamaráda z internetu, který pro ni není škodný. K útoku může dojít až po několikáté schůzce. Nejčastěji dochází k sexuálním útokům, fyzickým útokům, dokonce v nejhorším případě i ke smrti oběti. Pokud má útočník dostatek zdatných nástrojů pro manipulaci a oběť se bojí komukoliv sdělit, co se jí stalo, má útočník velkou šanci donutit oběť k opakovaným schůzkám (Kopecký, 2010).

1.5.1 Případy kybergroomingu ze zahraničí a České republiky

Následující podkapitola popisuje vybrané případy kybergroomingu ze zahraničí a následně také případy, které se odehrály na našem území České republiky. Jako první zmíníme případy ze zahraničí.

Kauza Douglas Lindsell

V tomto případě kybergroomingu se jednalo o bývalého pošťáka Douglase Lindselleho, kterému bylo 64 let a v roce 2003 byl odsouzen na 5 let odnětí svobody, a to za sexuální obtěžování mnoha dívek. u vybraných se dále pokoušel o jejich znásilnění. Jeho práce spočívala v seznámení se se slečnami pomocí internetového chatu, ve kterém lhal a tvrdil jim, že mu je pouhých 15 let. Vytipoval si dvě dívky ve věku 13 a 14 let, které přiměl k osobní schůzce. Šťastnou náhodou se jim však podařilo utéct od znásilnění, ale Lindsell jim dále telefonicky vyhrožoval, že je najde a znásilní. Vedl si databázi svých obětí, která obsahovala detaily typu barva očí, délka vlasů, oblečení, škola, informace o rodině, velikost podprsenky apod. Prostřednictvím telefonních mobilů a internetu komunikoval s více než 75 dívkami. Oběti byly převážně z Velké Británie a ze zahraničí, např. z Kanady a Nového Zélandu. Mnoha děvčatům posílal své nahé fotografie, na jednu z nich však napsal svoji adresu. To ho prozradilo a vedlo k dopadení. Ve spojení s dívkami neskončil a pokračoval s tím i po jeho zatčení (Kopecký, 2010), (Guardian news, 2003), (E-bezpečí, 2009a).

Obrázek 3: Douglas Lindsell (pachatel kyberšikany)

Zdroj: Kopecký, 2010, s. 11

Kauza Peter Chapman

Další případ kybergroomingu se týká Petera Chapmana, kterému bylo 32 let a v roce 2010 ho soud odsoudil k trestu doživotí. Jeho případ je spojen se sociální sítí Facebook, kde se seznámil se 17letou dívkou Asleigh Halloovou. Pod falešnou identitou ji vyzval na osobní schůzku, kde ji zavraždil a před tím krutě znásilnil. Chapman byl za znásilnění v minulosti už jednou potrestán. Opakovaně sexuálně zneužíval prostitutky a odseděl si tak 7 let. Asleigh Halloovou si vyhledal na Facebooku, navázal s ní kontakt a po delší době domluvil osobní schůzku. K tomu mu pomohl jeho falešný profil, kde udal jméno Peter Cartwright ve věku 19 let. Na osobní schůzce se ji představil jako otec jejího imaginárního přítele. Celý případ se odehrál nedaleko Sedgfieldu, kde ji nejdříve znásilnil a poté udusil. Chapmana policie zatkla hned druhý den, a to díky podezřelé registrační značce na jeho autě. K vraždě se ihned sám přiznal (Kopecký, 2010), (Týden.cz, 2010).

Obrázek 4: Peter Chapman (pachatel kyberšikany)

Zdroj: Kopecký, 2010, s. 13

Případ kybergroomingu Česká republika

Kauza Pavel Hovorka

V České republice naštěstí tento typ kyberšikany není častý, avšak uvedeme jeden z nejtragičtějších případů, který se přesto u nás odehrál. Pavel Hovorka byl vrátný v pražských tiskárnách a v roce 2008 byl odsouzen na 6,5 let odnětí svobody za pohlavní zneužívání, svádění a vydírání nezletilých chlapců. Celkem se tyto činy týkaly 20 chlapců z nichž u 8 opravdu sexuální styk provedl. Svě oběti si vybíral přes internetové stránky, nejčastěji se jednalo o děti z dětských domovů či ze seznamek (server Lide.cz). Komunikoval s nimi přes chatovací místnosti, snažil se je přimět na osobní schůzku a lákal je pomocí darů či peněz. Řada obětí, které na osobní schůzku dorazily, přinutil k pohlavnímu styku. Vydíral je a zneužitě chlapce si přitom fotografoval a natáčel na videokameru. Hochům vyhrožoval tím, že pokud se o tom, co se

jim stalo, před někým zmíní, tak že zveřejní jejich fotografie či videa (Kopecký, 2010), (idnes.cz, 2009).

Obrázek 5: Pavel Hovorka (pachatel kyberšikany)

Zdroj: E-bezpeci.cz, 2009a

2 PREVENCE ZKOUMANÝCH PATOLOGICKÝCH JEVŮ

Prevence je všeobecně chápána jako souhrn opatření, které má předcházet a minimalizovat případné škodlivé vlivy, jako jsou například nemoci, závislosti, zločiny, násilí, konflikty, nehody a podobně. Pojem prevence je odvozen z latinského slova *praeventus*, který znamená zákrok předem. Hojně je využívána v souvislosti se sociálně patologickými jevy, kde hlavním úkolem prevence je předcházení vzniku a zabraňování rozšíření daného jevu a snížit tak negativní dopady tohoto jevu na jedince (Prevence kriminality.cz, 2018).

Prevenci lze rozdělit na tři základní typy, prvním typem je primární prevence, která se zaměřuje na celou populaci, jak dospělé, tak i děti. Zkoumá předpoklady a příčiny jevů, a hledá způsoby, jak předcházet rizikovému chování. Jedná se o fázi, ve které k šikaně zatím nedošlo. Druhým typem je sekundární prevence, která už je zaměřena na konkrétní rizikové skupiny populace, u nichž je vyšší pravděpodobnost, že se stanou pachateli či oběťmi trestné činnosti. Můžou jimi být například menšiny. Cílem této prevence je včas jevy zachytit a zabránit jejich šíření. Jedná se o fázi, kde se šikana už vyskytla a probíhá zde výchovná práce s agresory. Posledním typem je terciární prevence, která je orientovaná na osoby, které trestný čin již v minulosti spáchali a dále na lokality, které trestnou činností byly zasaženy. Cílem terciární prevence je zamezit opětovnému vniknutí nepříznivých jevů (Maříková, Petrusek, Vodáková, 1996), (Bendl, 2003).

2.1 Prevence patologických jevu u dětí a mládeže v prostředí internetu

Tato podkapitola má za cíl uvést základní informace o příčinách a možnostech řešení sociálně patologických jevů.

Příčiny prevence

Mezi hlavní příčiny k vyvolání sociálně patologického jevu patří vliv lidí či sociálního prostředí, jakožto rodina, kteří jsou z tohoto prostředí určitým způsobem vyčleněny nebo trpí duševní poruchou. Rodina se řadí k největšímu podnětu pro zdravý vývoj dítěte, avšak prostředí v rodině může být narušeno, a to buď jako neúplná rodina, kde chybí vzor anebo jako nefunkční rodina, kde chybí citové vazby. K dalším ze způsobů narušení se řadí náročné životní situace, či nevhodné výchovné styly rodičů.

Aby se děti a mládež se sociálně patologickými jevy setkali co nejpozději, lze se domnívat, že je vhodné dodržovat tyto zásady (Stingl, 2015):

- získání důvěry dítěte;

- posilovat sebevědomí dítěte;
- jít dítětem příkladem;
- učit děti řešit problémy;
- vytvářet zdravá rodinná pravidla;
- vědět o činnosti dítěte v době, kdy s ním nejsme v kontaktu;
- umět dítě správně zaměstnat.

Možnosti prevence

„Z mezinárodního výzkumu EU Kids Online II je viditelné, že čeští rodiče mají mnohem menší povědomí o probíhající kyberšikaně svých dětí, než je v průměrné Evropě.“ (Livingstone a kol., 2011 citovaný Černou 2013, str. 123)

Zaručeným vysvětlením tohoto konceptu může být velký mezigenerační rozdíl při používání internetu, který je pro českou společnost typický. Internet pro současné děti a dospívající značí přirozené prostředí, jelikož s ním od malička vyrůstali. Zatímco spousta rodičů se s internetem teprve učí, jejich všeobecná znalost o počítačích a s tím spojeného internetu je značně nižší než u dětí. Toto mezigenerační odlišení se pak může promítnout do způsobu, jakým rodiče své děti vedou k používání internetu. V této roli se často představují jako pasivní členové. Málo se s dětmi baví o tom, co na internetu přesně dělají, málo kontrolují jejich internetovou aktivitu a také tolik nepoužívají technické prostředky, které mohou zvýšit bezpečnost jejich dětí. Další komplikace této situace představuje to, že české děti si uvědomují, jak velkou převahu mají v používání nových technologií nad dospělými, neboť rady a příkazy rodičů ohledně používání internetu mají tendenci ignorovat (Černá, 2013).

Následně představím kroky, které by mohly vést ke snížení rizika kyberšikany. Tyto kroky budou vyobrazeny ve dvou stupních. Nejprve na úrovni aktéru, tedy obětí, agresorů a přihlížejících. Dále na úrovni autorit, tedy rodičů a škol.

Doporučení na úrovni aktérů má ve své práci dva cíle. Prvním z nich je, aby se k dětem dostalo odborné a systematické péče. Poskytnutí této péče mají na starost buď školní či jiný psychologové nebo odborníci v pedagogicko-psychologické poradně. Oběťmi kyberšikany jsou většinou takové děti, které trpí psychologickými problémy a mohou zkomplikovat začlenění do vrstevnických tříd. Proto je potřeba, aby se pozornost zaměřovala také na psychologickou

práci s oběťmi, a ne pouze na bezpečné používání internetu. Tato odborná práce by mohla zmírnit traumatické následky kyberšikany a také u oběti podpořit pozitivní vztah k druhým lidem (Černá, 2013).

Druhým cílem tohoto doporučení je práce na uplatňování techniky zaměřených řešení. Tato práce představuje, jakým způsobem je možné předejít konkrétnímu člověku v obtěžování. Jedná se například o blokování či změna nastavení zabezpečení, které napomáhají kyberšikanu skončit (Černá, 2013).

Černá (2013) ve své knize zmiňuje, že psychologové či pedagogové by měli především odhalit, jestli agresor rozumí svému chování v online prostředí. Dále se ho optat, jak by on sám snášel, kdyby se někdo jiný k němu takto choval a dát mu najevo, že takové chování není tolerované. Všeobecně by děti a dospívající měli být poučené o tom, že lidé se v online prostředí chovají jinak než v běžném offline prostředí. Pokud ke kyberšikaně dojde, oběti by se měli dozvědět, že je správné vyhledat pomoc, nejlépe však u dospělé osoby, které důvěřují. Následně si uchovat příslušné zprávy či e-maily, jako důkaz pro řešení situace a snažit se agresora ignorovat.

Doporučení na úrovni autorit ve své práci ukazuje, že některé děti jsou ostýchavé při svěřením svého problému dospělé osobě, a to z toho důvodu, že se bojí, že jim rodiče zamezí přístup k internetu, počítači nebo k elektronickým zařízením. Zamezování přístupu k internetu, popřípadě k jiným elektronickým zařízením může vést k vzniku problému sociálního vyloučení. V dnešní době internet a mobilní sítě je možné chápat jako prostor, kde dochází k budování sociálně psychologických vztahů. Měli bychom k omezování internetu přistupovat až po důkladném zvážení. Kromě zákazu přístupu k internetu a elektronickým zařízením existují tzv. mediační strategie, které ovlivňují používání internetu dětmi. Černá (2013) uvádí základní mediační strategie, kam patří:

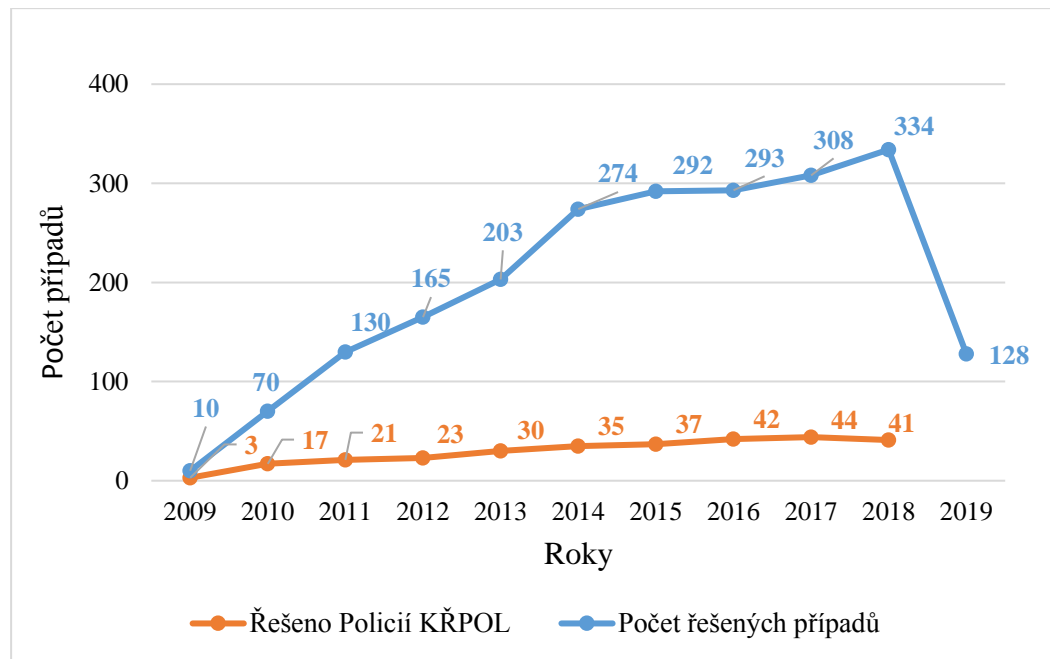
- aktivní rodičovská mediace: spočívá ve sdílení aktivit a povídání si o zkušenostech v online světě;
- pasivní rodičovská mediace: získávání informací pro děti z témat bezpečného používání internetu a jejich pasivnímu sdílení dětmi;
- monitorování online aktivit: jedná se o kontrolu činnosti dětí na internetu;
- technicky zaměřená mediace: využívání softwarových aplikací, které např. umožňují regulovat pohyb dítěte na internetu, resp. regulovat čas na internetu.

2.2 Projekt E-Bezpečí

Na internetu lze dohledat mnoho webových portálů, který se zabývají počítačovou kriminalitou. Na základě výběru se autor zaměřil na projekt E-bezpečí. Tento certifikovaný projekt se zaměřuje na prevenci, výzkum, vzdělání a osvětu spojenou s rizikovým chováním na internetu. Základní činností projektu jsou terénní práce, preventivní vzdělávací práce a přednáškové činnosti s cílovými skupinami. Mezi cílové skupiny patří žáci a studenti od 1 stupně základní školy, učitelé, metodici prevence, výchovní poradci, policisté a také rodiče. Projekt se specializuje zejména na následující témata (E-Bezpečí.cz, 2018):

- kyberšikanu a sexting;
- kybergrooming;
- kyberstalking a stalking;
- fake news a hoax;
- online závislosti (netolismus, nomofobie);
- fenomén youtubering.

Program E-Bezpečí provozuje od roku 2010 také svoji bezplatnou poradnu, která vznikla na Univerzitě Palackého v Olomouci a zaštiťuje ji centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Od začátku své existence řešila už přes 2700 případů, kde cca 20 % bylo předáno k šetření Policii ČR. Ročně se jedná o 300 případů mezi které nejčastěji patří sexting a stalking.

Obrázek 6: Vývoj počtu případů řešených online poradnou

Zdroj: Upraveno podle E-Bezpečí.cz, 2019

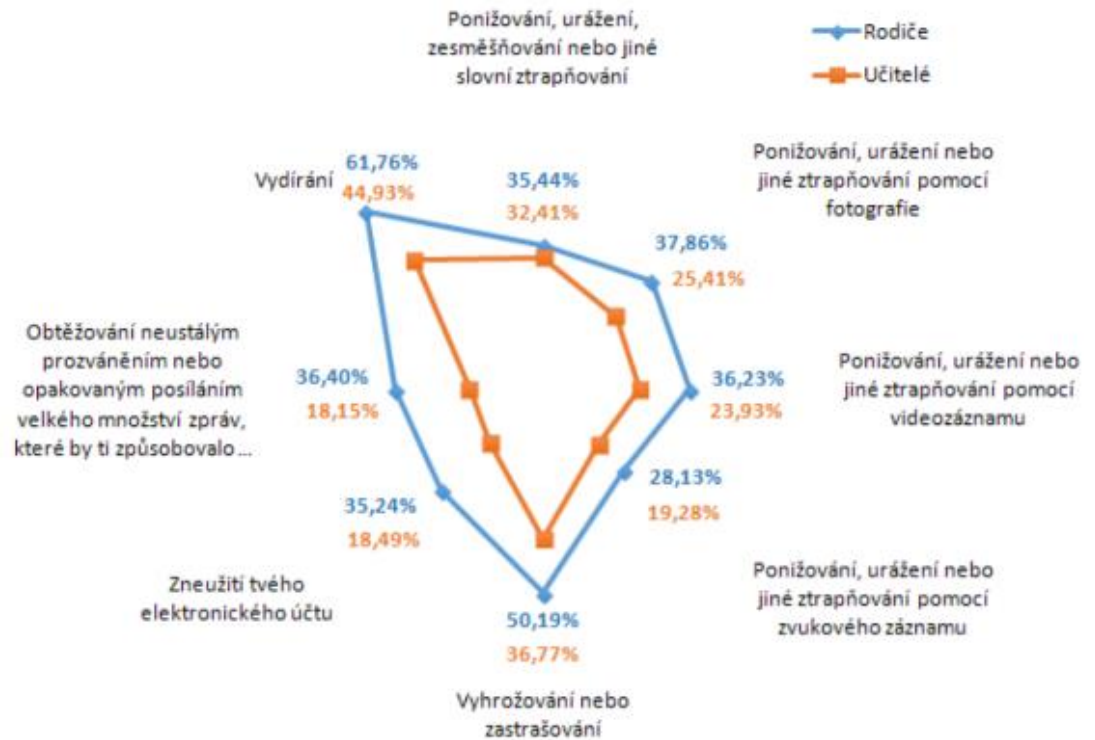
Z výše uvedeného grafu závislosti počtu řešených případů za určitý rok je možno sledovat neustále vzrůstající trend. Z grafu lze vyčíst, že modrá křivka znázorňuje počet celkových případů za daný rok, avšak červená křivka ukazuje počet případů, které převzal příslušný orgán Police ČR k řešení. Je zřejmé, že lidé čím dál častěji banalizují o hlášení kyberútoku na jejich osobu. Nehlásí to Policii ČR a berou to jako stále běžnější činnost, která se děje v prostředí internetu.

Prevence kriminality

Prevence kriminality spadá do jedné z oblastí, o kterou se zabývá kriminologie. Kriminologie je věda o zločinnosti a také o její kontrole. Zaměřuje se na pachatele a oběti trestných činů. Kriminalita lze jinými slovy nazvat jako sociálně patologický fenomén, který sestává ze společenských a osobnostních aspektů. To je jeden z důvodů, proč kriminologie získává své poznatky z oblasti psychologie, sociologie, pedagogiky, kriminalistiky, trestního práva a dalších vědních oborů (Prevence kriminality.cz, 2019).

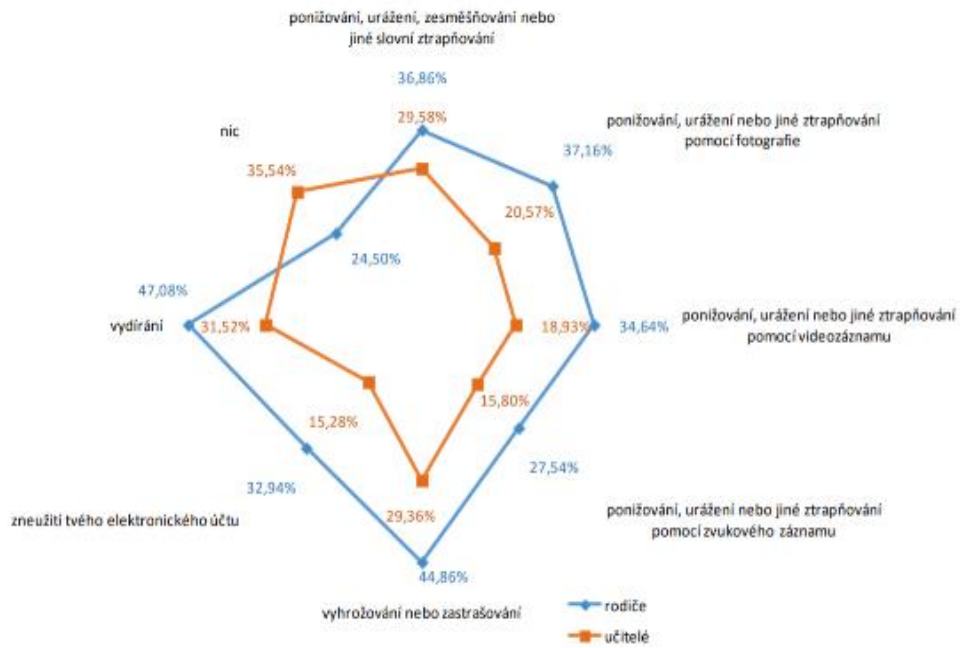
Ochrana před kriminalitou zahrnuje soubor veškerého opatření sociální a situační prevence. Sociální prevence představuje aktivity, které mají vliv na sociální integraci jedince a dále na aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek. Tyto podmínky jsou brány jako hlavní příčiny páčání trestné činnosti. Na rozdíl situační prevence je založena na tom, že dané druhy kriminality se objevují v určité době, za určitých okolností a

na určitých místech. Tyto podmínky se dají minimalizovat pomocí fyzické, režimové či technické ochrany. Do této prevence spadá i podpora obětem trestných činů. Dále tato prevence souvisí s dalšími sociálně patologickými jevy, z nichž k nejdůležitějším patří různé formy závislosti (Zapletal, 2000), (Prevence kriminality.cz, 2019).

Obrázek 7: Osoba pro kontakt při hrozbě kyberšikany (děti v Česku)

Zdroj: E-Bezpečí.cz, 2015b

Obrázek 8: Osoba pro kontakt při hrozbě kyberšikany (děti na Slovensku)

Zdroj: E-Bezpeci.cz,2015b

Porovnání grafu číslo 7- Osoba pro kontakt při hrozbě kyberšikany (děti v Česku) a grafu číslo 8- Osoba pro kontakt při hrozbě kyberšikany (děti na Slovensku) autorka dospěla k závěru, že slovenské děti reagují velmi podobně jako děti české. Ale přeci jen je zde malá difERENCE v jednotlivých postupech jednání při určitých situacích. Dá se například pozorovat velký rozdíl v chování dětí při vydírání. Až 61, 8 % českých dětí jde s tímto problémem za rodiči, zatímco u dětí žijících na Slovensku je to 47 %. Lze předpokládat, že je to způsobeno menší důvěrou dětí vůči slovenským rodičům. Dále lze říci, že pouhých 5 % dětí žijících v České republice tento problém nenahlásí. Zatímco každé páté dítě ze Slovenska, které je vydíráno ve formě kyberšikany tento problém dospělé osobě vůbec neoznámí a tají ho.

3 ANALÝZA ZNALOSTÍ ŽÁKŮ V OBLASTI ZKOUMANÝCH PATOLOGICKÝCH JEVŮ

Práce si klade za cíl zhodnotit preventivní opatření Policie ČR v oblasti sociálně patologických jevů v rámci ICT. Pro naplnění tohoto cíle bylo využito dotazníkové šetření v rámci dvou základních škol v Pardubickém kraji. Jednalo se konkrétně o záklaní školu ZŠ Studánka Pardubice a ZŠ Eduarda Nápravníka v Býšti. Na základě provedené analýzy dotazníkového šetření byla navržena doporučení pro Policii ČR, která přednáší besedy v této oblasti na základních školách.

Jako první autorka vytvořila dvě zkušební kola dotazníkové šetření. První zkušební kolo vedlo k vynechání a přeformulaci některých otázek. Jednalo se o pilotní průzkum, který byl ozkoušen na dvou respondentech ve věku 13-14 let. Druhé zkušební kolo dotazníkového šetření, tedy elektronické kolo dotazování vedlo k ověření závislosti znalostí o kyberšikaně v souvislosti s věkem respondentů. Pro tento průzkum autor vytvořil dotazník pomocí webového formuláře od společnosti Google.com, který byl určen pro respondenty 6. až 9. tříd. Následně po tomto testování byl vytvořen finální dotazník v tiskové podobě, který byl určen nejrizikovější skupině žáků, tedy žákům šestých a sedmých tříd základní školy. Respondentům byl dotazník rozdán a po jeho cca 15 minutovém vyplnění následovala osvětová přednáška na téma kyberšikana, která byla vedena paní preventistkou por. Bc. Janou Drtinovou z Krajského ředitelství policie Pardubického kraje.

Beseda probíhala vždy dvě vyučovací hodiny a ihned po ní, bez jakékoliv časové prodlevy, byly připraveny k vyplnění dotazníky stejného typu, aby se dokázal zhodnotit vliv besedy. Dotazník obsahoval celkem 19 otázek. První tři otázky byly čistě identifikační a zaměřovaly se na tři faktory. Jedním z hlavních faktorů byl věk respondenta. Byly sledovány čtyři věkové kategorie. Kategorie 11-12 let, která odpovídala 6. třídě základní školy. pro 7. třídu odpovídala kategorie 13-14 let a pro 8. třídu byla určena kategorie 14-15 let. Poslední skupina odpovídala věkové kategorii více jak 15 let. Druhým důležitým zkoumaným faktorem bylo pohlaví respondenta a třetím faktorem pro zhodnocení výsledků byla zvolená třída respondenta. Výsledky získané z dotazníkového šetření bylo možné rozdělit podle toho, zda se jednalo o žáky 6.,7.,8. či 9.tříd základní školy a také podle toho, jaké pohlaví respondentovi náleželo. Zbývajících 16 otázek z dotazníku se týkalo znalostí získaných z besedy. Jednotlivé otázky byly velmi podrobně konzultovány s panem kap. Mgr. Jířím Tesařem z Krajského ředitelství policie Pardubického kraje.

Na zmíněných dvou školách probíhaly osvětové besedy v časovém rozmezí tří měsíců. Jednalo se o měsíce listopad a prosinec roku 2018 a měsíc leden roku 2019. Výzkumným vzorkem na základní škole ZŠ Studánka Pardubice byli žáci čtyř tříd šestých a sedmých ročníků, tedy žáci ve věku 11-14 let. na druhé základní škole ZŠ Eduarda Nápravníka v Býšti se jednalo pouze o žáky jedné třídy sedmého ročníku, tedy ve věku 13-14 let. Papírovou verzi dotazníkového šetření celkem vyplnilo 109 žáků.

Besedy na ZŠ Studánka Pardubice probíhaly v těchto termínech:

- 22.11.2018
 - v čase: 8:00-10:00
 - třída 7.C, celkem 21 žáků;
- 20.12.2018
 - v čase: 8:00-10:00
 - třída 6.B, celkem 21 žáků;
- 9.1.2019
 - v čase: 10:00-12:00
 - třída 7.A, celkem 24 žáků;
- 15.1. 2019
 - v čase: 9:00-11:00
 - třída 6.A, celkem 21 žáků.

Beseda na ZŠ Eduarda Nápravníka Býšť probíhala v tomto termínu:

- 26.11.2018
 - v čase: 8:00-10:00
 - třída 7., celkem 22 žáků

3.1 Metody vyhodnocení dotazníkového šetření

K vyhodnocení dat v praktické části byla použita metoda testování nezávislosti, kde se tato metoda počítá pomocí Pearsonova chí-kvadrát testu. Autorem je Karl Pearson, který tento test zveřejnil v roce 1904 a od té doby patří mezi nejzákladnější a nejpoužívanější testy v kontingenční tabulce. Jedná se o hypotézu, která tvrdí, že náhodné veličiny X a Y jsou nezávislé. To znamená, že pravděpodobnost nastání varianty náhodné veličiny X neovlivňuje nastání náhodné veličiny Y . Tento nezávislý test má v zásadě srovnání pozorovaných četností s očekávanými (kalkulovanými) četnostmi jednotlivých kombinací náhodných veličin X a Y .

Při výpočtu si je určeno n_{ij} , což představuje počet subjektů, u nichž nastala situace, že náhodná veličina X je rovna hodnotě i a náhodná veličina Y je rovna hodnotě j . z tohoto definujeme četnosti příslušné i -té variantě veličiny X a zároveň j -té variantě veličiny Y . Za platnosti hypotézy lze očekávané četnosti jednotlivých kombinací, kdy $X=i$ a zároveň $Y=j$, které se označuje e_{ij} a vypočte se pomocí vzorce, který je podrobně k vidění na následující rovnici č. 1 (Milan Kábrt– Test nezávislosti, 2011).

$$n_i = \sum_{j=1}^c n_{ij}$$

$$n_j = \sum_{i=1}^r n_{ij}$$

$$e_{ij} = np_{ij} = np_i p_j = n \frac{n_i}{n} \frac{n_j}{n} = \frac{n_i n_j}{n}$$

Rovnice 1: Pearsonova rovnice na výpočet chí-kvadrát testu

Zdroj: Milan Kábrt– Test nezávislosti, 2011

Předpoklady Pearsonova chí-kvadrát testu, které musíme před výpočtem vždy ověřit, (Milan Kábrt– Test nezávislosti, 2011):

- Jednotlivá pozorování v kontingenční tabulce jsou nezávislá, tedy každý prvek výběrového souboru je zahrnut pouze v jedné z buněk kontingenční tabulky;
- Alespoň 80 % buněk kontingenční tabulky má očekávanou četnost větší než 5;
- Všechny buňky tabulky mají očekávanou četnost větší než 2.

3.2 Výsledky dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření bylo zaměřené na žáky druhého stupně základních škol. Jednalo se především o žáky 6. a 7. tříd základní školy ZŠ Studánka Pardubice a základní školy ZŠ Eduarda Nápravníka v Býšti. Cílem dotazníkového šetření je zhodnotit znalost žáků v oblasti sociálně patologických jevů v rámci ICT. Díky získaným odpovědím žáků bylo možné určit, zda prováděné besedy na základních školách zvyšují osvětu a mají tak potřebný preventivní účinek. Výsledky dotazníkového šetření byly zpracovány v programu Microsoft Excel, kde byla veškerá data vyhodnocena a graficky znázorněna.

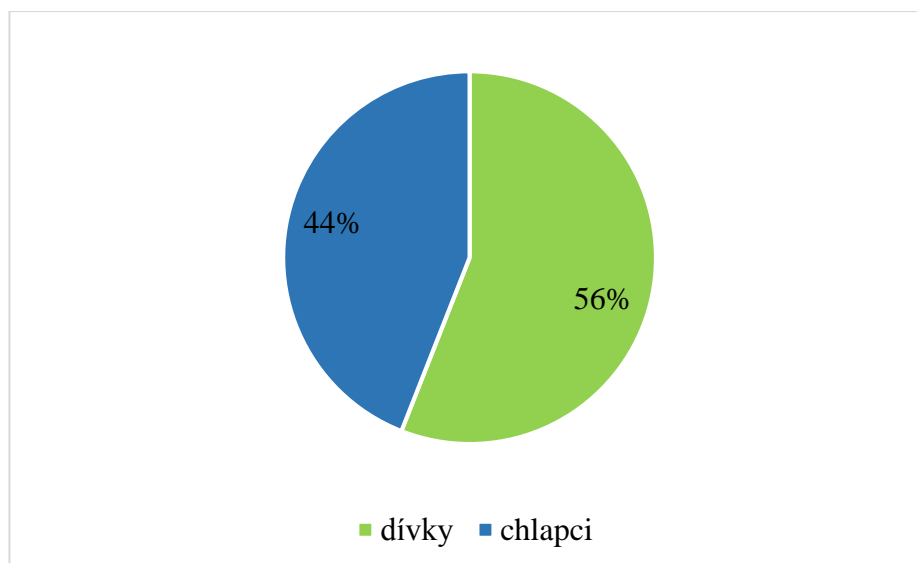
Následující část analýzy obsahuje otázky a odpovědi respondentů kterých bylo dohromady 109. S celým dotazníkem, který byl žákům určený, je možné se seznámit v Příloze č. 1. Žáci dopředu věděli, že se jedná o anonymní dotazník a slouží pouze pro účely bakalářské práce.

Identifikační otázky

Otázka č.1: *Uved' své pohlaví:* – možné odpovědi:

- dívka;
- chlapec.

Dotazníkového šetření se dohromady zúčastnilo 109 respondentů z obou zmíněných škol, z toho bylo 56 % dívek (61 respondentů) a 44 % chlapců (48 respondentů). Tyto údaje jsou vyobrazeny na obrázku č. 10. z grafu lze vyčíst, že zastoupení respondentů je bezmála vyrovnané.

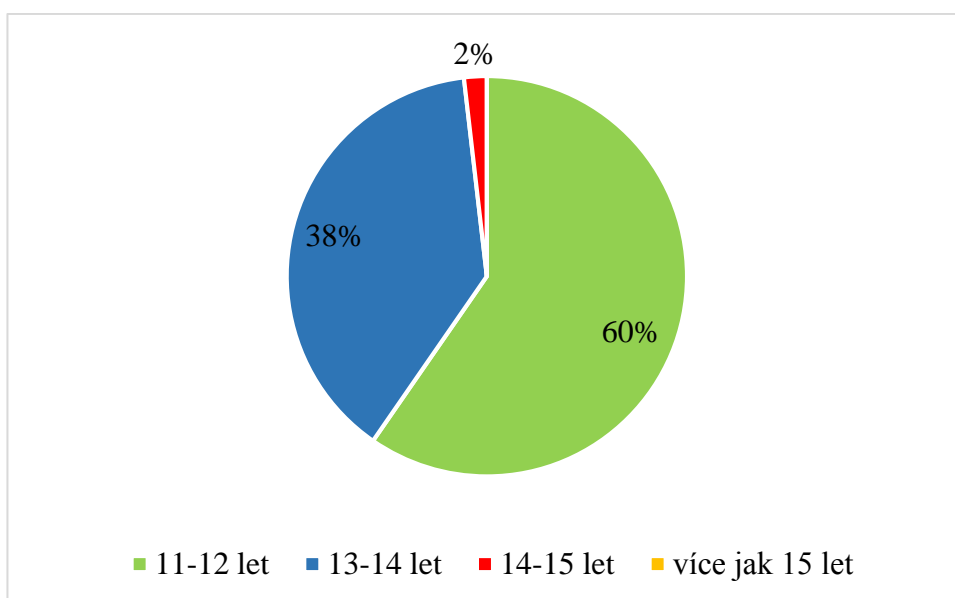
Obrázek 9: Pohlaví respondentů dotazníkového šetření

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č.2: Vyber svůj věk a zároveň třídu do které chodíš: – možné odpovědi:

- 11-12 6. třída;
- 13-14 7. třída;
- 14-15 8. třída;
- více než 15 9. třída.

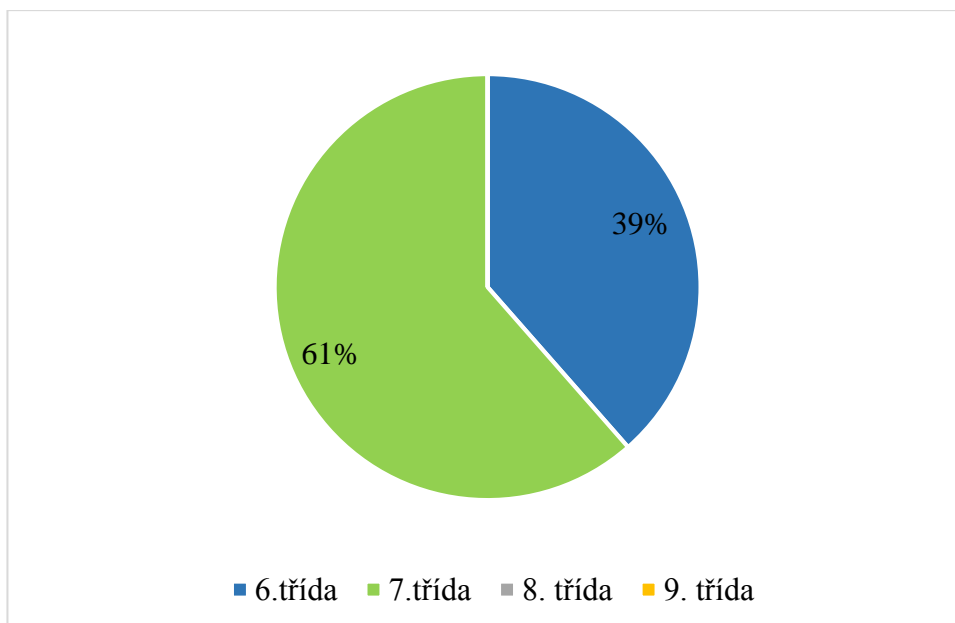
Otázka č.2 zjišťovala do které věkové kategorie a do které ze tříd respondenti patří. Věkové složení se pohybovalo od 11 až do více než 15 let a zastoupení tříd od 6. až do 9. třídy. Celkem bylo hodnoceno 109 žáků. Z toho nejvyšší zastoupení měla kategorie 11-12 let, kterou tvořilo 60 % (65 respondentů), na druhém místě s 38 % (42 respondentů) kategorie 13-14 let a nejméně respondentů tvořilo kategorii 14-15, která měla 2 % (2 respondenti). Kategorie více než 15 let neměla ani jednoho respondenta. Tyto údaje jsou vyobrazeny na následujícím obrázku č. 11. na tomto grafu lze vidět, že mírně převažuje kategorie mladších žáků nad těmi staršími.

Obrázek 10: Věk respondentů dotazníkového šetření

Zdroj: Vlastní zpracování

Co se týče zastoupení školních tříd, tak bylo opět hodnoceno celkem 109 respondentů, z toho 61% (67 respondentů) zvolilo 7. třídu a 39% (42 respondentů) volilo 6. třídu. Zastoupení 8. a 9. třídy bylo nulové. Tyto data jsou znázorněny na obrázku č. 12. Z tohoto grafu lze vidět, že přes polovinu respondentů tvoří žáci 7. třídy a zbylí respondenti přísluší 6. třídě.

Obrázek 11: Zastoupení školních tříd dotazníkového šetření

Zdroj: Vlastní zpracování

Informační otázky

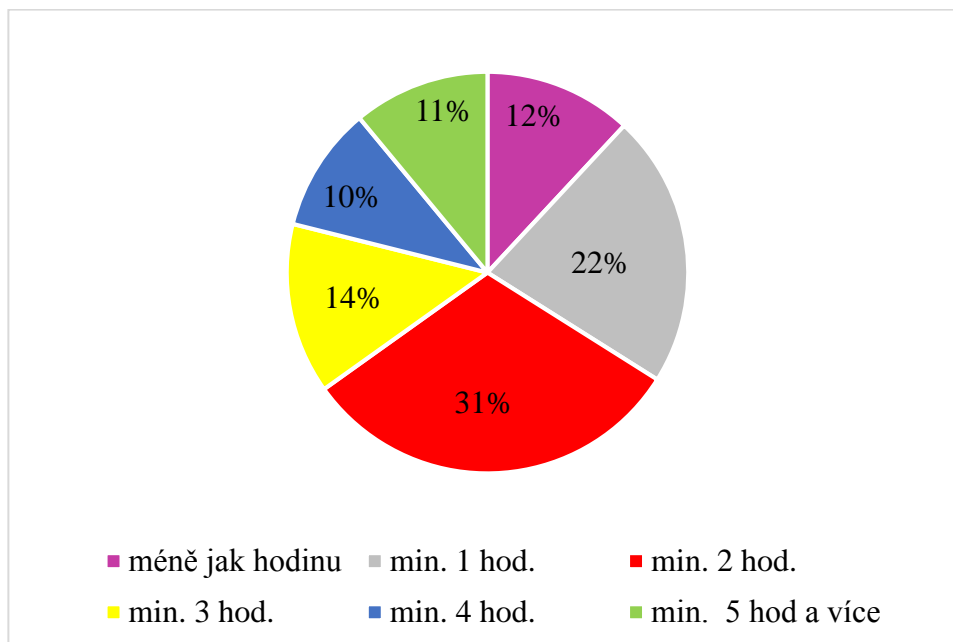
Otázka č.3: *Zakroužkuj, kolik hodin každý den strávíš na internetu:* – možné odpovědi:

- méně jak 1 hod;
- minimálně 1 hod;
- minimálně 2 hod;
- minimálně 3 hod;
- minimálně 4 hod;
- minimálně 5 a více hod.

Otázka č.3 měla za úkol zjistit, kolik hodin denně žák tráví na internetu. Odpovědi byly strukturovány po jedné hodině od 1 do 5 a více hodin. Z analýzy vyplývá, že 31 % (34 respondentů) tráví na internetu minimálně 2 hodiny. Velkým překvapením byla skupina žáků, která strávila na internetu 5 a více hodin a byla tvořena téměř 11 % (12 respondentů). Odpovědi jsou zpracovány a vyobrazeny na následujícím obrázku č. 13.

V příloze B lze vidět grafy, které jsou dohromady tvořeny 83 respondenty (elektronické kolo dotazníkového šetření) a značí, že u žáků 6.tříd, kde bylo zastoupení 32 dětí, převládá kratší čas strávený na internetu. Přesně řečeno 62 % dětí (20 respondentů) nestráví na internetu více jak 2 hodiny. Avšak oproti tomu žáci 9. tříd, kde bylo celkem 19 dětí, stoupá delší čas strávený na internetu. Kupříkladu až 44 % dětí (8 respondentů) tráví na internetu minimálně 5

hodin a více. Z elektronického dotazníkového šetření byl zjištěn efekt, že počet hodin strávených na internetu mezi žáky 6. až 8. třídy narůstá.

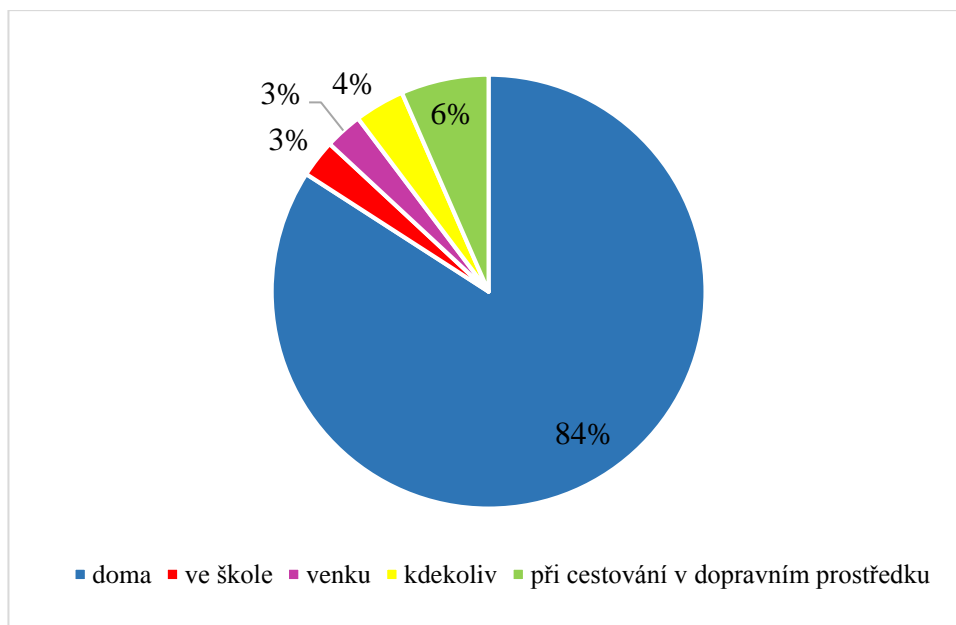
Obrázek 12: Čas respondentů strávený na internetu během dne

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č.4: *Zakroužkuj, kde používáš internet nejvíce:* – možné odpovědi:

- doma;
- ve škole;
- venku;
- kdekoliv;
- při cestování v dopravním prostředku.

Otázka č. 4 se týkala místa, kde žáci používají internet nejvíce. Koncipována byla tak, že mohlo nastat 5 možných odpovědí. Z celkových 109 respondentů odpovědělo 84 % (90 respondentů), že používají internet nejvíce „doma“. Zbylé 4 odpovědi mají velmi podobné procentuální zastoupení. Tyto údaje jsou vyobrazeny na následujícím obrázku č. 14. z grafu lze vyčíst, že respondenti venku či ve škole internet používají velmi málo, nicméně doma internet využívá téměř většina dotazovaných.

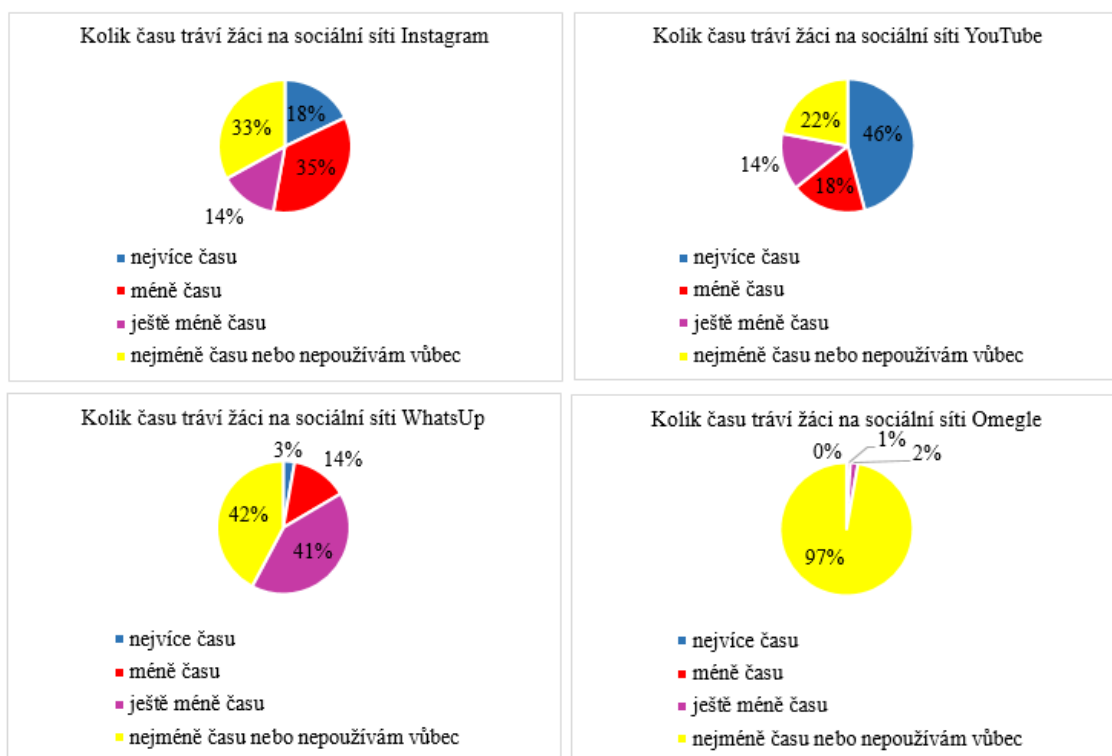
Obrázek 13: Místo nejčastějšího používání internetu

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č.5: *Seřad' jmenované služby od 1. do 4., podle toho, kolik času na nich denně strávíš: (1.- nejvíce času, 4.- nejméně času nebo vůbec nepoužívám) – možné odpovědi:*

- Instagram;
- YouTube;
- WhatsApp;
- Omegle.

Tato otázka se týká času stráveného na sociálních sítích. Bylo dotazováno celkem 109 respondentů. Z následujících 4 grafů vyplývá, že nejvíce žáků využívá sociální síť YouTube a to celých 46 % (50 respondentů), naopak lze vyčíst, že sociální síť Omegle využívá jen zanedbatelné množství respondentů. Velkým zjištěním byl fakt, že aplikace Instagram je méně populární než YouTube a že ho využívá i menší procento uživatelů. Veškeré údaje jsou zpracovány na následujícím obrázku č. 15.

Obrázek 14: Vztah žáků k vybraným sociálním sítím

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázky potřebné k zjištění vlivu besedy

Následující 4 otázky (otázka č. 6 – otázka č. 10) jsou vzájemně propojené a navazují na sebe.

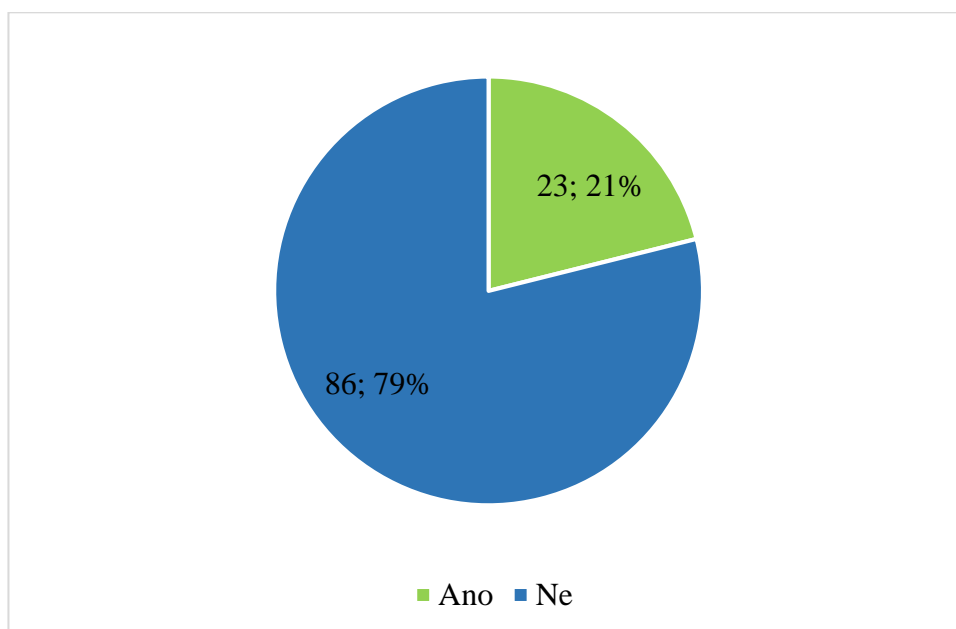
Otázka č. 6: *Stal si se někdy obětí kyberšikany? (např. ti někdo vyhrožoval, urážel tě přes internet, někdo vytvořil tvůj falešný profil nebo tě jen hrubým způsobem zesměšňoval) – možné odpovědi:*

- ano;
- ne.

Otázka č. 6 měla za úkol zjistit kolik z dotazovaných respondentů se někdy ocitlo v roli obětí kyberšikany. Z celkových 109 respondentů po besedě odpovědělo 21 % (23 respondentů), že se stali obětí kyberšikany, zatímco zbylých 79 % (86 respondentů) odpovědělo, že nikoli. Tato stejná otázka položená žákům před besedou se v každé z odpovědí lišila o pouhé 2 procentní body. Z grafu č. 16 lze vyčíst, že značně převažuje odpověď „ne“ respektive, že se žák

nikdy nestal obětí kyberšikany, což přináší velmi pozitivní zprávu, avšak je možné, že si žáci neuvědomují, co se vše za kyberšikanu může považovat.

Příloha C představuje tři typy grafů od celkových 83 respondentů z elektronického kola dotazníkového šetření. Z těchto grafů je na první pohled patrné, že žáci vyšších ročníků se v roli obětí kyberšikany vidí častěji než žáci 6. tříd. u žáků 6. tříd se jen pouhé 3 % respondentů tedy (1 žák) stal obětí kyberšikany. Je otázka, zda je to zdůvodněno jejich delší životní zkušeností, která mohla zahrnovat i negativní jevy typu kyberšikana, anebo zda lze tento nárůst přičíst větším zneužíváním ICT prostředků právě u vyšších věkových skupin jejich vrstevníků, nebo zda jde čistě jen o efekt vyšších znalostí, které jim umožňuje zařadit mezi kyberšikanu události, které by žáci nižších ročníků mezi kyberšikanu nezařadili.

Obrázek 15: Percepce sebe jako obětí kyberšikany (po absolvování besedy)

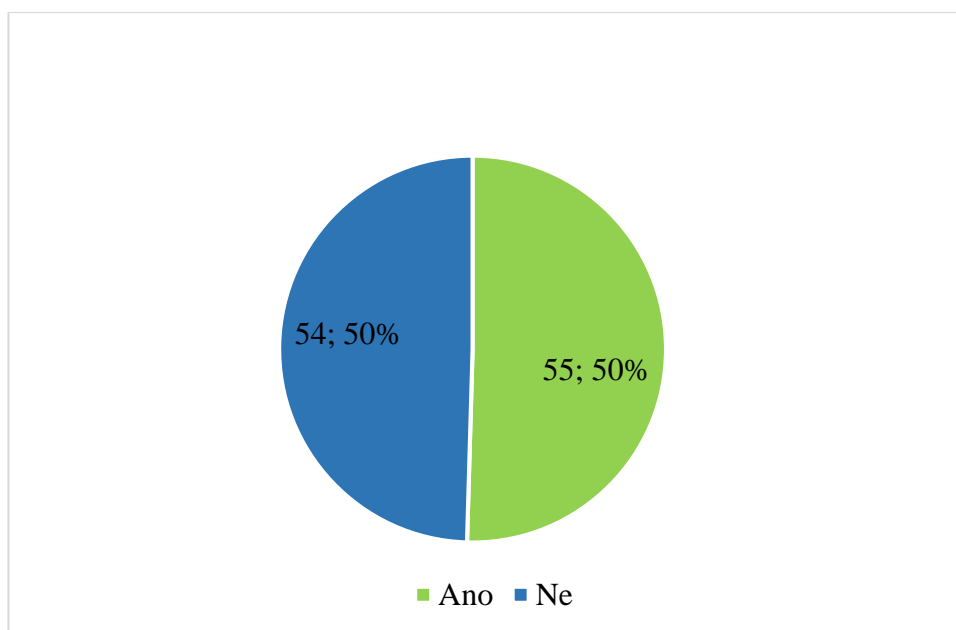
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č.7: *Myslíš si, že byl někdo ve tvém okolí zesměšňován pomocí internetu nebo mu bylo ubližováno, tak že ho to posléze mrzelo?* – možné odpovědi:

- ano;
- ne.

Otázka č.7 navazovala na předcházející otázku č.6 a byla respondentům kladena z toho důvodu, aby bylo zjištěno, zda byl v okolí respondenta někdo hrubým způsobem zesměšněn pomocí prostředků ICT, či mu bylo ubližováno s tak, že ho to posléze mrzelo. Cílem bylo zjistit,

zda si žáci uvědomují závažnost kyberšikanování. Celkem 50 % žáků (55 respondentů) odpovědělo, že ano a zbylých 50 % žáků (54 respondentů) odpovědělo, že ne. Z následujícího grafu, který je vyobrazený na obrázku č.17. lze na první pohled pozorovat, že odpovědi respondentů byly bez rozdílu vyrovnané, a to jak před besedou, tak i následně po ni.

Obrázek 16: Zkušenost se zesměšněním pomocí ICT (po absolvování besedy)

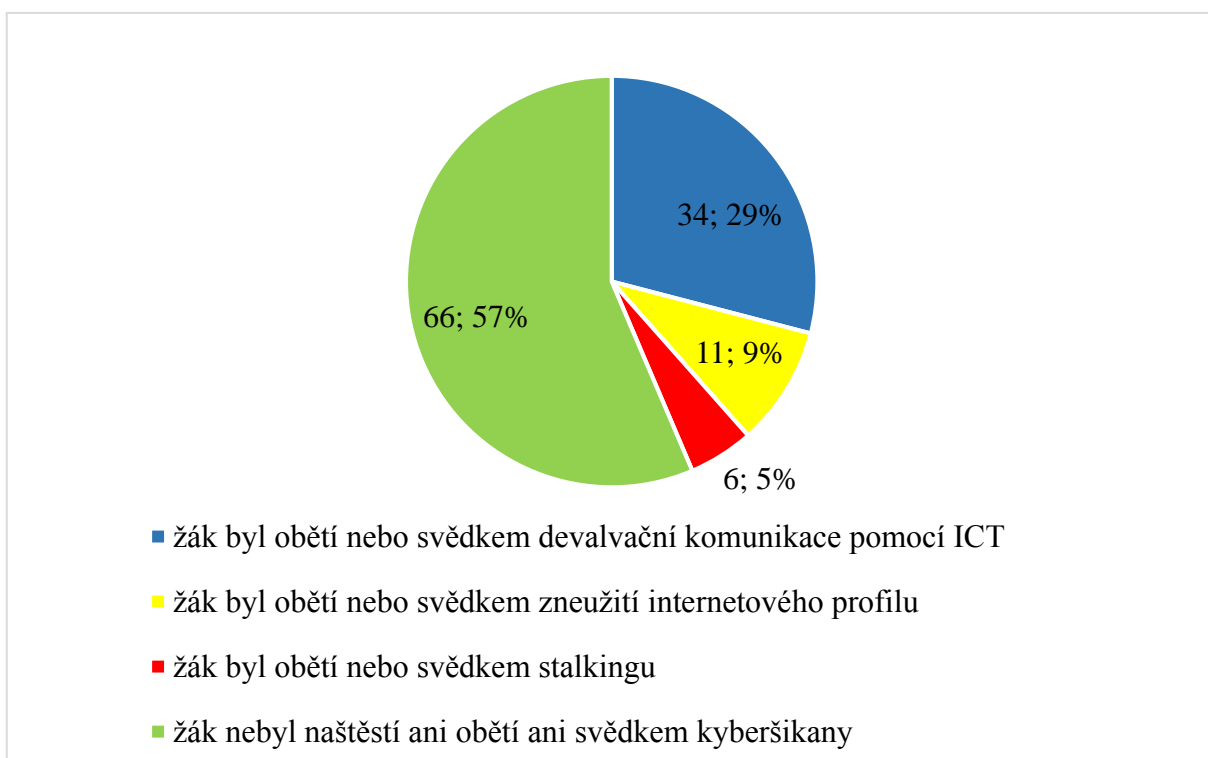
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 8: *Vyber z následujících chování, která se nejvíce podobají tomu, co jsi zažil (jedno, zda se to stalo tobě, nebo někomu známému). (je možné zakroužkovat více odpovědí) – možné odpovědi:*

- někdo tebe (nebo někoho z tvých známých) hrubým způsobem prostřednictvím internetu nebo SMS zesměšňoval (nadávání, urážení, ponižování, odhalování soukromých či tajných informací);
- nabourání do tvého profilu, vytvoření falešného profilu o Tobě (obtěžování prostřednictvím urážlivých či výhružných zpráv, vyhrožování, vydírání, publikování ponižujících fotografií či videí o Tobě);
- pronásledování, slídění prostřednictvím Tvých informací na internetu;
- nebyl jsem naštěstí ani obětí ani svědkem kyberšikany.

Otázka č. 8 se zaměřovala na chování, které se nejvíce podobá tomu, co žák zažil buď u sebe, nebo u jeho známého. Tato otázka navazovala na předešlou otázku č. 7 a bylo u ní

možné zvolit více odpovědí než jen jednu. Dotazovaných bylo celkem 109 a dohromady vytvořily 117 odpovědí. Svoji reakci mohli respondenti volit ze čtyř možných odpovědí. Největší procento zastoupení měla odpověď „nebyl jsem naštěstí ani obětí ani svědkem kyberšikany“ a to 57 % (66 respondentů), následovala odpověď „někdo tebe nebo známého hrubým způsobem prostřednictvím internetu nebo SMS zesměšňuje“ s 29 % (34 respondentů). Zbylé dvě odpovědi měly podobné procentuální zastoupení. Tyto údaje jsou znázorněny na obrázku č. 18. z grafu lze vidět, že přes polovinu respondentů nebylo naštěstí ani obětí ani svědky kyberšikany.

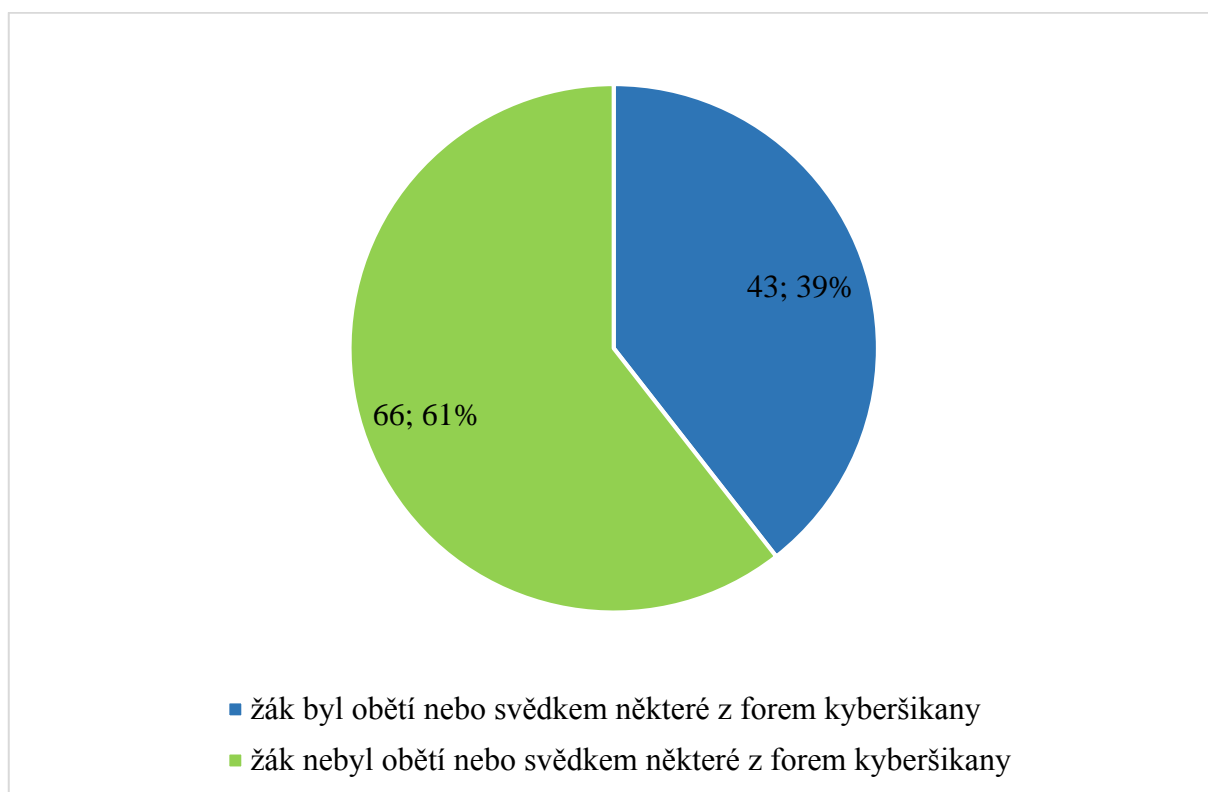

Obrázek 17: Typy kyberšikany v okolí respondentů (po absolvování besedy)

Zdroj: Vlastní zpracování

Když se přepočítaly odpovědi tak, aby zohledňovaly skutečný počet dotazovaných (původní odpovědi z otázky č. 8 byly zkresleny tím, že žáci mohly zaškrtnout více odpovědí najednou), tak se počty odpovědí nějakým výrazným způsobem nezměnil. Avšak stoupl počet odpovědí „nebyl jsem naštěstí ani obětí ani svědkem kyberšikany“ o 4 procentní body. Tedy na hodnotu 61 % (66 respondentů), tím pádem klesl počet odpovědí u zbylých 3 možných odpovědí z 43 % (51 respondentů) na 39 % (43 respondentů). Tyto data jsou znázorněna na obrázku č. 19.

Co se týče zadání této samé otázky respondentům před besedou, tak byl hlavní rozdíl u celkových odpovědí, kterých místo 117 bylo pro tentokrát 108. Procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí se lišil vždy o 2 – 3 procentní body.

Obrázek 18: Osobní zkušenost s kyberšikanou (po absolvování besedy)

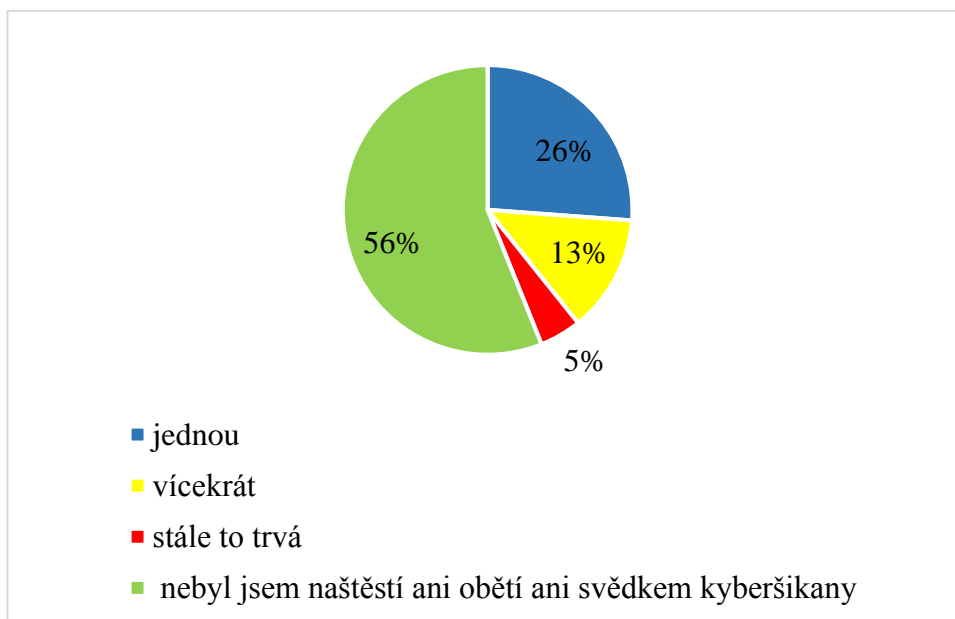
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 9: *Kolikrát se to stalo tobě nebo někomu známému:* – možné odpovědi:

- jednou,
- vícekrát,
- stále to trvá,
- nebyl jsem naštěstí ani obětí ani svědkem kyberšikany.

Otázka č.9 zjišťovala kolikrát se daná situace z otázky č. 8 stala respondentovi nebo jeho známému. Celkem bylo hodnoceno 109 žáků. Z toho nejvyšší zastoupení měla kategorie „nebyl jsem naštěstí ani obětí ani svědkem kyberšikany“ kterou tvořilo 56 % (60 respondentů), na druhém místě s 26 % (28 respondentů) kategorie „jednou“, následovala kategorie „vícekrát“ s 13 % (14 respondentů) a nejméně respondentů 5 % (5 respondentů) tvořilo odpověď „stále to trvá“. Tyto údaje jsou vyobrazeny na následujícím obrázku č. 20. Tento graf znázorňuje, že

více jak polovině respondentům se nikdy nic podobného nestalo, avšak pokud už se daný typ chování dotazovanému či jeho známému stal, tak trval převážně pouze jednou. Velmi podobné zhodnocení obrázku č. 20 je možno použít i u odpovědí daných respondentům před besedou.

Obrázek 19: Četnost zkušenosti s kyberšikanou (po absolvování besedy)

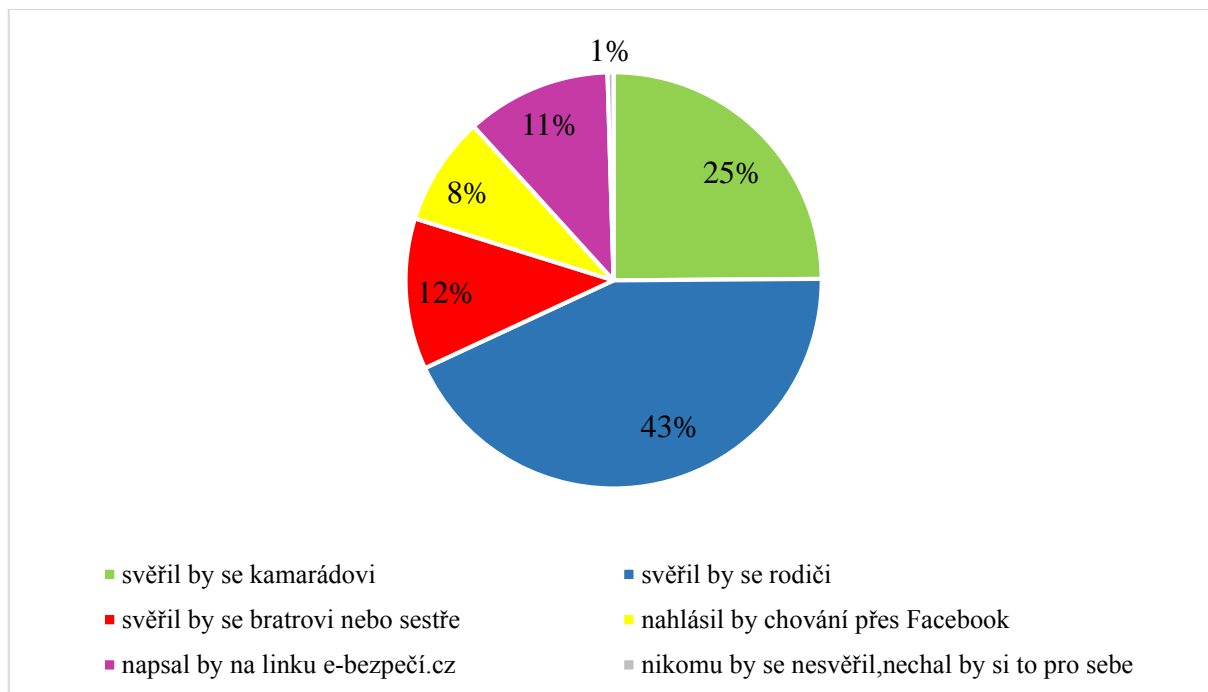
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 10: *Co bys učinil, kdybys byl takto kyberšikanován? (je možné zakroužkovat více odpovědí) – možné odpovědi:*

- svěřil bych se kamarádovi;
- svěřil bych se rodičům;
- svěřil bych se bratrovi nebo sestře;
- nahlásil bych nepříjemné chování přes Facebook;
- napsal bych na některou z linek bezpečí zaměřených na kyberbezpečnost (např. e-bezpečí.cz);
- Nikomu bych se nesvěřil. Nechal bych si to pro sebe.

Otázka č. 10 se zabývala tím, jaká by byla reakce žáků v případě takového kyberšikanování. Respektive, co by učinili, kdyby byli takto kyberšikanováni. Respondenti si mohli vybrat z šesti případných odpovědí a měli možnost zakroužkovat více než jen jednu odpověď. Dotazováno bylo opět 109 respondentů a společně celkem utvořili 213 odpovědí, kde z nich převažuje svěření se rodičům a to celkem v 43 % zastoupení (92 odpovědí). Velkým překvapením bylo zjištění, že až 25 % (53 odpovědí) z respondentů by se v takové situaci svěřilo svému

kamarádovi a jen pouze dva respondenti by si takovou situaci nechali pro sebe a nikomu by se nesvěřili. Podrobnější zpracování lze nalézt na následujícím obrázku č. 21. Z tohoto grafu vyplývá, že v takovéto situaci mají žáci největší důvěru ve svých rodičích, naopak kamarádům by se svěřilo zdaleka více žáků než například sourozencům.

Obrázek 20: Typy preferovaných reakcí na kyberšikanu (po absolvování besedy)

Zdroj: Vlastní zpracování

Výsledky na tuto položenou otázku v rámci elektronického dotazování je možné nalézt v příloze J. Lze domnívat, že svěření se rodičům o vlastní kyberšikaně se zvyšujícím se věkem klesá. Za jeden z důvodů lze považovat osamostatnění žáků a nižší důvěra k rodičům. V jejich dospívajícím věku je to složitější a s problémy se rodičům svěřit nedokáží. Mají strach, že ztratí důvěru a také strach z posměchu. Jedná se o velmi zajímavou otázku v souvislosti s tím, komu by se žáci svěřili. U respondentů šesté třídy převažuje s 55 % odpověď „svěřil by se rodiči“. Oproti tomu žáci deváté třídy by se rodiči svěřili jen z 30 % a 26 % žáků by se svěřilo svému kamarádovi.

Otázka č. 11: *Zakroužkuj typ kyberšikany, který odpovídá níže uvedenému popisu.*

Popis jednoho z mnoha typů kyberšikany: „Pronásledování, slídění či sledování oběti a jejich blízkých prostřednictvím internetu a mobilního telefonu. Nejčastěji chat, email, sociální síť, SMS.“ – možné odpovědi:

- kybergrooming;
- sexting;
- kyberstalking.

V této otázce č. 11 měli žáci za úkol vybrat správnou odpověď na následující popis kyberšikany. Správná odpověď na zmíněnou otázku byla: „kyberstalking“. Před besedou v testování správně odpovědělo 69 % žáků (75 z 109 respondentů). Špatnou odpověď před besedou zvolilo celkem 31 % žáků (34 z 109 respondentů). Tyto údaje jsou vyobrazeny na obrázku č. 22. Po absolvování besedy došlo u žáků ke zlepšení o 5,5 procentních bodů. To znamená, že nyní odpovědělo správně 80 % žáků (87 z 109 respondentů). Nárůst správných odpovědí byl o 16 % vyšší. Na tuto otázku byl proveden test nezávislosti pomocí Pearsonova chí-kvadrát testu, a to z důvodu zjištění, zda tyto rozdíly v odpovědích nevznikly náhodou. Test významnosti v tomto případě vyšel významně, a to z toho důvodu, že p-hodnota vyšla nižší než 0,1. Vyšla přesně 0,06, tedy hodnocení bylo statisticky prokazatelné a nemohlo tedy při dané hladině významnosti vzniknout náhodným jevem.

Obrázek 21: Četnost správných odpovědí u otázky č. 11

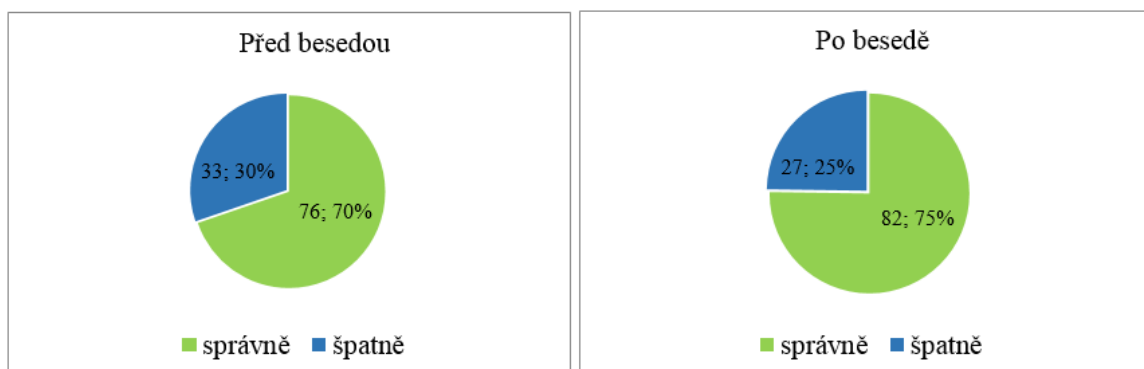
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 12: *Zakroužkuj typ kyberšikany, který odpovídá níže uvedenému popisu.*

Popis jednoho z mnoha typů kyberšikany: „Vydávání se za někoho jiného na internetu za účelem vzbuzení důvěry a přinucení vybrané oběti k osobní schůzce, která vede k jejímu zneužití či využití“ – možné odpovědi:

- kybergrooming;
- sexting;
- kyberstalking.

U otázky č. 12 měli žáci za úkol vybrat správnou odpověď na následující popis kyberšikany. Správná odpověď na zmíněnou otázku byla: „kybergrooming“. Před besedou v testování správně odpovědělo 70 % žáků (76 z 109 respondentů). Špatnou odpověď před besedou zvolilo celkem 30 % žáků (33 z 109 respondentů). Tyto údaje jsou vyobrazeny na obrázku č. 23. Po absolvování besedy došlo u žáků ke zlepšení o 2,1 procentních bodů. To znamená, že nyní odpovědělo správně 75 % žáků (82 z 109 respondentů). Nárůst správných odpovědí byl o 8 % vyšší. Na tuto otázku byl proveden test nezávislosti pomocí Pearsonova chí-kvadrát testu, a to kvůli tomu, zda tyto rozdíly v odpovědích nevznikly náhodou. Test významnosti vyšel nevýznamně, a to z toho důvodu toho, že p-hodnota vyšla vyšší než 0,05 a to přesně 0,36. Tudíž hodnocení nebylo statisticky prokazatelné a mohlo tak vzniknout náhodným jevem.

Obrázek 22: Četnost správných odpovědí u otázky č. 12

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 13: *Zakroužkuj typ kyberšikany, který odpovídá níže uvedenému popisu.*

Popis jednoho z mnoha typů kyberšikany: „Jde o zasilání textů, fotografií a videí se sexuální tematikou prostřednictvím elektronických médií“ – možné odpovědi:

- kybergrooming;
- sexting;
- kyberstalking.

Na otázku č. 13 měli žáci vybrat jednu ze správných odpovědí, podle následujícího popisu kyberšikany. Správná odpověď na zmíněnou otázku byla: „kybergrooming“. Před besedou v testování správně odpovědělo 90 % žáků (98 z 109 respondentů). Špatnou odpověď před besedou zvolilo celkem 10 % žáků (11 z 109 respondentů). Tyto údaje jsou vyobrazeny na ob-

rázku č. 24. Po absolvování besedy došlo u žáků ke zlepšení o 0,6 procentních bodů. To znamená, že nyní odpovědělo správně 95 % žáků (104 z 109 respondentů). Nárůst správných odpovědí byl o 6 % vyšší. Na tuto otázku byl proveden test nezávislosti pomocí Pearsonova chí-kvadrát testu, a to z důvodu zjištění, zda tyto rozdíly v odpovědích nevznikly náhodou. Test významnosti vyšel nevýznamně, a to kvůli tomu, že p-hodnota vyšla vyšší než 0,05 a to přesně 0,12. Tudíž hodnocení nebylo statisticky prokazatelné a mohlo tak vzniknout náhodným jevem.

Obrázek 23: Četnost správných odpovědí u otázky č. 13

Zdroj: Vlastní zpracování

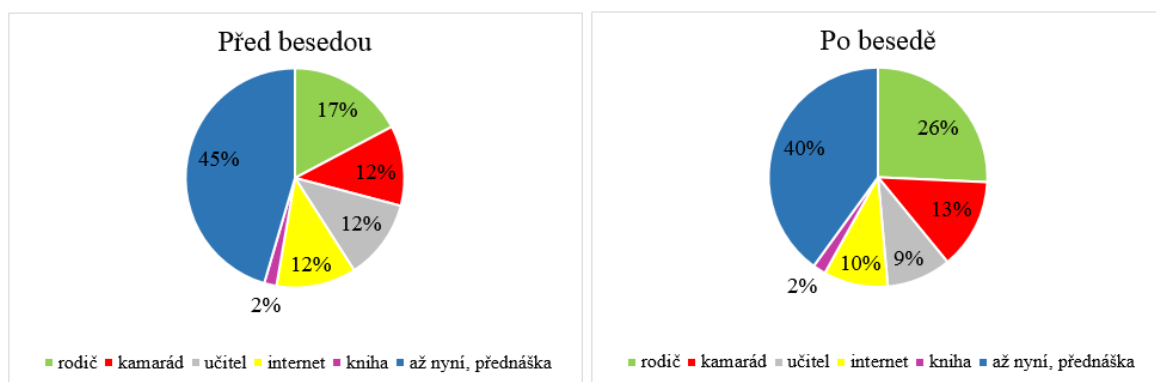
V příloze I lze vidět reakci na tři výše zmíněné otázky od žáků 6., 8. a 9. tříd z elektronického kola dotazování. Tyto žáci se nezúčastnili besedy, a tak nelze porovnat zvýšení či snížení správnosti odpovědí, ale je možno konstatovat, že čím je žák starší tím se znalost těchto pojmů zvyšuje. Z grafu je patrné, že v této oblasti jsou se znalostmi na tom nejhůře žáci 6. tříd a oproti tomu nejlépe žáci 9. tříd. Lze se domnívat, že největší potíž s určením správnosti odpovědi lze zařadit k otázce č.12, kde žáci poznávali definici kybergroomingu. Naopak vysoké procento správnosti odpovědi napříč všemi třídami bylo u otázky č.13, kde žáci vybírali správnou definici k pojmu „sexting“.

Otázka č. 14: *Vyber, kde ses s těmito termíny setkal/a poprvé?– možné odpovědi:*

- rodiče;
- kamarádi;
- učitel;
- internet;
- kniha;
- nikdy jsem se s nimi ještě neseťkal/a či až nyní na přednášce.

Tato otázka č. 14 je propojena s předchozími 3 otázkami a zaměřuje se na to, kde se žák s termíny (kyberstalking, kybergroomin a sexting) setkal poprvé. Respondenti mohli vybírat z 6 odpovědí, kde vždy měli možnost volit jen jednu z možných. Rozdílnost v těchto otázkách byla pouze v poslední z odpovědí. Buď se respondent s termíny ještě nikdy neseťkal, anebo se o nich dozvěděl až na dané přednášce. Nicméně mohl také vybírat z dalších pěti odpovědí. z analýzy vyplývá, že před besedou se 46 % žáků (50 respondentů) s těmito termíny ještě nikdy neseťkalo, avšak po absolvování besedy lze konstatovat, že 40 % žáků (42 respondentů) se o těchto termínech dozvěděl právě na této besedě. Zbylé odpovědi měly podobné procentuální zastoupení okolo 10-15 %, avšak pouze 2 % žáků (2 respondenti) zvolili odpověď „kniha“. Podrobněji zpracovaná data lze nalézt na obrázku č. 25. Z tohoto grafu lze sdělit, že beseda v těchto termínech byla pro žáky velmi přínosná, jelikož se velká část z nich s nimi setkali až právě na této besedě.

Výsledky žáků dotazovaných z elektronického kola dotazníkového šetření lze nalézt v příloze D. Z těchto tří grafů vyplývají velmi podobné výsledky jako u žáků z papírové verze dotazníku. U 6. a 8. tříd převládá odpověď typu „nikdy jsem se s nimi ještě neseťkal“. Tuto odpověď zvolilo u 6. tříd celkem 59 % žáků (19 respondentů z 32) a u 8. tříd celkem 41 % žáků (12 respondentů z 29). Nicméně zastoupení odpovědí u žáků z 9. tříd je odlišné, a to zejména tam, kde respondenti volili nejčastěji, že se o těchto pojmech dozvěděli z internetu. Zde bylo 61 % zastoupení (11 respondentů z 19).

Obrázek 24: Místo prvního setkání s vybranými pojmy

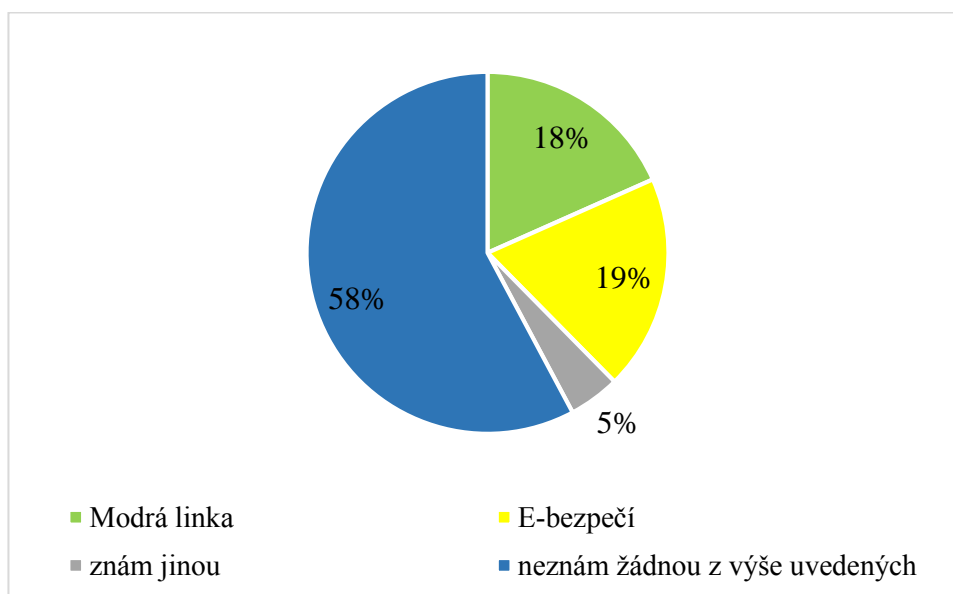
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 15: *Znáš nějakou z těchto linek důvěry?* – možné odpovědi:

- Modrá linka;
- E-bezpečí.cz;

- znám jinou linku důvěry (uveď jakou:.....);
- neznám žádnou z výše uvedených linek.

Otázka č. 15 se zaměřuje na to, zda žáci znají některou z uvedených linek důvěry. Z celkových 109 respondentů odpovědělo 58 % (63 respondentů), že žádnou z výše uvedených neznají. Modrá linka a linka E-bezpečí.cz vykazují podobné procento zastoupení. Celkem 5 % žáků (5 respondentů) zvolilo, že znají i jinou linku důvěry. Jedná se například o linku bezpečí, linka důvěry 116 a stránka nenechtobýt.cz. Tyto údaje lze nalézt na obrázku č. 26. Z grafu lze vyčíst, že znalost žáků ohledně linek důvěry je poměrně nízká.

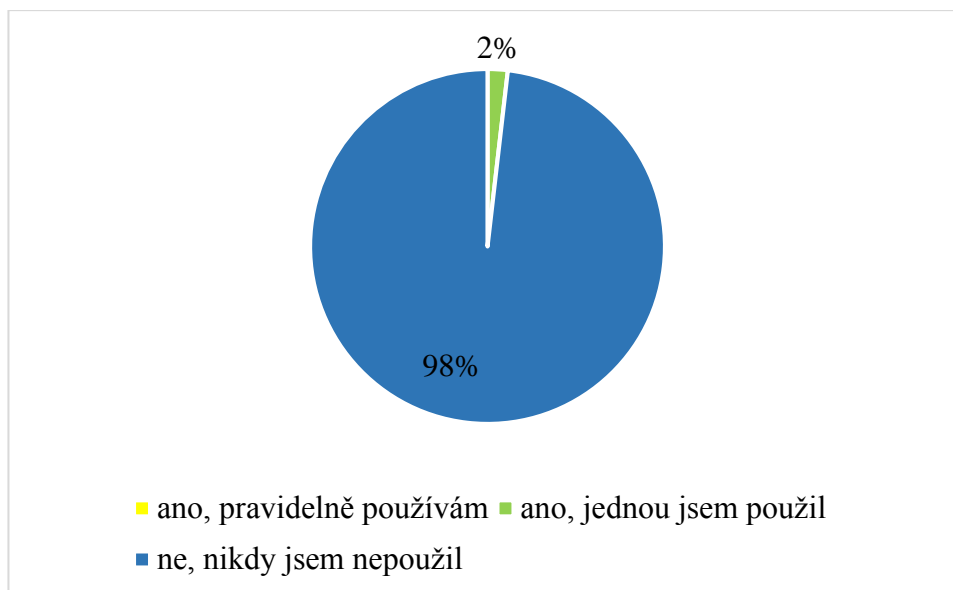
Obrázek 25: Znalost linek důvěry (po absolvování besedy)

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 16: *Stalo se ti, že si ji použil?* – možné odpovědi:

- ano, pravidelně používám;
- ano, jednou jsem použil;
- ne, nikdy jsem nepoužil.

Tato otázka č. 16 se týkala toho, zda se žákovi někdy stalo, že musel některou z výše jmenovaných linek důvěry někdy použít. Dotazováno bylo celkem 109 respondentů, z toho 98 % žáků (107 respondentů) zvolilo odpověď „ne, nikdy jsem nepoužil“. Oproti tomu 2 % žáků (2 respondenti) uvedlo, že ji použili, ale pouze jednou. Data lze nalézt na obrázku č. 27. Z grafu lze vyčíst, že většina dotazovaných nikdy linku důvěry nepoužili.

Obrázek 26: Použití linek důvěry (po absolvování besedy)

Zdroj: Vlastní zpracování

Následující tři otázky (17., 18., a 19.) patří k jedním z nejdůležitějších pro zjištění vlivu besedy. U všech tří otázek je důležité, aby si žák předem představil následující situace a vybral možnost, pro kterou by se nejvíce přiklonil. Jednotlivé odpovědi jsou rozdělené římskými číslicemi podle jejich náročnosti. Římská číslice I. značí odpovědi, které nás nestojí ani úsilí, ani u ní nemusíme riskovat. Římská číslice II. značí typ odpovědi, u kterého stále nemusíme riskovat, ale už nás stojí nějaké úsilí a poslední typ odpovědi s římskou číslicí III. nás nutí vynaložit jak úsilí, tak risk. Podrobnější vysvětlení na typy reakcí lze nalézt v tabulce č. 3 níže.

Tabulka 3: Typy reakcí na modelové situace

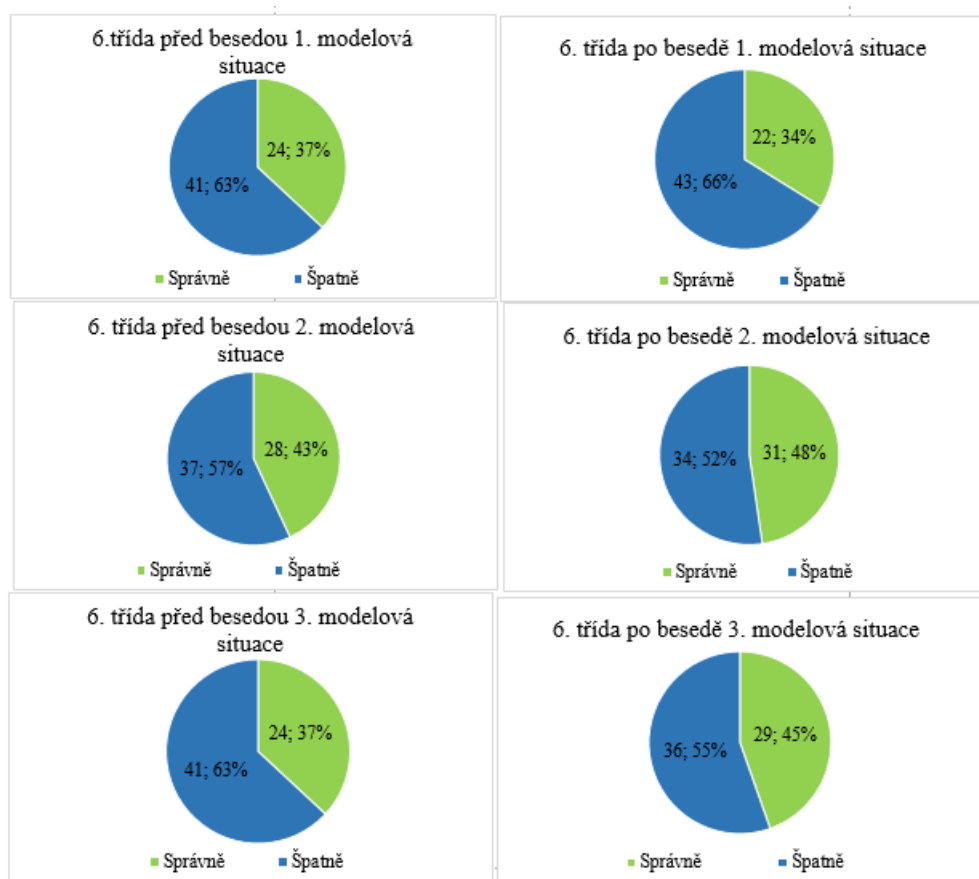
Typ odpovědi	Popis reakce
I. reakce	<p>Reakce nezahrnuje zvýšené úsilí ani riziko, že bude osoba vystavena riziku odplaty ze strany útočníka.</p> <p>Příklad: Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému.</p>
II. reakce	<p>Reakce zahrnuje zvýšené úsilí (nezahrnuje však riziko, že bude osoba vystavena riziku odplaty ze strany útočníka).</p> <p>Příklad: Nahlásil/a bych chování Pavly přes stránku, kde kyberšikana probíhá.</p>

III. reakce	Reakce zahrnuje zvýšené úsilí včetně rizika, že bude osoba vystavena riziku odplaty ze strany útočníka. Příklad: Požádal/a bych Martina, aby s tím přestal
-------------	---

Zdroj: Vlastní zpracování

Dle řízeného rozhovoru s paní por. Bc. Janou Drtinovou z Krajského ředitelství policie ČR Pardubického kraje se lze domnívat, že nejlepší odpověď, kterou by žáci u všech 3 situací měli zvolit je „řici to rodiči či jinému dospělému“. V rámci autorovi analýzy jsou vytyčeny dva pohledy na níže uvedené modelové situace. První pohled říká, že čím více bude žák ochoten věnovat řešení zvýšené úsilí a bude-li ochoten postoupit riziko, tím více je modelová situace vnímaná jako závažnější. Druhý pohled, jak už autor zmínil, se týká doporučení od policie ČR, tedy reagovat na situace tím, že to žák sdělí rodiči či jiné dospělé osobě.

Dle obrázku č. 27 je možno konstatovat, že reakce této odpovědi u žáků 6. třídy nebyla dostačující, ale přesto je po besedě vidět u modelové situace 2. a modelové situace 3. nárůst odpovědi tohoto typu. U první situace před besedou podle doporučení PČR špatně odpovědělo 63 % žáků (41 respondentů z 65). Po besedě se správnost odpovědí snížila o 3 procentní body a to z 37 % (24 z 65 respondentů) na 34 % (22 z 65 respondentů). Tento jev lze vysvětlit jako nepotřeba se svěřovat rodičům s tak málo závažnou situací. Na modelovou situaci č.2 už před besedou správně odpovědělo 43 % (28 z 65 respondentů) a po besedě správné odpovědi ještě stouply, a to o 5 procentních bodů, tedy o cca 10 % na 48 % (31 z 65 respondentů). Největší počet správných odpovědí zachytila modelová situace č. 3. Před besedou se správné odpovědi drželo 24 žáků z celkových 65, tedy 37 %. Po besedě byl 20 % nárůst těchto odpovědí, a to na 45 % žáků (29 respondentů z 65).

Obrázek 27: Volba odpovědi oslovení dospělé osoby u modelových situací

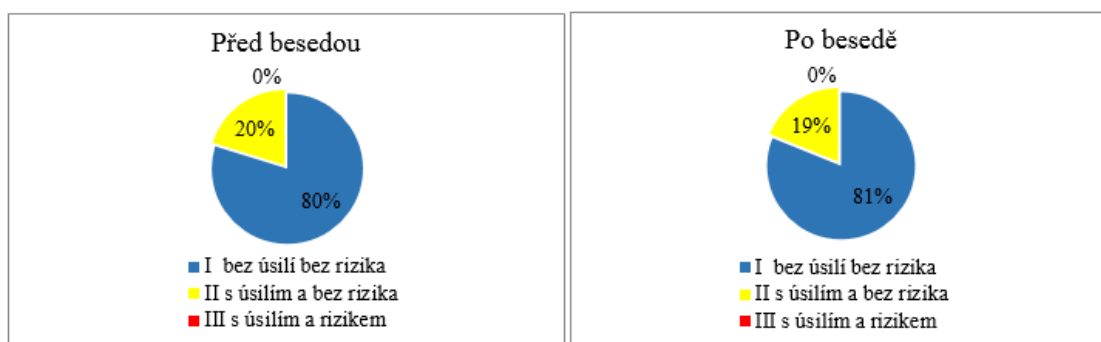
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 17: *Pavla kritizuje na Facebooku svou kamarádku Janu bez jakéhokoliv zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. (je možné zakroužkovat jednu nebo dvě odpovědi) – možné odpovědi:*

- Požádal/a bych Pavlu, aby s tím přestala (III. reakce);
- Nahlásil/a bych chování Pavli přes stránku, kde kritizování probíhá. (II. reakce);
- Řekl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci (I. reakce);
- Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému (I. reakce);
- Nic. Neřešil/a bych to, jelikož se nejedná o kyberšikanu.

Otázka č. 17 byla zaměřena na to, jak by se respondenti na danou modelovou situaci zachovali. Položena byla celkem 109 žákům napříč všemi třídami dohromady, a to jak před besedou, tak i následně po ní. 80 % (87 respondentů) ze 109 žáků by před besedou na tuto situaci reagovalo odpovědí, která nestojí ani úsilí ani žádné riziko. Za tyto odpovědi lze považovat svěřeni se kamarádovi, sourozenci, rodiči či jinému dospělému. Oproti tomu zbylých 20 % žáků (22

respondentů) by volilo odpověď už s vynaloženým úsilím, ale stále bez rizika. Jedná se o reakci nahlášení chování Pavli přes stránku, kde kritizování probíhá. Kategorie odpovědi, které by stálo respondenta úsilí a zároveň i riziko, nemělo pro tuto modelovou situaci smysl, a to z toho důvodu, že se osoba Pavli podle popisu modelové situace nejvíce jako někdo, kdo by měl úmysl se mstít (jelikož se nedopouští ponižování) osobě, jež by se postavila proti jejímu chování. Reakce na stejnou otázku po besedě u respondentů nevyvolala nikterak výraznou změnu. Tyto údaje jsou zpracovány na následujícím obrázku č. 28. Z grafu si lze povšimnout, že nejvíce respondentů volilo odpověď bez úsilí a bez rizika, jelikož se tato otázka nejvíce za tolik závažnou.

Obrázek 28: Reakce respondentů na modelovou situaci č. 1

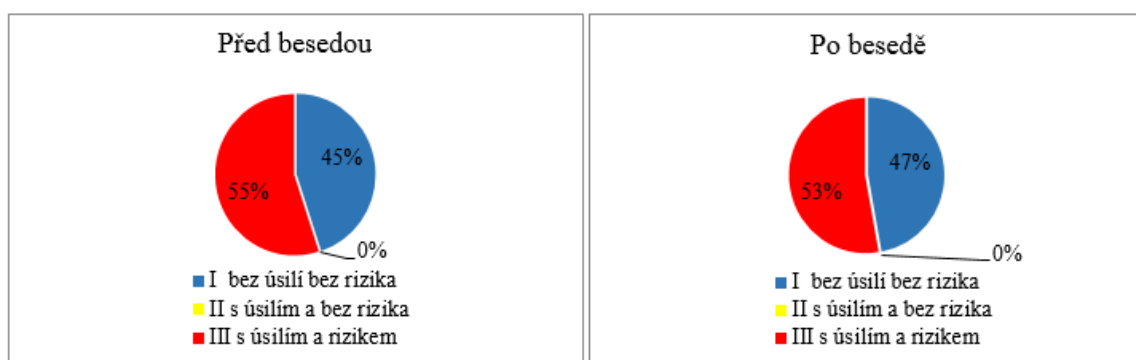
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 18: *Martin už asi dva týdny posílá urážlivé a výhružné SMS svému kamarádovi Honzovi se kterým se po ošklivé hádce ve zlém rozešel. (je možné zakroužkovat jednou nebo dvě odpovědi) – možné odpovědi:*

- Požádal/a bych Martina, aby s tím přestal. (III. reakce);
- Poradil/a bych Honzovi ať si zablokuje číslo Martina. (I. reakce);
- Řekl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci. (I. reakce);
- Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému. (I. reakce);
- Nic. Neřešil/a bych to, jelikož se nejedná o kyberšikanu.

Tato otázka č. 18 byla položena z důvodu zjištění, jak by se respondenti na danou modelovou situaci zachovali. Položena byla celkem 109 žákům napříč všemi třídami dohromady, a to jak před besedou, tak i následně po ní. 45 % (49 respondentů) ze 109 žáků by před besedou na tuto situaci reagovalo odpovědí, která nestojí ani úsilí ani žádné riziko. Za tyto odpovědi lze

považovat svěřeni se kamarádovi nebo sourozenci (Svěření se rodiči či jinému dospělému; Poradit Honzovi, aby si zablokoval číslo Martina). Napříč tomu 55 % žáků (60 respondentů) by volilo odpověď, která stojí jak úsilí, tak i riziko. Za tuto odpověď lze považovat požádání Martina, aby s tím přestal. Kategorie odpovědi, které by stálo respondenta úsilí, ale nepodstupoval by riziko msty nemělo pro tuto modelovou situaci smysl. Odpovědi respondentů po besedě se lišily v obou kategoriích o pouhé 2 procentní body. Z následujícího grafu, který je vyobrazený na obrázku č. 29 lze vidět, že tato otázka už je mezi respondenty brána jako více závažná, avšak ne natolik, aby se velká část respondentů vyhnula volbě reakce typu I (bez rizika a bez úsilí).

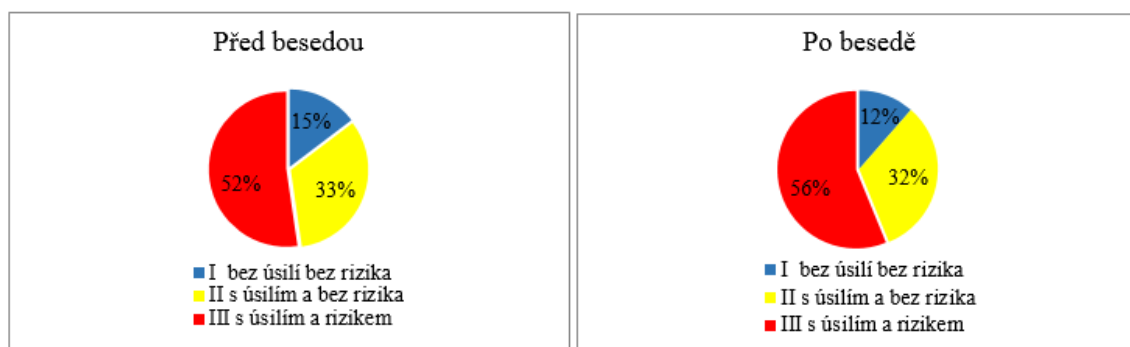
Obrázek 29: Reakce respondentů na modelovou situaci č. 2

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 19: *Dívky natočily na mobilní telefon o přestávce ve školní třídě svoji spolužačku, které hodily na stůl pavouka a její hysterickou reakci si poté rozeslaly mezi sebou na mobilní telefony. Jedna ze spolužaček vložila dokonce video na svůj Facebookový profil. (je možné zakroužkovat jednou nebo dvě odpovědi) – možné odpovědi:*

- Snažil/a bych se Facebookový profil dívek zablokovat. (II. reakce);
- Snažil/a bych se video nahlásit jako škodlivý obsah a vyzval bych k tomu samému i ostatní (při větším počtu nahlášení je šance, že bude odstraněn administrátory Facebooku). (II. reakce);
- Poradil/a bych poškozené spolužačce, ať nahlásí video jako škodlivý obsah. (I. reakce);
- Požádal/a bych dívky, aby video odstranily. (III. reakce);
- Řekl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci. (I. reakce);
- Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému. (I. reakce);
- Nic. Neřešil/a bych to, jelikož se nejedná o kyberšikanu.

Otázka č. 19 byla položena respondentům z naprosto stejného důvodu, jako dvě otázky předcházející, a to kvůli zjištění reakce žáků na určitou modelovou situaci. Položena byla celkem 109 žákům napříč všemi třídami dohromady, a to jak před besedou, tak i následně po ní. Jen pouze 15 % (16 respondentů) ze 109 žáků by před besedou na tuto situaci reagovalo odpovědí, která nestojí ani úsilí ani žádné riziko. Za tyto odpovědi lze považovat svěřeni se kamarádovi nebo sourozenci. (Svěření se rodiči či jinému dospělému; Poradit poškozené spolužačce, ať nahlásí video jako škodlivý obsah) Odpověď, která stojí dotyčného úsilí, ale stále u ní nemusíme riskovat zvolilo celkem 33 % žáků (36 respondentů). Jednalo se o odpovědi se snažením se Facebookový profil dívek zablokovat či nahlášení videa jako škodlivý obsah. Napříč tomu 52 % (57 respondentů) z 109 dotazovaných by volilo odpověď, která stojí jak úsilí, tak i riziko. Za tuto reakci lze považovat požádání dívek, aby video odstranily. V této modelové situaci byly jako v jediné naplněny všechny typy odpovědí, jelikož měly všechny kategorie pro modelovou situaci smysl. Reakce na stejnou otázku po besedě u respondentů nevyvolala výraznou změnu, avšak šlo o navýšení reakce s římskou číslicí III. tedy odpověď s vynaloženým úsilím i rizikem. Tyto všechny údaje jsou k vidění na obrázku č. 30. Z tohoto grafu lze pozorovat, že otázka je mezi respondenty brána jako nejvíce závažná, jelikož jsou u ní ochotni z více jak 50 % čelit úsilí i riziku.

Obrázek 30: Reakce respondentů na modelovou situaci č. 3

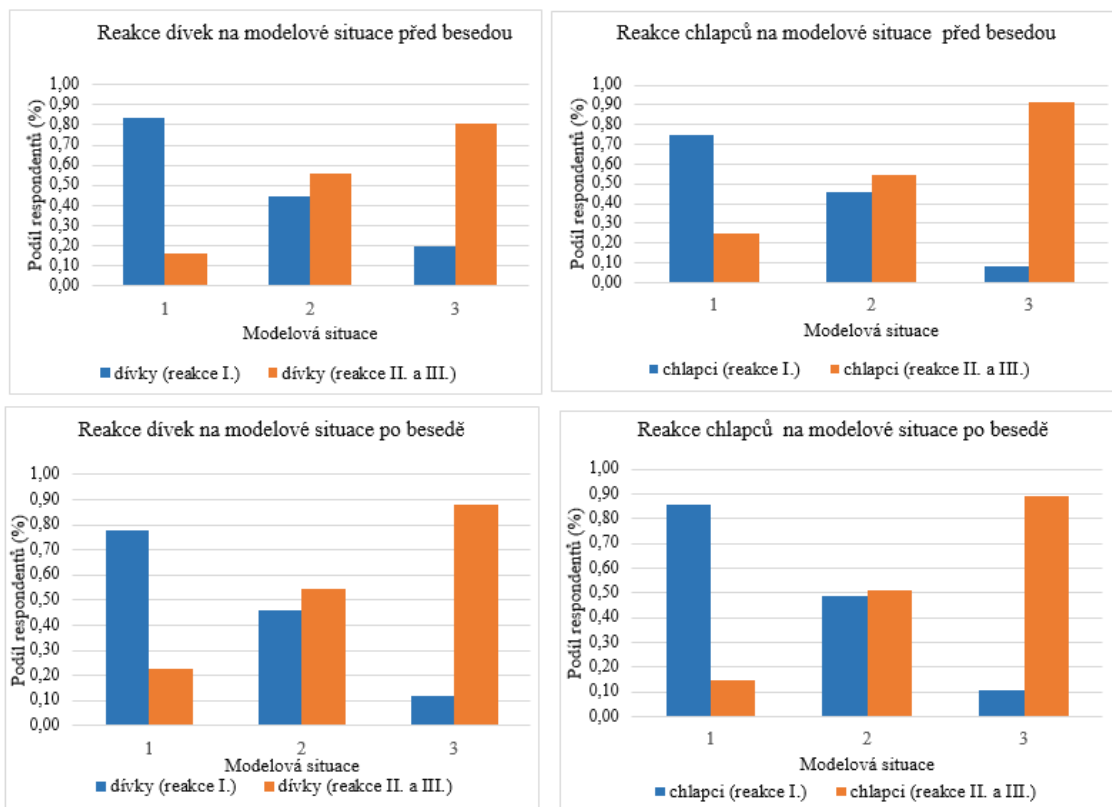
Zdroj: Vlastní zpracování

U všech tří otázek byl proveden test nezávislosti pomocí Pearsonova chí-kvadrát testu, a to z důvodu zjištění, zda nevznikly tyto rozdíly v odpovědích pouhou náhodou. Ve všech třech případech číslo p-hodnoty vyšlo okolo 0,7, což je vyšší než 0,05 a proto se lze domnívat, že přesto že v každé z modelové situace pozorujeme jiný vzorec chování a testy významnosti nepotvrdily statistickou hypotézu o vlivu besedy na odpovědi žáků.

Reakce na modelové situace

Výsledkem reakcí na tři modelové situace, které vyplývají z předcházejících tří otázek je tento graf, který je zobrazený na obrázku č. 31. Na ose x lze nalézt očíslované modelové situace, kde modelová situace č. 1 představuje otázku č. 17. Modelová situace č. 2 představuje otázku č. 18 a poslední modelová situace č. 3 představuje otázku č. 19. Osa y představuje podíl respondentů v %. Z tohoto grafu vyplývá, že dívky oproti chlapcům od začátku vnímají odlišnost odpovědí. Dívky jsou před besedou ochotni na první modelovou situaci více volit I. reakci, avšak po besedě tato reakce klesla z 84 % na 78 %, kde ale oproti tomu stoupla reakce odpovědí II. a III. a to jak před besedou, tak i po ní. U 3. modelové situace dívek stoupla reakce z 80 % na 88 %, což vede ke pozitivní zprávě. Bylo docíleno takového efektu, že u dívek po besedě stouplu odhodlání volit reakci, která stojí úsilí a i riziko. Z grafu je vidět, že dívky i chlapci před besedou dovedly rozpoznat rozdílnost závažnosti modelových situací a po besedě jsou o něco více ochotny věnovat řešení situace zvýšené úsilí a vystavit se riziku msty ze strany osoby páchající kyberšikanu. Lze také konstatovat, že nejvíce v případě 2. modelové situace byly zvolené odpovědi pro obě pohlaví podobné (volili tak podobné reakce).

Podíváme-li se na reakce v jednotlivých třídách, které jsou k vidění v příloze E (elektronické kolo dotazníkového šetření), která náleží 6. A, a v příloze F (elektronické kolo dotazníkového šetření), která náleží 7.A, tak lze říci, že v 6.A je možný efekt předvádění se u chlapců (před besedou však není jasné, co by mělo být zvoleno za reakci; po besedě je to již známo a už je aktivita chlapci vnímaná asi jen jako vykonání očekávané reakce, a proto je nižší v případě reakce typu III). U 7.A je možno tvrdit, že se jedná o třídu, kde větší aktivitu řešit situace představují dívky oproti chlapcům, ale pouze v prvních dvou modelových situacích, jelikož v té poslední jsou více odhodlání vystavit se riziku chlapci.

Obrázek 31: Reakce na modelové situace všech školních tříd dohromady

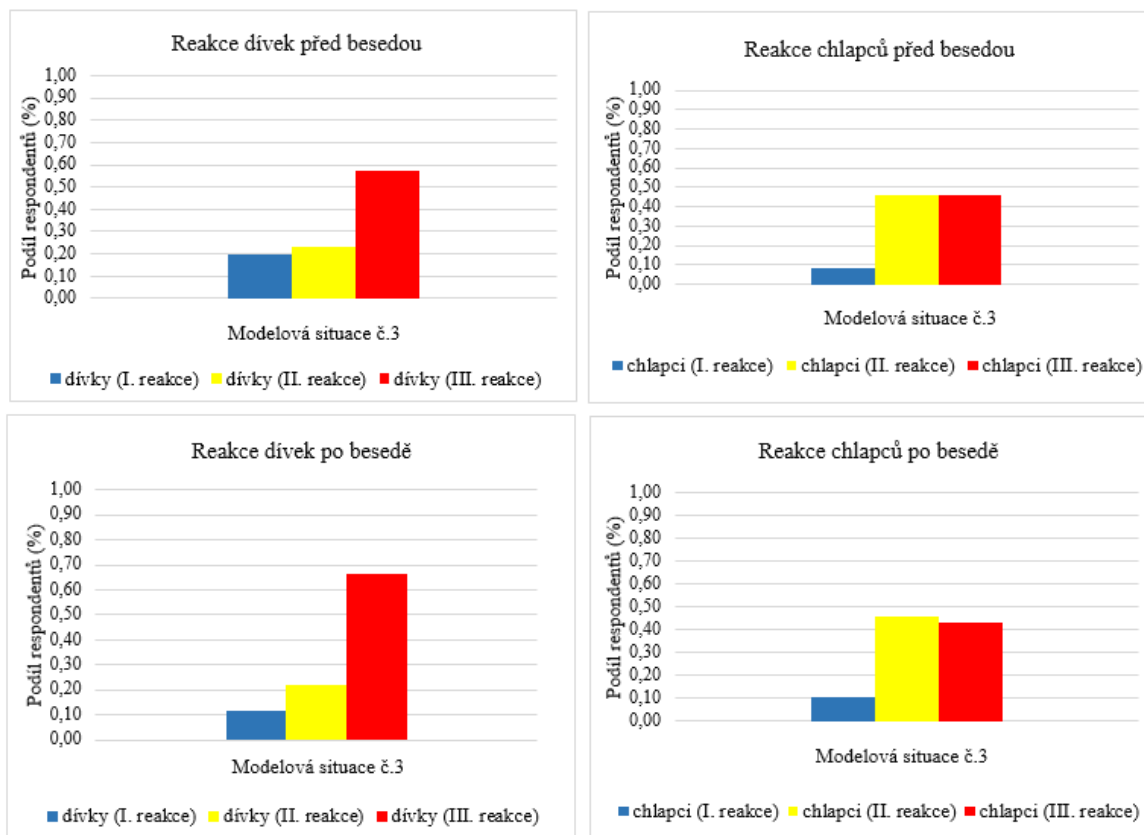
Zdroj: Vlastní zpracování

Reakci pouze na modelovou situaci č. 3, lze vidět na následujícím schématu č. 32. Z tohoto grafu na první pohled vyplývá, že nejvíce dívek volilo reakce typu III. a to před besedou i po besedě. Po besedě vzrostla tato odpověď z 57 % na 66 %. Lze u dívek pozorovat větší pochopení závažnosti situace, než je tomu u chlapců, a to z důvodu poklesu odpovědi III. reakce, kde před besedou to bylo 46 % chlapců a po besedě už jen 43 %. Dále z grafu patrné, že obě pohlaví chápou závažnost této situace, protože reakce typu I. po besedě v obou případech klesá.

Když se podíváme na reakci této modelové situace do tříd 6.A a 7.A, které lze nalézt v příloze G a v příloze H. Obě přílohy se vážou na elektronické kolo dotazníkového šetření a je možné konstatovat, že třída 6.A na první pohled nezná natolik závažnost této situace jako třída 7.A, která tuto důležitost umí více rozeznat. Přesto, že u dívek v 6.A po besedě stoupá III. reakce, tak v 7. A volí tuto reakci mnohem více respondentů, a dokonce u chlapců je k vidění jak před besedou, tak i po besedě nebyla nikým vybrána reakce I. typu.

V příloze CH lze vidět jaký byl vliv besedy napříč všemi školními třídami. Podíváme-li se na pohlaví chlapců, lze konstatovat, že se chtěli předvést a zkrusují tak celkový vliv besedy.

Zatímco dívky významnou měrou téměř vždy v kladných číslech ukázaly přínos besedy. Pomineme-li reakci chlapců na třetí modelovou situaci, tedy tu nejzávažnější situaci, beseda vyvolala vždy větší odezvu.

Obrázek 32: Reakce na modelovou situaci č. 3 všech školních tříd dohromady

Zdroj: Vlastní zpracování

3.3 Shrnutí výzkumu a návrhy doporučení

Díky analýze efektu osvětových besed, které jsou prováděny jako preventivní činnost oddělení prevence Policie ČR Pardubického kraje lze konstatovat, že beseda na žáky výrazný vliv neměla, avšak přesto významné efekty přinesla. Prvním ze zjištění, která přinesla uskutečněná analýza je to, že prováděné besedy na téma kyberšikana jsou všeobecně správně zaměřené pro nižší ročníky druhého stupně základní školy, a to konkrétně na 5.,6. a 7. třídy. Důvodem je poměrně nižší znalost pojmů u této věkové skupiny. Dalším pozitivním poznatkem této besedy je výrazný efekt v rámci jednotlivého pohlaví. Dívky i chlapci se ukázali schopní rozpoznat rozdílnost závažnosti modelových situací, ačkoli v případě 3. modelové situace byly dívky oproti chlapcům lépe schopny rozeznat vážnost jednotlivé situace. Za jeden z dalších přínosů besedy lze pokládat celkové zlepšení vědomostí a s tím lepší pochopení problematiky u všech

žáků v oblasti kyberšikany. Důkazem pro toto hodnocení je zvýšení správných odpovědí u otázek č. 11 12, 13 (které testovaly znalosti základních pojmů-viz obr. č. 27). K poslednímu efektu, který beseda přinesla, je to, že po besedě se více žáků cítí obětí kyberšikany, než tomu bylo před besedou. Otázkou je, zda jde o oprávněný pocit, jehož nárůst lze u žáků vysvětlit díky osvětovému efektu besedy.

V rámci práce proběhl řízený rozhovor s preventistkou por. Bc. Janou Drtinovou z Krajského ředitelství policie ČR Pardubického kraje, která zajišťuje osvětové besedy na různé témata pro žáky mateřských, základních a středních škol. Jedna z otázek zjišťovala, zda si dotazovaná myslí, že se kyberšikana na základních školách snižuje právě vlivem osvětových besed. Odpověď zněla, že Policie ČR tuto besedu považuje spíše jako informační nežli jako řešení určitého problému. Autorka práce se ztotožňuje s názorem, že kyberšikanu nesnižují osvětové besedy. Je toho názoru, že besedy mají na žáky určitých vliv, ale jejich působení kyberšikanu přímo nesnižuje. Osvětové besedy nesníží četnost kyberšikany, ale mohou přispět ke snížení tragických událostí, které jsou uvedeny v první části bakalářské práce. Preventisti tomuto problému tolik nezabrání, ale domnívají se, že snižování těchto případů u dětí a mládeže může pomoci správná výchova rodičů.

S tímto byla spojena další otázka, která se týkala toho, co by se dalo na besedách zlepšit, aby byl u výše zmíněných třech modelových situací po besedě nárůst odpovědí typu „svěření se rodičům či jiné dospělé osobě“, které jsou z jejího pohledu nejlepší možnou volbou. Preventistka se odkazovala na to, že pro toto navýšení dělá maximum, jelikož si je vědoma toho, že se jedná o jednu z nejlepších možností, kterou dítě může zvolit. Je jedno pro kterou věkovou kategorii zrovna přednáší, žákům se toto sdělení snaží předat nejméně desetkrát během dvouhodinové besedy. Potom už záleží individuálně na každém dítěti, jak si tuto informaci přebere. Dále žákům doporučuje, aby si udržovali přátelský vztah se svými rodiči, i když s dospívajícím věkem je to složitější a s problémy se rodičům svěřit zkrátka nedokáží. Lze se domnívat, že mají strach ze ztráty důvěry či posměchu. Autorka souhlasí s názorem, že problematika kyberšikany na základních školách v Pardubickém kraji je už poměrně dobře a často probírané téma a děti si tak uvědomují i její závažnost.

Dle řízeného rozhovoru, který probíhal dne 5.4.2019 lze dojít k těmto doporučením. Jako první doporučení autor práce navrhuje zvýšení důrazu výchovy rodičů vůči moderním problémům vznikajících skrze informační a komunikační technologie jako je kybergrooming, kyberstalking a sexting. Nastává zde problém, že rodiče často neví, jak k tomuto přistupovat, neboť v jejich době adolescence tyto problémy neexistovaly. Tudíž tuto problematiku přebírá

škola, která je v této oblasti díky těmto prevencím a informačním osvětovým besedám často na vyšší úrovni znalosti než samotní rodiče. Z pohledu preventistky se toto doporučení jeví jako smysluplné, avšak na pomoci preventistů v tomto případě tolik nezáleží.

Z řízeného rozhovoru vyplývá, že za velký problém je preventistkou považován nedosta-
tečný počet preventistů, kteří se těmito problémy vznikajícími u dětí a mládeže zabývají. Dru-
hým doporučením je tedy navýšení počtu preventistů v rámci Policie České republiky. Ze
strany PČR ale není preventistkou očekáváno, že bude počet preventistů v nejbližší době na-
růstat.

Další návrh, ke kterému se autor práce přiklání je zavedení pracovních listů s obrázky, kří-
žovkami a jednoduchými tajenkami na dané téma besedy. Představa je taková, že žáci by si je
po jejich vyplnění mohli nechat, popřípadě ty nejhezčí vyvěsit na nástěnku. Tyto listy by slou-
žily k lepšímu zapamatování dané problematiky. Jedná se o velmi vhodné doporučení, které
sami preventisti v některých případech provádí, a proto je považováno za velmi smysluplné a
vhodné.

Posledním doporučením je zavedení preventivních besed v rámci určitých problémových
ročníků. V praxi je autorova představa následující. Zvýšit informovanost u žáků čtvrtých a pá-
tých tříd ohledně těchto problémů. Následně od šestých tříd a dále do vyšších ročníků klást
větší důraz na tyto přednášky v rámci vyučování. Ze zkušenosti autora je poté dobré tyto besedy
vést mimo objekt základní školy, neboť žáci si toho zapamatují více z důvodu nového prostředí.
Příkladným řešením je organizace těchto preventivních akcí na školách v přírodě, lyžařských
výcviků či školních výletech. Z pohledu preventistky se jedná také o jedno z velmi smyslupl-
ných a přínosných doporučení.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zaměřovala na prevenci sociálně patologických jevů v rámci používání ICT. Autorka se v celé práci převážně zabývala oblastí kyberšikany u dětí a mládeže na základní škole. Práce byla rozdělena do dvou základních částí. V první části práce podrobně vysvětlila vybrané pojmy z této oblasti a v druhé části se zaměřila na zpracování a vyhodnocení dotazníkové šetření u žáků druhého stupně základních škol v Pardubickém kraji, konkrétně se jednalo o Z Studánka Pardubice a ZŠ Eduarda Nápravníka v Býšti.

Veškeré pojmy vysvětlené v první kapitole popisovaly základní znalost sociálně patologických jevů, aby došlo k pochopení a porozumění dané kapitoly. Jednalo se zejména o vymezení pojmů šikana, kyberšikana, kyberstalking a v poslední řadě kybergrooming. Veškerá tato témata byla v práci podrobně popsána. Dále autorka v této kapitole uvedla nejznámější a nejzávažnější případy kyberšikany a kybergroomingu, které se odehrály v zahraničí a na území České republiky.

Ve druhé kapitole se autorka zmiňovala o prevenci zkoumaných sociálně patologických jevů. Popisovala zde jednotlivé typy prevence a uvedla základní informaci o příčinách a možnostech řešení těchto sociálně patologických jevů. Využívala zde nových moderních projektů, jako například E-bezpečí.cz zabývající se počítačovou kriminalitou. Graficky zde řešila jednotlivé problémy společnosti a vývoj tohoto tématu během posledních let. V neposlední řadě uvedla metody potřebné k vyhodnocení dotazníkového šetření, kterými byl Pearsonův chíkvadrát test sloužící pro určení testu nezávislosti.

Hlavní část práce byla část analytická a návrhová. V této třetí a zároveň poslední kapitole autorka vyhodnotila dotazníkové šetření, které bylo provedeno za účelem zjištění efektu osvětových besed na základních školách. Tyto osvětové besedy jsou organizovány oddělením prevence Krajského ředitelství policie pro Pardubický kraj. Výzkumným vzorkem byli žáci od 6. do 9. třídy základní školy, tedy ve věku od 11 do 15 let a více. Žáci byli informováni osvětovou besedou vedenou Policí České republiky. Dotazníkové šetření bylo prováděno vždy před a po této besedě. Samotný postup výzkumu probíhal tak, že nejdříve autorka vytvořila dvě zkušební kola dotazníkového šetření. První zkušební kolo vedlo k přeformulování a vynechání některých otázek (pilotní průzkum). Tento průzkum byl ozkoušen na dvou respondentech ze 7. třídy ve věku 13 let. Druhé zkušební kolo dotazníkového šetření, vedlo k ověření závislosti znalostí o kyberšikaně v souvislosti s věkem respondentů (elektronické kolo dotazování). Pro tento průzkum autorka vytvořila dotazník pomocí webového formuláře od společnosti Google.com,

kteřý byl určeny pro respondenty 6. až 9. třídy. Jednalo se o elektronickou verzi dotazování a zúčastnilo se ho celkem 83 respondentů. Následně po tomto testování autorka vytvořila finální dotazník v tištěné podobě, který byl určen žákům 6. a 7. tříd. Ve vybraných základních školách byl žákům tento písemný dotazník rozdán. Poté byla přednesena osvětová přednáška na téma kyberšikana, která byla vedena paní preventistkou por. Bc, Janou Drtinovou z Krajského ředitelství policie Pardubického kraje. Po dvouhodinové přednášce následoval dotazník stejného typu, který umožnil zhodnotit efekt besedy (zda došlo k předání znalosti žákům).

Dotazník byl vytvořen s pomocí příslušníka Policie ČR. Konkrétně z oddělení prevence Krajského ředitelství policie Pardubického kraje panem kap. Mgr. Jiřím Tesařem. Celkem tento dotazník obsahoval 19 otázek, které byly strukturovány na části identifikační, informační a znalostní. Dohromady bylo vyhodnoceno 192 dotazníků pomocí programu Microsoft Excel. Výsledky z dotazníkového šetření byly graficky zpracovány včetně slovního komentáře.

Podle vyhodnocených odpovědí lze konstatovat, že osvětová beseda na žáky výrazný vliv neměla, avšak přinesla pozitivní výsledky ve smyslu rozšíření znalosti pojmů v oblasti sociálně patologických jevů. U elektronické formy dotazování autorka zjistila, že beseda je vhodná pro nižší ročníky, neboť tito žáci jsou méně informováni než žáci vyšších ročníků. Dále došlo k výraznému zvýšení správnosti odpovědí u jednotlivých otázek týkajících se problematiky kyberšikany.

Na základě provedené analýzy bylo navrženo doporučení pro stávající praxi. Možností do budoucna by bylo osvětové besedy zpestřit pomocí pracovních listů, které by vedly k lepšímu zapamatování dané problematiky. Školy by měly do budoucna klást důraz na tyto přednášky v rámci vyučování. K tomuto postupu by bylo dobré besedy vést mimo objekt školy, jelikož se autorka domnívá, že z důvodu nového prostředí si žáci zapamatují mnohem více.

Práce si kladla za cíl zhodnotit preventivní opatření Policie ČR v oblasti sociálně patologických jevů při používání ICT. Pro naplnění cíle bylo tedy zpracováno dotazníkové šetření a řízené rozhovory s příslušníkem Policie ČR. Na základě získaných výsledků bylo navrženo doporučení pro stávající praxi. Získaná data byla dále předána příslušníkům Policie ČR, aby mohlo dojít ke snížení těchto negativních vlivů na žáky základních školách v Pardubickém kraji.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAIIO, A. *Star wars kid: the data dump*. Waxy.org [online]. Kanada, 2008 [cit.2018-11-07]. Dostupné z https://waxy.org/2008/05/star_wars_kid_the_data_dump/.
2. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1.vyd. Praha: ISV, 2003, 97 s. ISBN 80-86642-08-9.
3. ČERNÁ, A. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. 1.vyd. Praha: Grada, 2013, 153 s. ISBN 978-80-247-4577-0.
4. ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky: domácí násilí, stalking, predikce násilí*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 150 s. ISBN 978-80-247-2207-8.
5. DAILYMAIL.CO.UK. *Teenager commits suicide after 'sexting' a nude photo to her boyfriend made her life a misery* [online]. United Kingdom, 2009 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-1161112/Teenager-commits-suicide-sexting-nude-photo-boyfriend-life-misery.html>.
6. E-BEZPEČÍ.CZ. *Co je netolismus?* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <http://www.netolismus.cz/>.
7. E-BEZPEČÍ.CZ. *Informace o projektu* [online]. Olomouc, 2018 [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>.
8. E-BEZPEČÍ.CZ. *O poradně projektu e-bezpečí* [online]. Olomouc, 2019 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/poradna/statistika-poradny>.
9. E-BEZPEČÍ.CZ. *Případy kybergroomingu I.* [online]. Olomouc, 2009 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kybergrooming/33-112>.
10. E-BEZPEČÍ.CZ. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2019-02-05]. ISBN 978-80-244-4868-8. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/75-rizikove-chovani-ceskych-a-slovenskych-deti-v-prostredi-internetu-2015-monografie/file>.
11. E-BEZPEČÍ.CZ. *Typologie stalkerů* [online]. Olomouc, 2009 [cit. 2018-1-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevny-spojene-s-online-komunikaci/kyberstalking/113-131>.

12. GUARDIAN NEWS. *The perfect family man who preyed on young chatroom girls*. The Guardian.com [online]. London, 2003 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/uk/2003/oct/10/childprotection.society>.
13. HULANOVÁ, L. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1.vyd. Praha: Triton, 2012, 175 s. ISBN 978-80-7387-545-9.
14. IDNES.CZ. *Deviant hovorka se dočkal za zneužití dvaceti chlapců mírnějšího trest* [online]. Praha 2, 2009 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/deviant-hovorka-se-dockal-za-zneuziti-dvaceti-chlapcu-mirnejsiho-trestu-14o/krimi.aspx?c=A090526_073207_krimi_cen.
15. JANOŠOVÁ, P. a P. ŘÍČAN. *Jak na šikanu*. 1.vyd. Praha: Grada, pro rodiče, 2010, 155 s. ISBN 978-802-4729-916.
16. KAVALÍR, A., ed. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. 1.vyd. Plzeň: Člověk v tísni, 2009, 104 s. ISBN 978-80-86961-78-1.
17. KÁBRT, M. *Test chí-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce*. Milankabrt.cz [online]. Hradec Králové, 2011 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: <http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/>
18. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2.vyd. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
19. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1.vyd. Praha 8: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
20. KONEČNÝ, Š. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 121 s. ISBN 978-80-210-5488-2.
21. KOPECKÝ, K. *Kybergrooming-Nebezpečí kyberprostoru*. 1.vyd. Olomouc: NET UNIVERSITY, 2010, 16 s. ISBN 978-80-254-7573-7.
22. KOPECKÝ, K., V. KREJČÍ. *Rizika virtuální komunikace*. 2.vyd. Olomouc: NET UNIVERSITY, 2010, 33 s. ISBN 978-80-254-7866-0.

23. KREJČÍ, V. *Kyberšikana kybernetická šikana*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2010, 72 s. ISBN 978-80-254-7791-5.
24. LIVINGSTONE, S., L. HADDON, A. GOTZIG, a kol. *Risks and safety on the internet: The perspective of European children*. 1.vyd. Full findings. LSE, London: EU Kids Online, 2011.
25. MANĚNOVÁ, M. *ICT a učitel 1. Stupně základní školy*. 1.vyd. Martina Maněnová, 2009, 112 s. ISBN 80-2547-531-X.
26. MAŘÍKOVÁ, H., M. PETRUSEK a A.VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1996, 1627 s. ISBN 80-7184-311-3.
27. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Základní princip primární prevence* [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/pprevence/zakladni-princip-primarni-prevence>.
28. NOVINKY.CZ. *Počet nomofobiků roste, jsou mezi nimi stále častěji mladiství* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/mobil/380114-pocet-nomofobiku-roste-jsou-mezi-nimi-stale-castěji-mladistvi.html>.
29. OLWEUS, D. *Bullying at school: what we know and what we can do*. 1.vyd. Cambridge, USA: Blackwell, 1993, 152 s. ISBN 978-0-631-19241-1.
30. POKORNÝ, V., J. TELCOVÁ a A.TOMKO. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. 3.vyd., rozš. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, prevence sociálně patologických jevů, 2003, 186 s. ISBN 80-86568-04-0.
31. PREVENCE KRIMINALITY.CZ. *O prevenci kriminality* [online]. Praha 7, 2019 [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/teoreticky-uvod/>.
32. STINGL, J. *Sociálně patologické jevy*. Studijní svět.cz [online]. Brno, 2015 [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://studijni-svet.cz/socialne-patologicke-jevy/>.
33. ŠMAHAJ, J. *Kyberšikana jako společenský problém: Cyberbullying as a social problem*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 232 s. ISBN 978-80-244-4227-3.

34. TN NOVA.CZ. *Mladík na internetu vyhrožoval smrtí školákům* [online]. Praha 5, 2009 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/cernakronika/mladik-z-havirova-vyhrozoval-pres-internet-smrti-skolakum.html>.
35. TÝDEN.CZ. *Facebookový vrah má doživotí, sociální síť sklízí kritiku* [online]. Praha 4, 2010 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/media/internet/facebookovy-vrah-ma-dozivoti-socialni-sit-sklizi-kritiku_161662.html.
36. TÝDEN.CZ. *Sebevražda kvůli fotce, jak ochránit děti před kyberšikanou* [online]. Praha, 2015 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/sebevrazda-kvuli-fotce-jak-ochranit-deti-pred-kybersikanou_336800.html.
37. VÁGNEROVÁ, K. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 2.vyd. Praha: portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-912-5.
38. VAŠUTOVÁ, M. *Proměny šikany ve světě nových médií*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010, 225 s. ISBN 978-80-7368-858-5.
39. VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 154 s. ISBN 80-244-0337-4.
40. WILLARD, N. E. *Cyberbullying and Cyberthreats. Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress*. 2. vyd. Chicago: Research Publishers, 2007, 320 s. ISBN 978-0878225378.
41. ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. 1.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2000, 102 s. ISBN 80-7251-047-9.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník použitý k zjištění efektu preventivních besed na základních školách

Příloha B – Čas strávený na internetu během dne (elektronické kolo dotazníkového šetření)

Příloha C – Podíl žáků, kteří se vnímají jako oběť kyberšikany (elektronické kolo dotazníkového šetření)

Příloha D – Místo prvního setkání s vybranými pojmy před besedou (elektronické kolo dotazníkového šetření)

Příloha E – Reakce na modelové situace žáků 6.A

Příloha F – Reakce na modelové situace žáků 7.A

Příloha G – Reakce na modelovou situaci č.3 žáků 6.A

Příloha H – Reakce na modelovou situaci č.3 žáků 7.A

Příloha CH – Vliv besedy napříč všemi školními třídami

Příloha I – Četnost správných odpovědí otázky č. (11, 12, 13) u elektronického kola dotazování před besedou

Příloha J – Typy preferovaných reakcí na kyberšikanu (elektronické kolo dotazníkového šetření)

Příloha A – Dotazník použitý k zjištění efektu preventivních besed na základních školách

Milý žáci,

jsem studentkou Fakulty ekonomicko – správní Univerzity Pardubice a součástí mé bakalářské práce je průzkumné šetření týkající se oblasti kyberšikany na základních školách. Tímto bych Vás ráda požádala o spolupráci při vyplňování následujícího dotazníku, který je zcela anonymní. Prosím Vás o upřímné a pravdivé odpovědi. Výsledky budou sloužit pouze pro účely mé bakalářské práce.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

Jana Čížová

Název školy.....

1. Uveď pohlaví:

- dívka
- chlapec

2. Vyber svůj věk a zároveň třídu, do které chodíš:

- 11-12 - 6. třída
- 13-14 - 7. třída
- 14-15 - 8. třída
- více než 15 - 9. třída

3. Zakroužkuj, kolik hodin každý den strávíš na internetu:

- méně jak 1 hod
- minimálně 1 hod
- minimálně 2 hod
- minimálně 3 hod
- minimálně 4 hod
- minimálně 5 a více hod

4. Zakroužkuj, kde používáš internet nejvíce:

- doma
- ve škole
- venku

- kdekoliv
- při cestování v dopravním prostředku

5. Seřaď jmenované služby od 1. do 4., podle toho, kolik času na nich denně strávíš: (1. -nejvíce času, 4.- nejméně času nebo vůbec nepoužívám)

- Instagram
- YouTube (např. hudební kanály, filmy, kanály youtuberů)
- WhatsApp
- Omegle: Talk to strangers

6. Zakroužkuj odpověď na otázku: Stal si se někdy obětí kyberšikany? (např. ti někdo vyhrožoval, urážel tě přes internet, někdo vytvořil tvůj falešný profil nebo tě jen hrubým způsobem zesměšňoval)

- ano
- ne

7. Zakroužkuj odpověď na otázku: Myslíš si, že byl někdo ve tvém okolí zesměšňován pomocí internetu nebo mu bylo ubližováno, tak že ho to posléze mrzelo?

- ano
- ne

8. Vyber z následujících chování, která se nejvíce podobají tomu, co jsi zažil (jedno, zda se to stalo tobě, nebo někomu známému). (je možné zakroužkovat více odpovědí)

- někdo tebe (nebo někoho z tvých známých) hrubým způsobem prostřednictvím internetu, nebo SMS zesměšňoval (nadávání, urážení, ponižování, odhalování soukromých či tajných informací)
- nabourání do tvého profilu, vytvoření falešného profilu o Tobě (obtěžování prostřednictvím urážlivých či výhružných zpráv, vyhrožování, vydírání, publikování ponižujících fotografií či videí o Tobě)
- pronásledování, slídění prostřednictvím Tvých informací na internetu
- nebyl jsem naštěstí ani obětí ani svědkem kyberšikany

9. Zakroužkuj, kolikrát se to stalo tobě nebo někomu známému:

- jednou
- vícekrát

- stále to trvá
- nebyl jsem ani obětí ani svědkem kyberšikanů

10. Zakroužkuj, co bys učinil, kdybys byl takto kyberšikanován? (je možné zakroužkovat více odpovědí)

- svěřil bych se kamarádovi
- svěřil bych se rodičům
- svěřil bych se bratrovi nebo sestře
- nahlásil bych nepříjemné chování přes Facebook
- napsal bych na některou z linek bezpečí zaměřených na kyberbezpečnost (např. e-bezpeci.cz)
- Nikomu bych se nesvěřil. Nechal bych si to pro sebe.

11. Zakroužkuj typ kyberšikanů, který odpovídá níže uvedenému popisu:

Popis jednoho z mnoha typů kyberšikanů: „Pronásledování, slídění či sledování oběti a jejich blízkých prostřednictvím internetu a mobilního telefonu. Nejčastěji chat, email, sociální sítě, SMS.“

- kybergrooming
- sexting
- kyberstalking

12. Zakroužkuj typ kyberšikanů, který odpovídá níže uvedenému popisu:

Popis jednoho z mnoha typů kyberšikanů: „Vydávání se za někoho jiného na internetu za účelem vzbuzení důvěry a přinucení vybrané oběti k osobní schůzce, která vede k jejímu zneužití či využití“

- kybergrooming
- sexting
- kyberstalking

13. Zakroužkuj typ kyberšikanů, který odpovídá níže uvedenému popisu:

Popis jednoho z mnoha typů kyberšikanů: „Jde o zasílání textů, fotografií a videí se sexuální tematikou prostřednictvím elektronických médií“

- kybergrooming
- sexting

- kyberstalking

14. Vyber, kde ses s těmito termíny setkal/a poprvé?

- rodiče
- kamarádi
- učitel
- internet
- kniha
- nikdy jsem se s nimi ještě nesetkal/až nyní na přednášce

15. Znáš nějakou z těchto linek důvěry?

- Modrá linka
- E-bezpečí.cz
- znám jinou linku důvěry (uveď jakou:.....)
- neznám žádnou z výše uvedených linek

16. Stalo se ti, že si ji použil?

- ano, pravidelně používám
- ano, jednou jsem použil
- ne, nikdy jsem nepoužil

Představ si následující situace a vyber z možností, pro kterou by ses nejvíce přikláněl.

17. Pavla kritizuje na Facebooku svou kamarádku Janu bez jakéhokoliv zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. (je možné zakroužkovat jednou nebo dvě odpovědi)

- Požádal/a bych Pavlu, aby s tím přestala.
- Nahlásil/a bych chování Pavly přes stránku, kde kritizování probíhá.
- Řekl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci.
- Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému.
- Nic. Neřešil/a bych to, jelikož se nejedná o kyberšikanu.

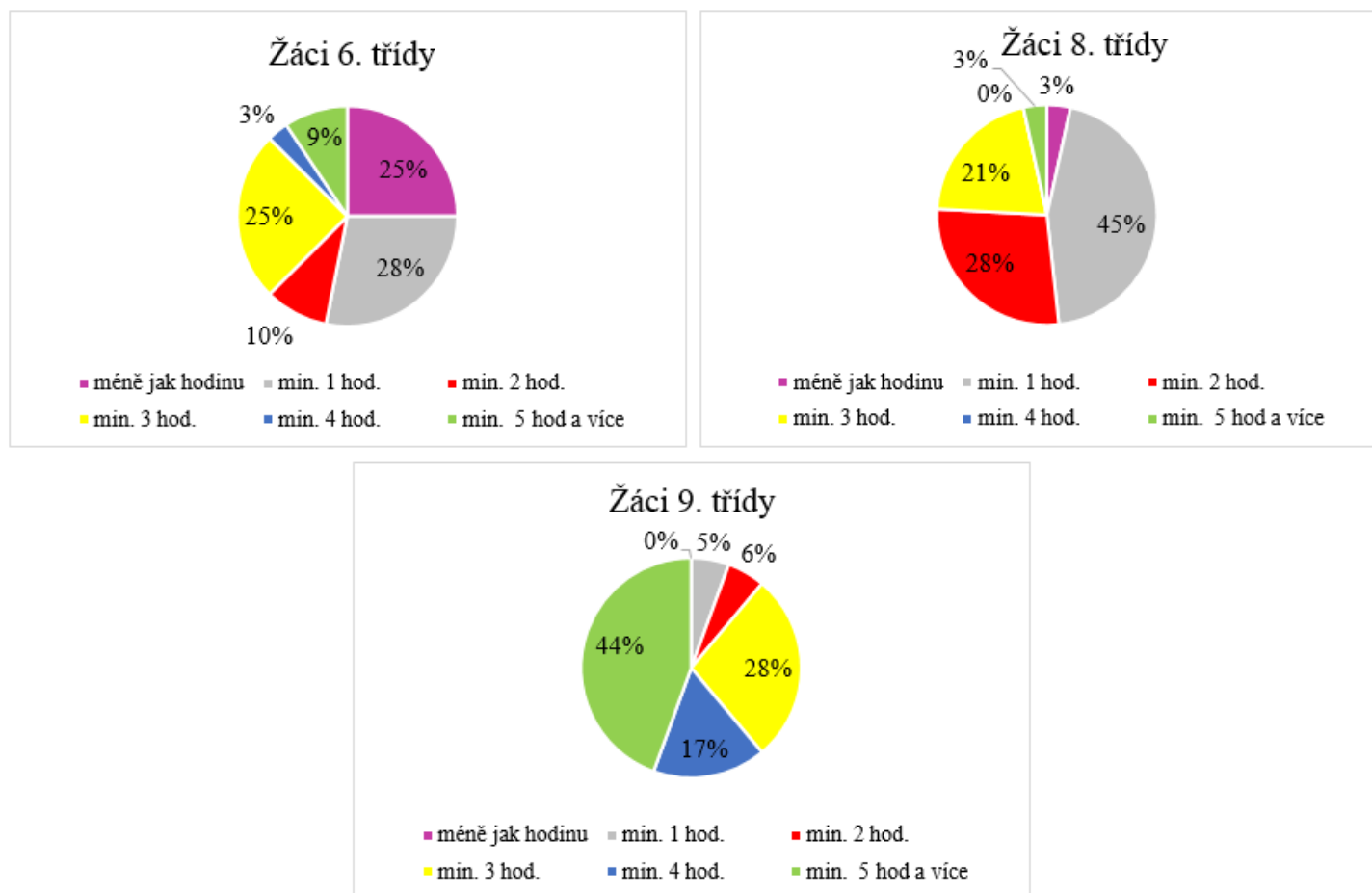
18. Martin už asi dva týdny posílá urážlivé a výhružné SMS svému kamarádovi Honzovi se kterým se po ošklivé hádce ve zlém rozešel. (je možné zakroužkovat jednou nebo dvě odpovědi)

- Požádal/a bych Martina, aby s tím přestal.
- Poradil/a bych Honzovi ať si zablokuje číslo Martina.
- Řekl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci.
- Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému.
- Nic. Neřešil/a bych to, jelikož se nejedná o kyberšikanu.

19. Dívky natočily na mobilní telefon o přestávce ve školní třídě svoji spolužačku, které hodily na stůl pavouka a její hysterickou reakci si poté rozeslaly mezi sebou na mobilní telefony. Jedna ze spolužaček vložila dokonce video na svůj Facebookový profil. (je možné zakroužkovat jednou nebo dvě odpovědi)

- Snažil/a bych se Facebookový profil dívek zablokovat.
- Snažil/a bych se video nahlásit jako škodlivý obsah a vyzval bych k tomu samému i ostatní (při větším počtu nahlášení je šance, že bude odstraněn administrátory Facebooku).
- Poradil/a bych poškozené spolužačce, ať nahlásí video jako škodlivý obsah.
- Požádal/a bych dívky, aby video odstranily.
- Řekl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci.
- Řekl/a bych to rodiči nebo jinému dospělému.
- Nic. Neřešil/a bych to, jelikož se nejedná o kyberšikanu

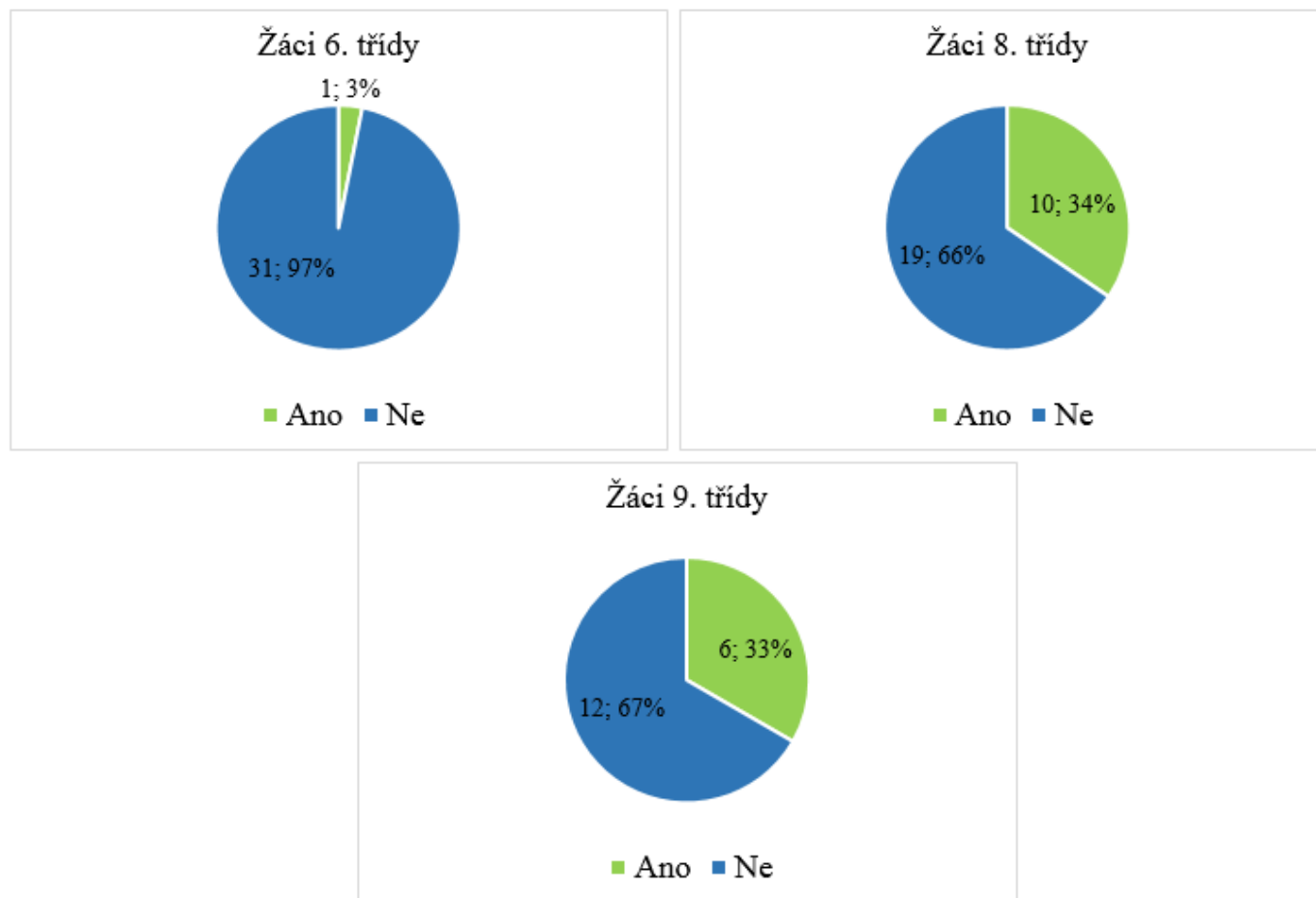
Příloha B

Obrázek B1: Čas strávený na internetu během dne (elektronické kolo dotazníkového šetření)

Zdroj: Vlastní zpracování

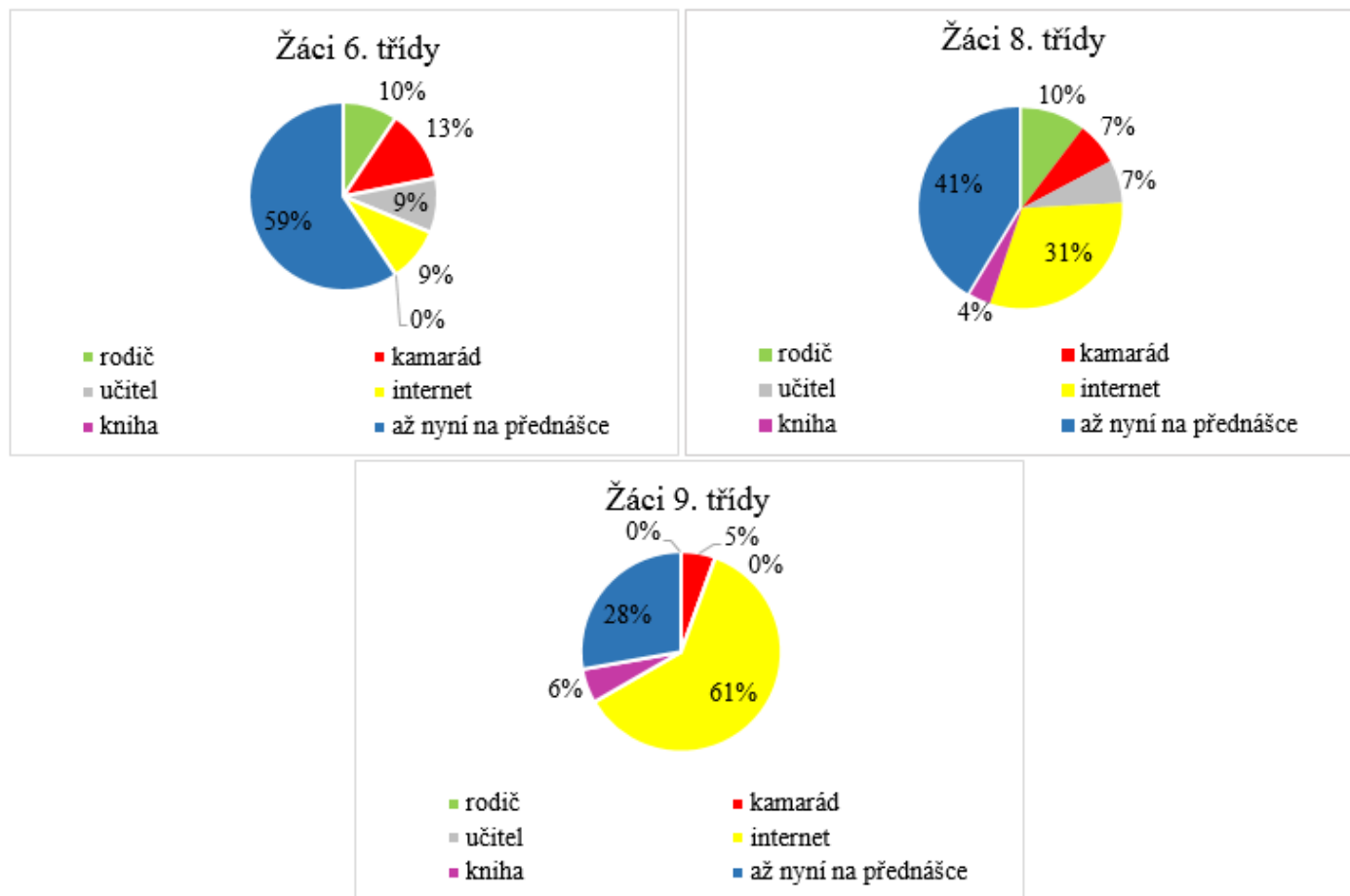
Příloha C

Obrázek C1: Vnímání sebe jako obětí kyberšikany (elektronické kolo dotazníkového šetření)

Zdroj: Vlastní zpracování

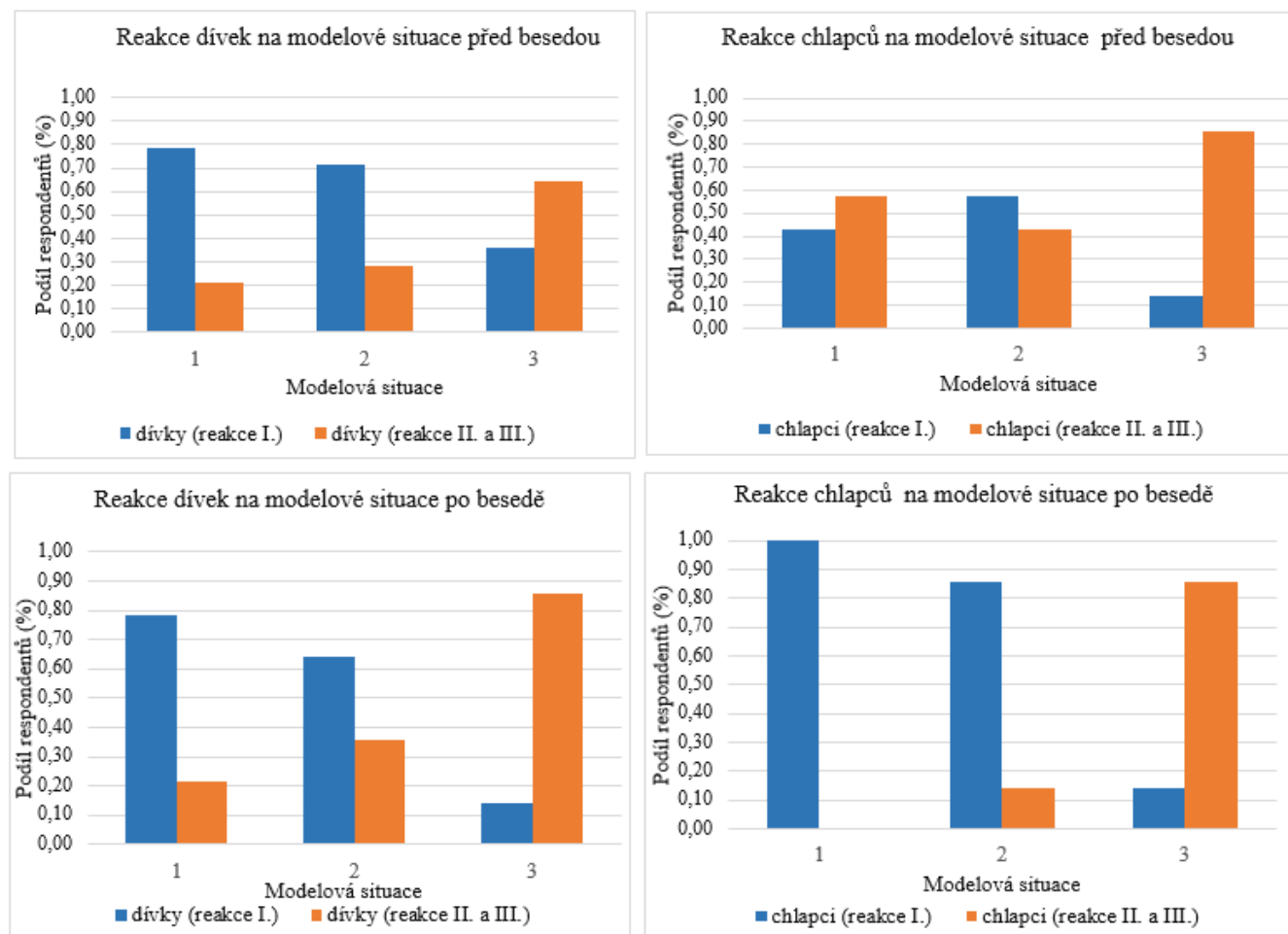
Příloha D

Obrázek D1: Místo prvního setkání s vybranými pojmy před besedou (elektronické kolo dotazníkového šetření)

Zdroj: Vlastní zpracování

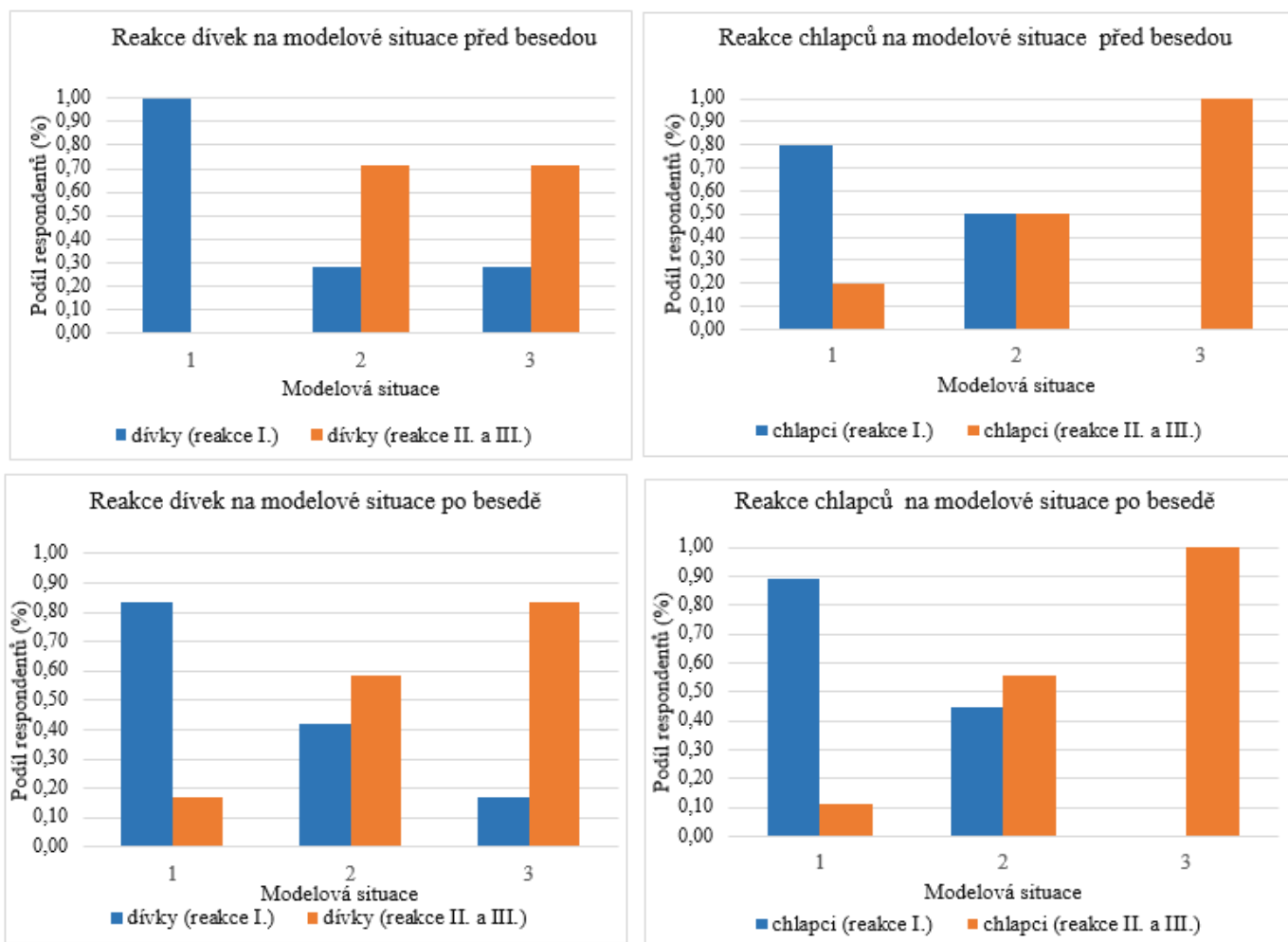
Příloha E

Obrázek E1: Reakce na modelové situace žáků 6.A

Zdroj: Vlastní zpracování

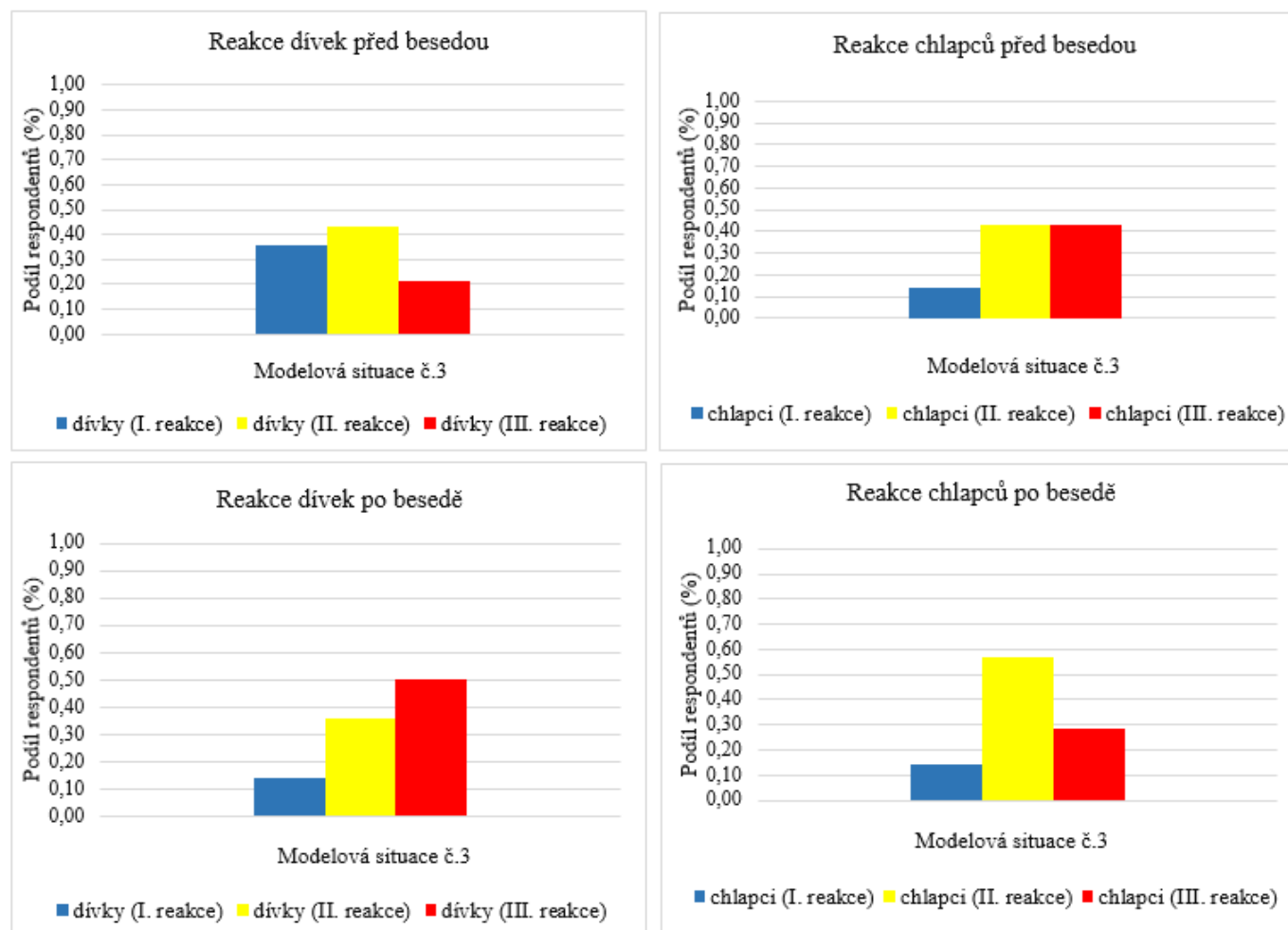
Příloha F

Obrázek F1: Reakce na modelové situace žáků 7.A

Zdroj: Vlastní zpracování

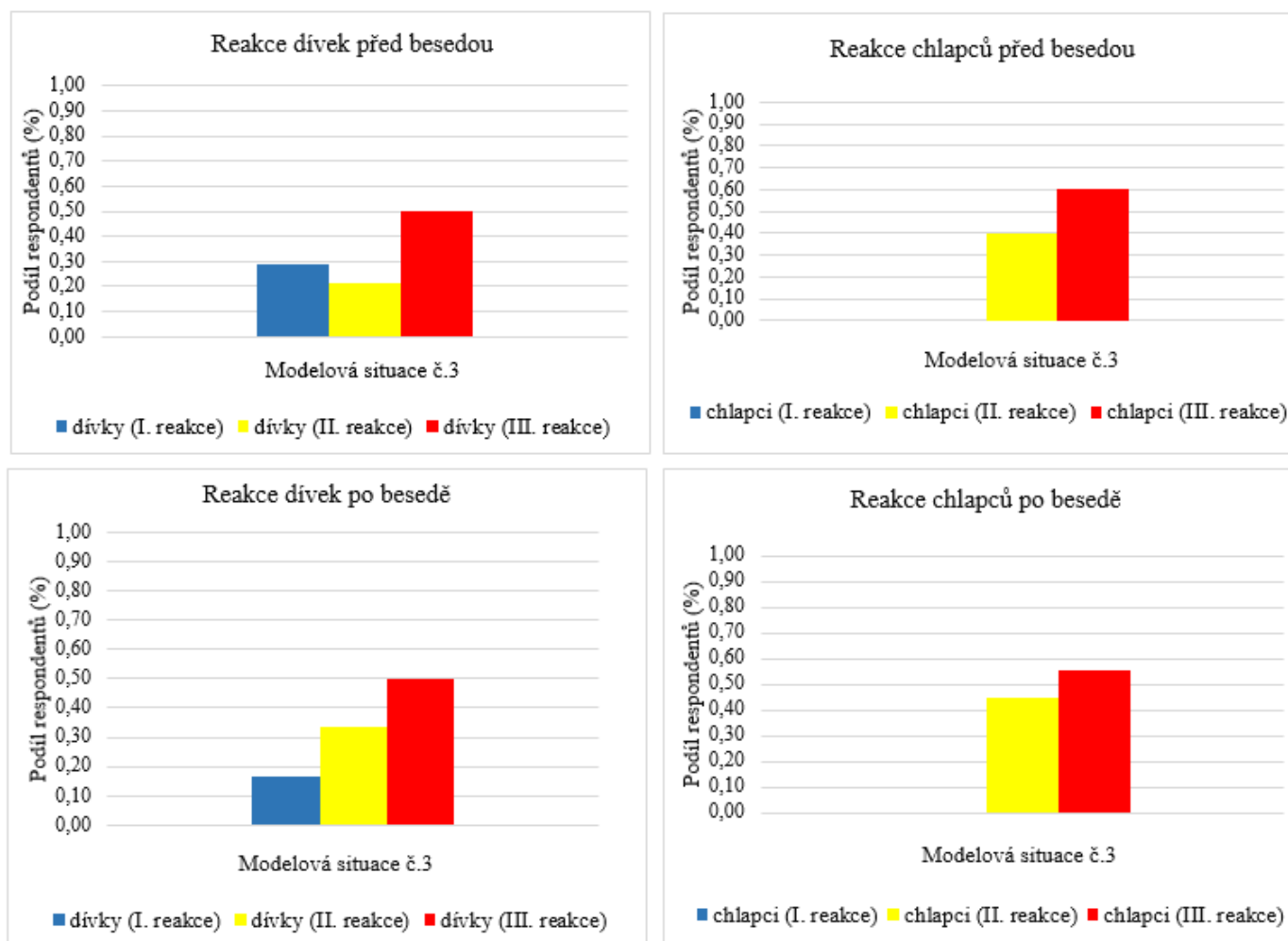
Příloha G

Obrázek G1: Reakce na modelovou situaci č.3 žáků 6.A

Zdroj: Vlastní zpracování

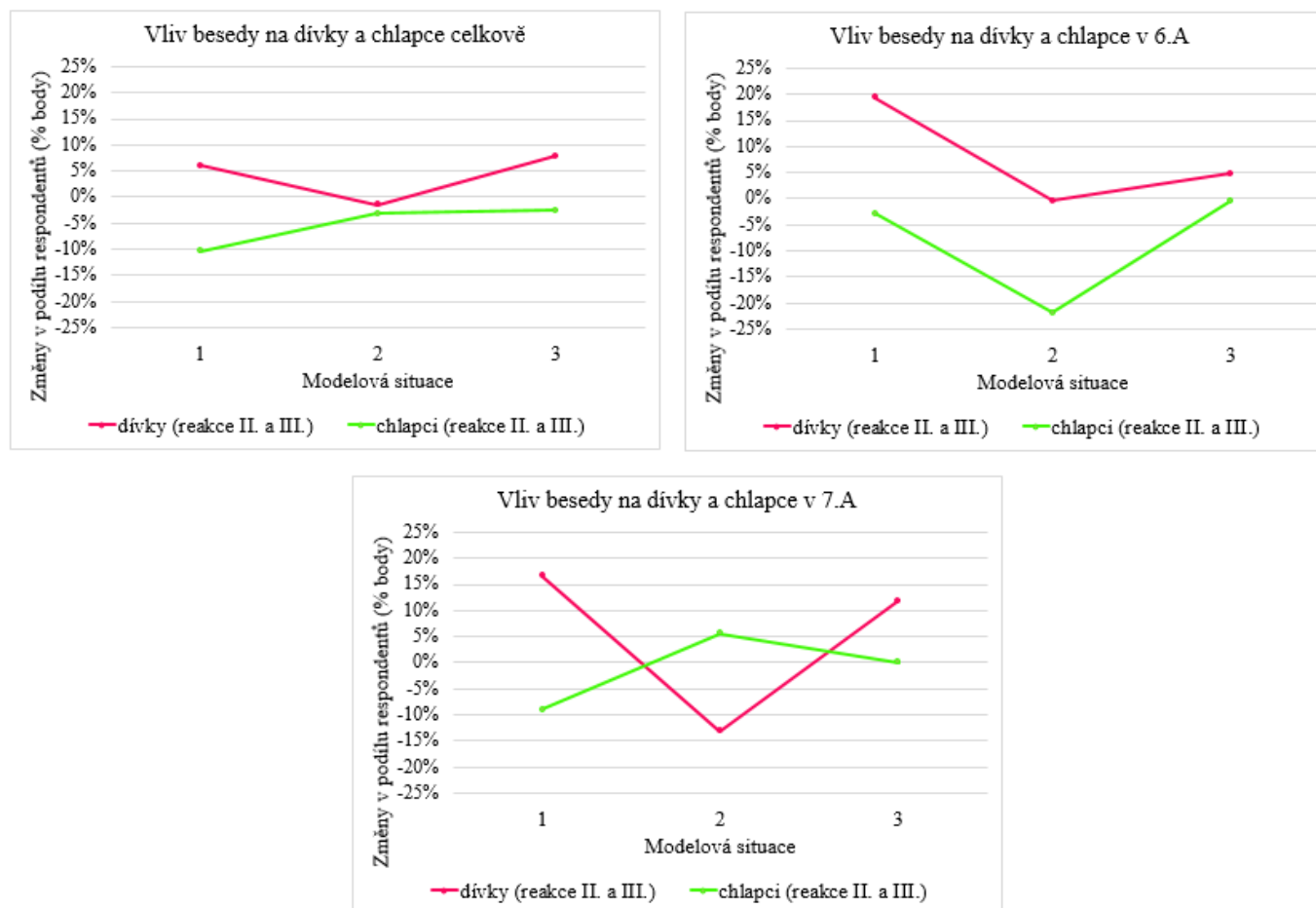
Příloha H

Obrázek H1: Reakce na modelovou situaci č.3 žáků 7.A

Zdroj: Vlastní zpracování

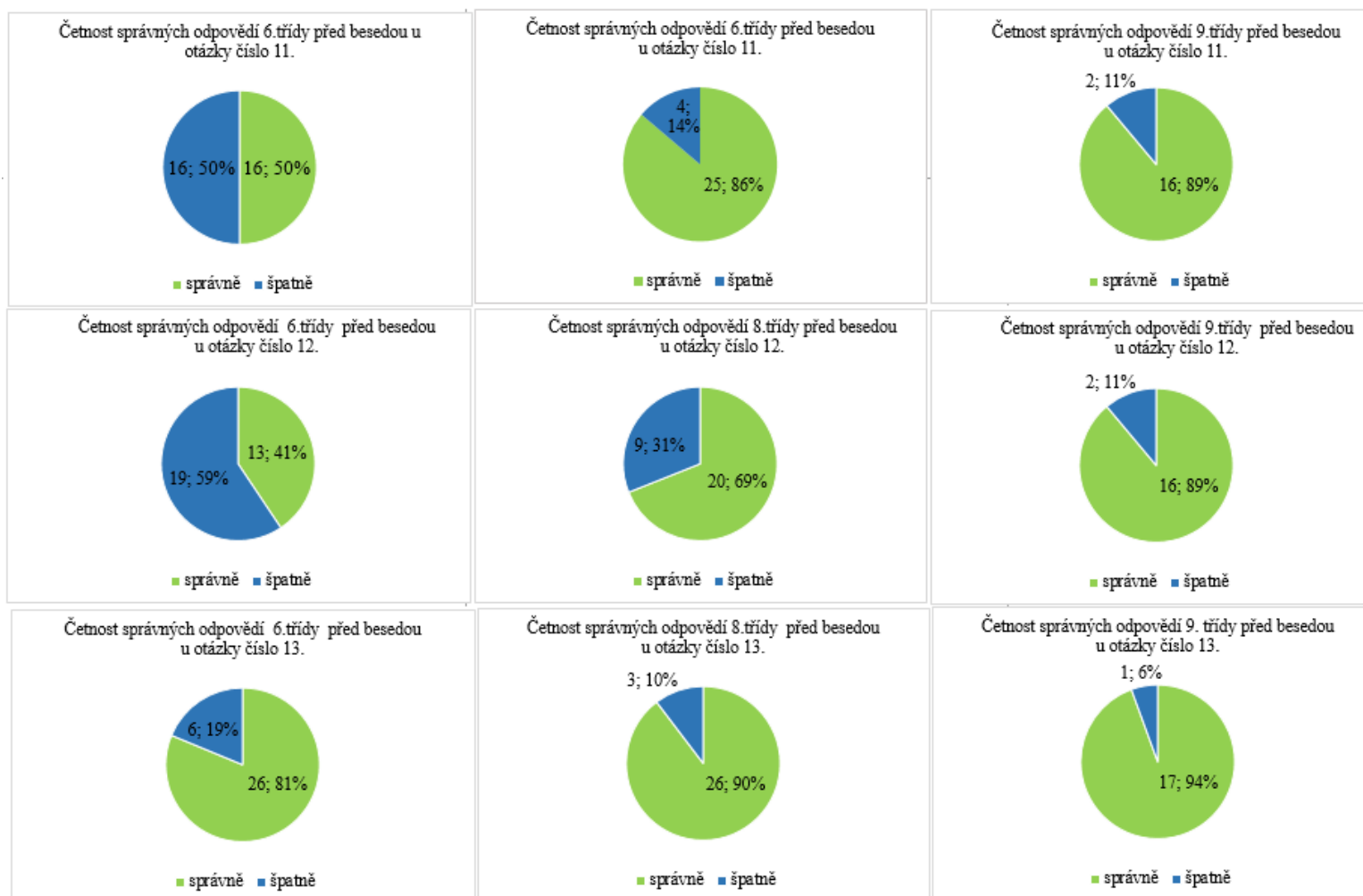
Příloha CH

Obrázek CH1: Vliv besedy napříč všemi školními třídami

Zdroj: Vlastní zpracování

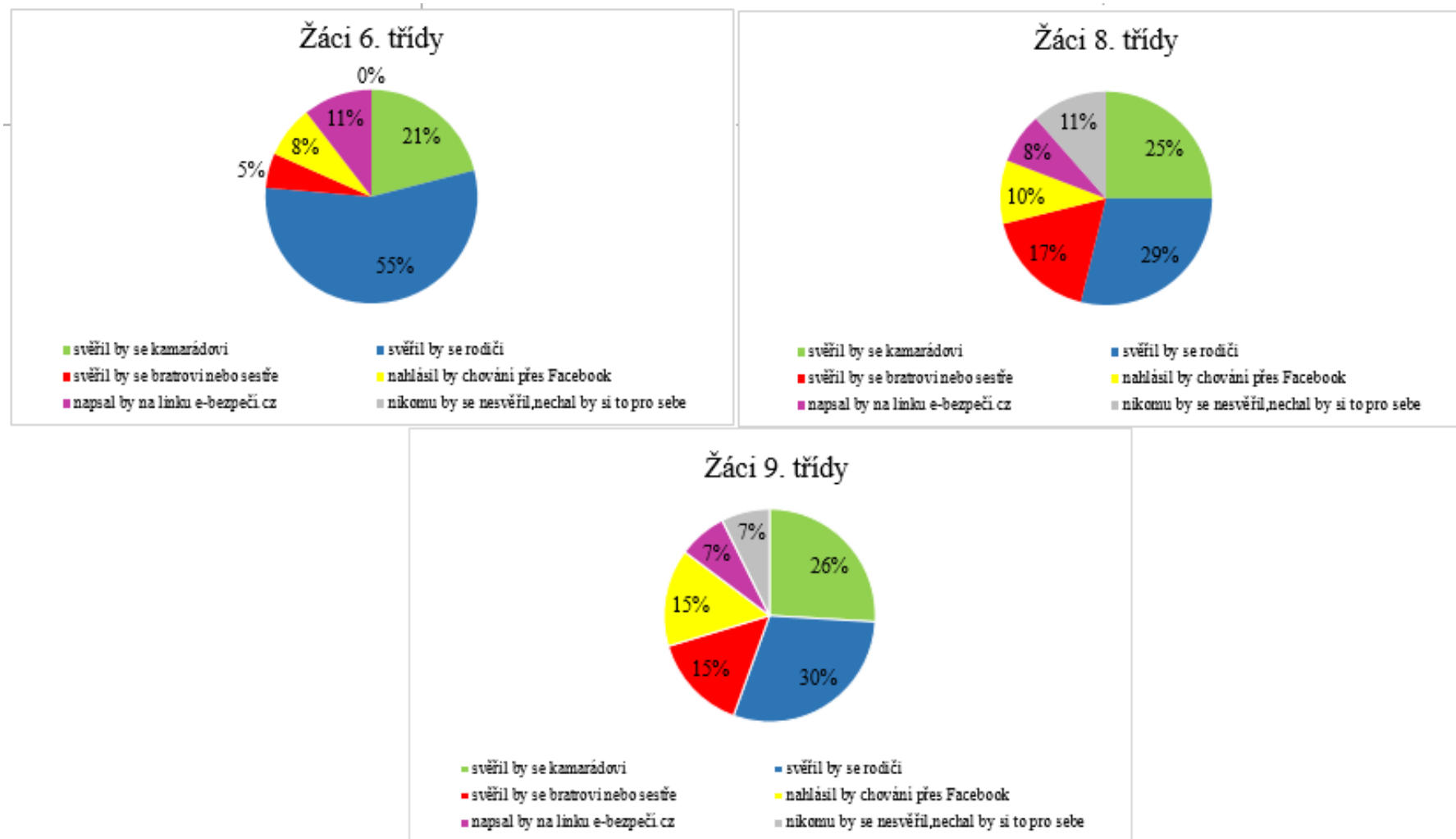
Příloha I

Obrázek 11: Četnost správných odpovědí otázky č. (11, 12, 13) u elektronického kola dotazování před besedou

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha J

Obrázek J1: Typy preferovaných reakcí na kyberšikanu (elektronické kolo dotazníkového šetření)

Zdroj: Vlastní zpracování